

CELS

KATALOGS

Pirmā sējuma saturs

1945. gads

D z e j a

		Lpp.
<i>Ērmanis, Pēteris</i>	Latvijas maize	10
	Divas lūgšanas	33
	Pie eglītes trimdā	65
	Latviešu cimdi	68
<i>Kundziņš, Kārlis</i>	Korālis	15
	Dzejniekam	15
	Sadegšana	57
<i>Lazda, Zinaīda</i>	Taisnība	33
	Vizija	33
<i>Mežezers, Valdis</i>	Dzimtenē, Gājējs, Saules vārdi, Burvība, No saknes zieds, Ap- sedziet rozes, Mežā, Es labprāt ēnā sēdu, Tas nekur nede- rīgs, Pieminēšana, Klusuma meldijas, Mūžība	1
<i>Skalbe, Kārlis</i>	Sapnis	71
	Dēlam	12
	Sakšu gārša	12
<i>Strēlerte, Veronika</i>	Ziemassvētki	65
	Vaicājums	69
<i>Toma, Velta</i>	Nakts un diena	96
<i>Veselis, Jānis</i>		

P r o z a

<i>Blaumanis, Rūdolfs</i>	Nāves ēnā, novele	96
<i>Jaunsudrabiņš, Jānis</i>	Novelējums, stāsts	13
<i>Johansons, Andrejs</i>	Krucifiks, novele	70
<i>Salnais, Ģirts</i>	Nolādētais līcis, stāsts	16 un 73
<i>Skalbe, Kārlis</i>	Milzis, pasaka	5
	Jūras vārava, pasaka	7
<i>Zeltiņš, Teodors</i>	Mūžīgā Majestāte, meditācija	66

A p c e r ē j u m i

<i>Kadilis, Jānis</i>	Klusuma ceļš, impresijas par K. Skalbi	52
<i>Kārklīņš, Kārlis</i>	R. Blaumaņa pasaules uzskats	108
<i>Siliņš, Jānis</i>	Mākslas pasaule	40
<i>Zicāns, Eduārdš</i>	Numinozie elementi senlatviešu Dieva tēlā	34

C h r o n i k a

Sākumam (J. Kadilis) 58, Ar Skalbi (Ang. Gailīte) 58, Miris prof. Dr. theol. E. Rumba (V. Mežezers) 59, Divi aizgājušie (P. Ērmanis) 60, B. Ozoliņas piemiņai (P. Sakss) 61, Francis Verfels (P. Ērmanis) 62, Latviešu teātris (Ģ. Salnais) 63, Angļu mūzikas dzīve (Vilsons) 63, Pardomu brīdī (V. Mežezers) 112, Daugava (J. Kadilis) 113, Latviešu mākslas skate Virburgā (E. Andersons) 115, J. Mišņa mūžs un darbs (P. Ērmanis) 117, Plašajā pasaulē, par G. Mistrāli, T. Dreizeri, A. Malrō (J. Kadilis) 118.
Pielikumā attēli uz atsevišķām krīta papīra lapām: 1—2. burtn. K. Skalbes ģimietne un K. Zāles Važu rāvēji, 3. burtn. K. Zāles Mirstošais jātnieks.

1946. gads

D z e j a

		Lpp.	
<i>Abele, Kārlis</i>	Pēdējais plāvums, balāde	110	
	Vēlais viesis, balāde	155	
	Divi dabas, balāde	157	
<i>Aigars, Pēteris</i>	Pravietis	55	
	Auļotājs	56	
<i>Brigadere, Anna</i>	Latvijas sirds, Tautas dziesma	43	
	Mājup	122	
<i>Dāle, Karola</i>	Pēcgala	122	
	Cik ilgi?	176	
<i>Dziļleja, Kārlis</i>	Bēglu mācītājs	177	
	Šodien	81	
<i>Eglītis, Andrejs</i>	Saules riets	101	
	Kas cilvēks ir bez dzimtenes	101	
<i>Jaunsudrabiņš, Jānis</i>	Sapnis par laimi	22	
	Smagais laiks	152	
<i>Kadilis, Jānis</i>	Sub pondere	160	
	Sakušana	5	
<i>Mežezers, Valdis</i>	Vakars noietnē	28	
	Akmens	81	
<i>Niedra, Aīda</i>	Pretstati	177	
	Jānim Misiņam	122	
<i>Poruks, Jānis</i>	Dievs, Ticība, No baznīcas braucot, Biķeris miroņu salā, Draugam, Pie tava augstā baltā logā, Sāpju spītes, Dēla bilde, Es zinu, Rakstnieks	97	
	<i>Rainis, Jānis</i>	Augstumā, Mazie darbi, Runas un darbs, Pats vadītājs, Pats palīgs, Pats zinātājs, Pats žēlotājs, Pats vērotājs, Mani draugi, Gara vilņos, Nenīcība, Bēglis, Cerība, Sāpju jūra, Sāpes un cerības, Jaunajam draugam, Zemnieks, Divkāršs pienākums, Kad nakts, Es grūtā brīdī . . . , Tu esi siltums manā dvēselē, Es šurpu turpu dzīts . . . , Uz tavām krūtīm atdusēt, Uguns puķe, Jūs dzimtenei un dzīvei simbols esat, Viss dzīves daiļums nāk no sievietes	145
<i>Strēlerte, Veronika</i>		Dieva kalpa vakars, Varavīksna, Viesis, Zemgales klajumā, Glāsts, Atvēršanās, Miera avots	1
		Dziesma	5
<i>Toma, Velta</i>		Sapnis	177
	Nakts Daugavas krastā	65	
<i>Zāle, Klāra</i>	Aizliedz sev	84	
	Ziedu gaismā	126	

P r o z a

<i>Brigadere, Anna</i>	Aizmuža ļaudis, tēlojums	24
<i>Eglītis, Anšlāvs</i>	Uguns pilsēta, stāsts	102
<i>Ērmanis, Pēteris</i>	Vēstules, atmiņas un pārdomas	113
<i>Jaunsudrabiņš, Jānis</i>	Nabadziņa Janks, tēlojums	3
	Saimnieks un saimiece, tēlojums	158

	Lpp.
<i>Kadilis, Jānis</i>	Vīrs kalna galā, tēlojums 153
<i>Lesiņš, Kņuts</i>	Brauciens snieggputeni, novele 49
<i>Mauriņa, Zenta</i>	Dzimtenes kalns, leģenda 161
<i>Miesnieks, Jonass</i>	Jaunā māja, stāsts 6
<i>Poruks, Jānis</i>	Kukažiņa, stāsts 100

D r ā m a

<i>Rainis, Jānis</i>	Jāzepts un viņa brāļi (fragments) 149
----------------------	---

A p c e r ē j u m i

<i>Bērziņš, Ludis</i>	Tautas dzeja — tautas gudrība 57
<i>Blese, Ernests</i>	Dzimtās valodas nozīme 178
<i>Dziļleja, Kārlis</i>	J. Rainis un viņa dzeja 162
<i>Ērmanis, Pēteris</i>	Atmiņas par Annu Brigaderi 29
	Jānis Poruks 127
<i>Grīnbergs, Teodors</i>	A. Šveicera domas par Eiropas kultūru 123
<i>Kadilis, Jānis</i>	Kalnā kāpējs, improviz. par Raiņa temu 169
<i>Sala, Irvalds</i>	Viena diena kopā ar Blaumani 82
<i>Siliņš, Jānis</i>	Vilhelms Purvītis 67

C h r o n i k a

Tālie apvāršņi (E. Aistars) 44, Pirmā dzejas grāmata trimdā, V. Strēlertes Mēness upe (J. Kadilis) 46, Skola svešumā (J. Čermaks) 47, Latviešu un franču gara saskare (J. Bičolis) 85, Dažas tagadnes tehnikas problēmas (Br. Jirgensons) 88, Pōls Valerī (J. Kadilis) 89, Tomass Manns (P. Ērmanis) 91, Škats Ž. Diamela pasaulē (G. Kaire) 92, Amerikāņu jaunākā literātūra (H. Linde) 135, Romēns Rolāns (J. Kadilis) 138, M. Luters pēc 400 gadiem (V. Mežezers) 140, Viļa Vasariņa piemiņai (J. Siliņš) 141, Ilustrēts evaņģēlija izdevums (V. Mežezers) 142, Latviešu teātris Eslingenā (I. Liepsala) 143, Dzejas baudīšana un dzejas baudītāji (E. Raisters) 187, Par balādes uzbūvi (K. Ābele) 190, Latviešu teātris angļu zonā (V. Štāls) 195.

Pielikumā attēli uz atsevišķām krīta papīra lapām: 1. burtn. A. Brigaderes ģimetne, 2. burtn. V. Purviša *Rīga*, 3. burtn. T. Zaļkalna J. Poruka kapa piemineklis, 4. burtn. J. Raiņa ģimetne.

OTRĀ SĒJUMA SATURS

1946. gads

Dzeja

	Lpp.
<i>Ābele, Kārlis</i>	Korālis 333
<i>Aigars, Pēteris</i>	• Aklās acis, balāde 389
<i>Bārda, Fricis</i>	Rīgas degšana 257
<i>Bērziņš, Ludis</i>	Dzīvības kokam, Es, Skaidu spilvens, Krēslā, Bērzi, Gais- ma, Rudens 1915. g., Sauciens tālē 197
	Trimdā, korālis 219
	126. psalms 282
	Svētku dziesma, korālis 333
	Aspažiju pieminot 376
	Tēvu zemei 475
	Latvijas universitātei 475
	Ziemassvētkos 531
<i>Dāle, Karola</i>	Nemirstība 330
	Vēja šalkās 351
	Mākoņa dziesma 426
	Gaidītāja 426
<i>Dziesma, Fricis</i>	Zvejnieku svētais vakarēdiens (fragments) 331
	Trimdinieks 442
<i>Dziļleja, Kārlis</i>	Man gribas 386
	Ko gaidīt vēl? 386
<i>Eglītis, Andrējs</i>	Jaunajiem 375
	Latgalē 376
	Uz vairoga, dzejoli 476
<i>Ērmanis, Pēteris</i>	Želums 209
	Otrais es 229
	Divas māsas 420
	Mātes minējumi 442
	Bezdelīgas un vijole 493
	Kādai mātei 541
	Dāvana 585
<i>Kaugars, Arturs</i>	Miglā 548
	Elējija 548
<i>Ķezbere, Elza</i>	Izmisumā 258
	Bez Tevis 450
	Draugam 493
<i>Lazda, Zinaīda</i>	Dīvainais 223
	Vējš un asmens 330
	Cilvēks 339
	Pūtēja 386

		Lpp.
<i>Mežezers, Valdis</i>	Dzejnieks	229
	Kulta dziesma	333
	Ziemassvētku naktī, sonets	531
<i>Miesnieks, Jonass</i>	Ingolštates katedrāle	426
	<i>Toma, Velta</i>	
	Zeme	233
	Angelus	258
	Kurzemes sieva	531
<i>Virza, Edvarts</i>	Doma baznīcas balāde, Lai savā izturībā lieli esam, Sējēja diesma	293
<i>Zāle, Klāra</i>	Cauri trūdiem	233
	Neatsaucas	419
	No dziļumiem	477
	Nenostāj	570
	Tur atsmaida	585
<i>Zicāns, Eduards</i>	Spieķis	223
	Psalms 90, Mūžības priekšā (tulk.)	201

Pr ū z a

<i>Aigars, Pēteris</i>	Pažobele, stāsts	210
	Zelmeņa vairogs, stāsts	421
<i>Dziļums, Alfreds</i>	Dārgā sēkla, romāna fragments	369
<i>Gruzna, Pāvils</i>	Pokāls un pīpe, novele	542
<i>Gulbis, Oswalds</i>	Māte Latvija, leģenda	387
<i>Jaunsudrabiņš, Jānis</i>	Sudmalu jaukāajā salā, tēlojums	295
<i>Ieviņš, Kārlis</i>	Noslēgums, stāsts	532
<i>Kalējs, Oskars</i>	Bada krogus, stāsts	427
<i>Klāns, Pāvils</i>	Dūda, novele	478
<i>Klidzējs, Jānis</i>	Galvenie raksti, stāsts	259 un 297
<i>Liepsala, Irma</i>	Tik-tak, novele	202
	Svētlaimīgo sala, stāsts	302
	Laimīgākais cilvēks pasaulē, novele	487
<i>Malcs (Maltz), Alberts</i>		
<i>Miesnieks, Jōnass</i>	Neuzklausītā lūgšana, novele	377
<i>Niedra, Aida</i>	Puna Vipulis, stāsts	245
<i>Vītols, Jāzeps</i>	Tas bij tik sen, atmiņas	267

A p c e r ē j u m i

<i>Bērziņš, Ludis</i>	Daugava dzīvē un dzejā	230
	Skolas dzīve vecās atmiņās un jaunā pieredzē	443
	Stils dzejas mākslā	494 un 549
<i>Bičolis, Jānis</i>	Dzejnieks un zinātnieks L. Bērziņš	270
<i>Biezais, Haralds</i>	Ētiskās vērtības un to nesēji	278
<i>Blese, Ernests</i>	Valoda kā tautas gara un rakstura paudēja	451
<i>Celms, Teodors</i>	Cilvēka dzīve un tās apkārtne	226
<i>Dravnieks, Arvids</i>	Edvarts Virza	334

	Lpp.
<i>Jurevičs, Pauls</i>	509 un 571
<i>Kundziņš, Kārlis</i>	220
<i>Ķikauka, Pēteris</i>	392
<i>Treus, Feliks</i>	224
<i>Zicāns, Eduards</i>	340
Platons	509 un 571
Manas atmiņas par Frici Bārdi	220
Grieķu drāma (1. Traģēdija)	392
Prof. Dr. theol. Eduards Zicāns	224
Piezīmes literatūras-teorijas metodoloģijā	340

Chronika

Par dzīves vērtību (K. Kārkliņš) 234, Anna Brigadere un 10. janvāris (P. Jēger-Freimane) 236, Mārtiņa Ziverta jaunā drāma (J. Rudzītis) 237, Jauns vērtīgs mēnešraksts (I. Skroderē) 239, J. Ezeriņa — Izmeklētas noveles (P. Ērmanis) 239, Gaišā gaita, Valdis Mežezers, kulta dziesmas (P. Ērmanis) 240, Divas vārdnīcas (H. Briņģis) 241, Vidbergs (J. Siliņš) 242, Noskaņas (E. Aistars) 283, Daži momenti jaunākajā angļu grāmatu pasaulē (J. Zanders) 284, Gerhards Hauptmanis (P. Ērmanis) 286, Zelta lāpa, K. Skalbes pēdējo darbu izlase J. Rudziša sakārtojumā (J. Kadilis) 288, Dzimtene liesmās, Latvju dzejos antoloģija K. Džillejas sakārtojumā (V. Mežezers) 290, Režisors V. Pūce un viņa teātris Blombergā (E. Ķezbere) 290, V. Jansona Koklētājs (A. Treibergs) 291, Gars (Osv. Gulbis) 352, Zvejnieku svētais vakarēdiens un tā autors (A. Johansons) 353, Par baltu tautām un valodām (L. Bērziņš) 354, Grāmata no vajadzīgo virknes (J. Bičolis) 355, Trimdas bērnu literatūra (Fr. Jansons) 359, Divas jaunas grāmatas (V. Mežezers) 360, Divas angļu valodas mācības grāmatas (J. Kalnbērzs) 361, Piezīmes par Džeku Londonu (E. Andersons) 364, Franku novada latviešu dziesmu diena (K. Lesiņš) 365, Izstāde Mercfeldas noietnē dziesmu dienu laikā (F. Viksne) 367, K. Zemdega — Brīvības piemineklis Rūjienā (V. Jansons) 368, Dārzs bez žoga (L. Bērziņš) 405, Andrejs Eglītis (A. Dravnieks) 406, Aspazijas mūža izskaņa (P. Jēger-Freimane) 408, Divu latviešu teologu mūža darbs salīdzinājumā (doc. F. Treus) 410, Piezīmes par Ivanu Buņinu (I. Sala) 411, Kazanovas mētelis, Anšl. Eglīša novele (V. Baltiņa-Bērziņa) 412, Trīs Raiņa grāmatas (V. Mežezers un I. Skroderē) 413, Trimdas bērnu literatūra (Fr. Jansons) 415, J. Rozentāla altārglezna — Kristus svētī bērnus (prof. A. Annuss) 416, Ceļa viens gads (V. Mežezers) 417, Lielgabali rozēs (Jēk. Poruks) 468, Trimdas bērnu literatūra (Fr. Jansons) 470, Angļu valodas mācības grāmata (J. Kalnbērzs) 471, Šervūds Andersons (E. Andersons) 472, 18. novembris (archibīsk. prof. T. Grīnbergs) 521, Pretstati (E. Aistars) 521, Uz vairoga, Andreja Eglīša dzejas (P. Ērmanis) 524, Dažas piezīmes (Andr. Sils) 525, H. G. Uelss (V. Ozolnieks) 527, K. Zāle — Brāļu kapu vārti (V. Jansons) 527, P. Ērmaņa jubilejas grāmata (V. Mežezers) 582, Jauns romāns, Z. Mauriņas Trīs brāļi (P. Ērmanis) 582, Hermanis Hese (P. Ērmanis) 584, S. Vidbergs — Pie eglītes (V. Jansons) 585.

Pielikumā attēli uz atsevišķām krīta papīra lapām: 5. burtn. S. Vidberga Ceļš, 6. burtn. V. Jansona Koklētājs, 7./8. burtn. K. Zemdega Brīvības piemineklis Rūjienā un A. Annusa Kristus pie strādniekiem, 9. burtn. J. Rozentāla Kristus svētī bērnus, 10. burtn. S. Vidberga No dzimtenes projām braucot, 11. burtn. K. Zāles Brāļu kapu vārti, 12. burtn. S. Vidberga Pie eglītes.

CEĻS

GARA DZĪVĒS MĒNEĪRAKĪTS

Nr. 3

DECEMBRIS

1945

Velta Toma

ZIEMASSVĒTKOS

Tālas, dārgas skaņas, svētas,
debess dārzos izauklētas,
Ziemassvētku zvani nes.

Bāra tauta, bērni bāra,
Svētā nakts un mīlā Māra
sarga visas dvēseles.

Pēteris Ērmanis

PIE EGLĪTES TRIMDĀ

Egle, mīlā eglīte, tavš zaļums
Atmiņā buļ tālus egļu mežus,
Domāt liek par latvju zemes mežiem,
Noskumt liek par cilvēkiem, kas klejo
Tumšus, grūtus, nezināmus ceļus.
Tiem, kas tālus, tumšus takus staigā,
Sūtīsim tiem sveicienus ar vēju,
Ašo skrējēju, želraudātāju.
Nams tik akli bēdīgs ir bez logiem,
Sirds tik sastingusi smeldz bez prieka.

Tumšos egļu zaros gaisma iemirdz.
Skatiet svēcītes! Šis maigais spožums
Smagās sirdīs ieliks mazliet prieka,
Gaiša, glaudīga un silta prieka.
Skatiet bērnu acis! Laimīgi tur atspīd
Sveču uguns labās, laipnās liesmas!
Paļāvīgās, uzticīgās acis!
Bērnu acīs šīvakara spožums
Zib kā solījums par baltām dienām,
Solījums par jaunu latvju sauli.

MŪŽĪGĀ MAJESTĀTE

Meditācijas

Vareni ir karaļi. Tik vareni, ka viņu mantu kambaros nekad nav trūcis skanīgā zelta, lai karaliskā varenuma simbolus iegērbtu izšķērdīgi košos mundiešos par bijāšanu neskaitāmām pēcnieku paaudzēm. Un tā pasauli ar sudraba vara, misiņa vai bronzas spārniem ir pārlidojuši gan pārdabiski divgalvaini, gan augstā dižciltībā kronēti viengalvas ērgļi, savā melnajā ēnā likdami novist pat vispieticīgākai puķei. Tāpat dažādu ģenerāciju fantastiskos greifus vaigā skatīdams, ne viens vien zemnieks pazemīgā vientiesībā pasitis padusē cepuri. Un tomēr man jūs žēl, iedomīgie ērgļi un uzpūtīgie greifi. Pat visbagātākā izdoma nav spējusi piepildīt jūsu mūžīguma alkas. Un tas ir labi, ka vienam otram no jums vēl palaimējies iekļūt kāda teātra rekvizītu kastē vai mūzeja vitrinā. Man reiz gadījās būt daudz nožēlojamākas vēstures lieciniekam. Kādu jūsu brāli — galma meistara darbnīcā veikli apzeltītu ērgli — puikas bija izraudzījuši par mērķi saviem bezkaunīgajiem akmeņiem. Acīga sviedēja trāpīts, zeltspalvainais spārns noklinkstēja tikpat nožēlojami kā maiznieka skārda kriņģelis.

Iedomīgie ērgļi un uzpūtīgie greifi, kas vainojams jūsu vareņības dažkārt pat pārāk pāragrajā nāvē? Es zinu, jūs mēģināsiet iegalvot, ka tas ir karaļu skopums, kas jūsu māksliniecisko tēvu fantāzijai laupījis iedvesmi kļūt bagātākai ar kādas spalvas reljefāku darinājumu vai graciozāku astes izliekumu. Bet tas viss ir nieki. Tikai tāda tīri greifiska izrunāšanās. Es zinu kādu zīmīkam trūkst visa tā, kas ir jums, un tomēr tās priekšā jūs esat pīšļi un pelni. Tās nesējs, kam vienīgā bagātība bija sirds šķīstums un vislielākā vareņība ticības spēks, par mūžīgu patiesību ir padarījis vārdus: Ar šo zīmi tu uzvarēsi!

Es redzu, šī patiesība liek jums nodrebēt, tāpat kā tā ir likusi grīloties jūsu karaļu lieļiem. Jūs pazīstat šo zīmi. Tā ir tikpat vienkārša kā nāve un tikpat mūžīga kā dzīvība. Tā ir Mūžīgās Majestātes krusta zīme. Nav pasaulē mākslinieka, kas rubīnos vai zeltā spētu tai piešķirt vēl lielāku un neaizmirstamāku jaukumu kā mīlošas mātes rūpīgā roka, kas, šūpulim pārlietusies, nabadzīgas spuldzes gaismā pārmet krustu savam mīlulim, lai gaŗajās nakts stundās viņš būtu pasargāts no visiem tumsības daimoniem. Nav nekā vienkāršāka par baltu koka krustu kaujas laukā, bet nebūs nevienas gleznu galerijas, kas par cilvēka traģēdiju spētu pastātīt kaut ko vairāk.

Krusts. Cauri gadsimtiem tas runā nevienam neatkārtojamu un neatvairāmu valodu. No Golgātas kalna visaugstākajos torņos pacelts, pār zemju zemēm met krusts savu mūžības atblāzmojumu. Pat visskarbākajos likteņa vējos nocietinātais cilvēks nespēj to vienaldzīgs uzlūkot, lai arī kur viņa acis ar šo zīmi sastaptos. Vai mistiskas katedrāles dzeltenīgo sveču spožumā vīts, vai vienuļa lielceļa malā, uz apzeltējušās iesvētes lapiņas pēc dievkociņiem smaržojošā Dziesmu grāmatā, uz tiklas meitenes jaunavīgajām krūtīm, aizgājuša šīs zemes ceļnieka vaskainajās rokās vai baltās dzimtenes baznīcas zaļajā tornī, visur krusts runā savu vienreizīgo valodu, liekot ietrīsēties ikdienas trauksmainajā troksnī dažkārt pat pilnīgi piemirstām stīgām. Liek dzīvē reti kad pazītajam cilvēkam savas niecības neveiklajā biklumā sarunāties ar Mūžīgo Majestāti. Liek pieminēt nāvi un mīlestību. Jo krusts, lūk, ir uzvaras zīme, mīlestības uzvaras zīme pār nāvi jaunā dzīvībā. Raksti arī tu, mans nākotnes draugs, šo zīmi savā mīlestības karogā, un tu uzvarēsi nāvi.

*

Sākumu sākējs vārds. Jau pasaules tapšanas iesākumā viņš mitis uz Mūžīgās Majestātes lūpām, ar savu mītisko — lai top! — kļūdams par majestātiskās gribas sēklu. Tapa debesis, zeme un ūdeņi, ar visu, kas tur piederas. Bet vārds vēl palika uz sava dzemdinātāja lūpām. Tikai radišanas darba kalnagalā uzkāpjot, Majestāte to dāvināja visas radības kronim par mūžīgu derības zīmi. Un no tā laika vārds ir audzis un vairojies kā sinepju grauds, sazarodams pār zemju zemēm. Ja dažkārt vairs tikai līdzībā savai sēklai palikdams rada, vārds ir pratis uzvarēt nāvi, baltajās grāmatu lapaspusēs ar drukas krāsu tā iebalzamēdamies, kā fāraons piramidē. Bet šī nemirstība vārdu nu ir padarījusi pārāk lepmu, kas ne vienmēr tam pieklātos. Ne reti viņam daudz labāk patikas mirdzēt tukšā spožumā uz dārga safjāna, cūkādas vai linu audekla vāka nekā vienkāršā pieticībā glabāt sevī majestātiskās sēklas graudu. Ne reti viņš ir kaunējies gulēt blakus kādai grāmatai melnos vākos svinīgas nopietnības biezumā, bet laikam pārāk garlaicīgai, jo putekļus tai mēdza noslaucīt tikai kristību kāzu vai bērņu godos, noliekot uz mājas altāra, lai abās pusēs iedezinātu sveces. Bet kad kādā dienā cilvēkam bija jāatstāj viss un jābēg no zemes un debesu ugunīm, tad viņa roka steigta stiepās tikai pēc šīs vienīgās grāmatas. Protiet godu, līdzības brāļi safjānā un cūkādās, kas kā ģeķīgas jumpravas savos modrības lukturos dažkārt esat piemirsuši ieliet eļļu. Dailums ir patiesība, jo vienīgi patiesība dara dzīvu.

Un Mūžīgās Majestātes vārds ir mūžīga patiesība. Tā gudrībai kā aiz trejdeviņām atslēgām noslēptai ķēniņa mantai mēs bijībā esam iedrebējušies jau tālajā bērņības svērtībā, kad mūsu naivo acu apvārsnis tik tikko sniedzās pār plato galda virsu, kur tēvs ik svētdienas atvēra biezo grāmatu melnajos vākos. Jūra pašķīrās mūsu priekšā, un mēs

kā izraēļa bērni izgājām tai cauri sausām kājām, redzējām debesis ugunīgos ratos braucam Eliju un kā puķes liecāmieš sveicināt Zālāmanu visā viņa godībā.

Varbūt vēlāk mēs vairs nekad neesam redzējuši ne Elija uguns ratus, ne Zālāmanu viņa godībā, bet Mūžīgās Majestātes vārds kā sinepju grauds laidis svētas saknes pat dažkārt bērnišķīgai ticībai pazudušā sirdī. Pie tām sava niecīguma iedvestā bailībā atgriezās cilvēks, kad viņa lepnuma kupli sazarājušo pašapzinības koku sāk purināt bargas likteņu vētras. Jo viņš zina, — un ja kāds vēl nezina, tad lai tas tam kļūst zināms — ka neviens, kuŗa dvēselē majestātiskais vārds ir laidis savas svētās saknes, nekad netaps nolādēts un ugunis iemests kā nelaikā nokaltis viģes koks.

*

Es ticu, ka ir eņģeļi, jo nevar būt dziesmas bez dziedātāja. Un eņģeļu dziesmas es esmu dzirdējis. Kaut reizi gadā, bet tomēr. Tās ir dzidri zvaigžņainās un mīksti piesniņģušās naktis, kas atmiņā iegūlušās tādā brīnišķā jaukumā kā kāda neaizmirstama pasaka. Šajās naktīs allāž ir skanējušas eņģeļu dziesmas. Lai arī kur jūs būtu bijis, jūs esat tās dzirdējis.

Ja nav jums palaimējies sēdēt pie koši izgreznotas un smaržīgas egles, kur sveces mirdz kā laimīgu bērņu acis, un esat klīdis viens gar zelta pielijušiem namu logiem teiksmaini tukšās un klusās ielās, jūs tomēr tās esat saklausījis, kopā ar līksmajiem svētvakara zvaniem. Tās ir Ziemassvētku dziesmu saldās meldijas, kas lido tik vieglas kā bērņa sapņi mātes maiguma šūpotā šūpulī, pilnas neredzama gaišuma kā viņa pirmais smaids. Un saulainās bērņības debesis jums ir atvērušās vienmēr, kad esat sēdējis šo dziedātāju sirsnīgajā pulkā. Ir licies, ka te pat — tveramā tuvumā jauku siltumu izelpo pati laime. Bērņu pulks pie egles dzied

eņģeļu dziesmas. Sirds kļūst tik silta kā nūle no cepļa izņemta meistara Skalbes krūze, kas dzidri skan, līdz ko tai pieskaņas trauslie atmiņu pirksti. Tikai bērnu nevainīgās mutes prot pilnībā izdziedāt šīs eņģeļu dziesmas. Un tādēļ tās ik reizi pieglaužas sirdij ar divainu, neizsakāmu smeldzi pēc kādas pazaudētas laimes zemes. Tur dzied eņģeļi, bet mēs vairs nevaram tur atgriezties, jo pārāk daudz esam aplipuši ar savas gudrības grēku.

Vareni meistari ir cēlušī vizošas skaņu katedrāles Mūžīgai Majestātei. Sirds bijīga klausījusies Bacha, Hendeļa un Palestrīnas balsi. Bet nekas nav to darījis tik laimīgu

un reizē liegi skumīgu kā mazās Ziemassvētku dziesmas pieticīgi vienkāršā meldija. Mēs nemeklējam pēc piemirstā meistara, kas griezis stabules šīm eņģeļu dziesmām, un tas arī nemaz nav vajadzīgs, jo caur viņiem visiem savu dziesmu dzied brīnišķīgie debesu koņi. Ja Ziemassvētku vakarā uz mūsu dienišķās maizes galda būs kaut viens vienīgs egles zars, mēs atkal dzirdēsim eņģeļu dziesmas un ausim nesaskaitāmu soļu pagurušās kājas ceļam uz nekad vairs neaizsniedzamo laimes zemi. Mūžīgās Majestātes dziesma ved cilvēku pa neredzamiem gaismas ceļiem, kad neticīgās acs skatam ik ceļš šķiet nedienas gruvekļu aizbērts.

Pēteris Ermanis

LATVIEŠU CIMDI

Izstādē gar galdiem lēnām ejot,
Lietas lūkojot, kas galdos liktas,
Sanāk sirdī skumjas, prieks un brīnums.
Skumjas smeldz par visu to, kas zaudēts,
Smeldz par ļaunam lemto mīļo zemi.
Prieks par to, kas paglabāts un saudzēts,
Pievākets, rūpīgi vests zemē svešā.
Brīnums ir par krāšņo dailes garu,
Dziļi latvisko, kas mirdz man pretim
Gan no medainajām dzintarvijām,
Kalumiem, kur sudrabs balti cienīgs,
Gan no drānām, paklājiem un segām.
Bet vissiltāk skatu saista cimdi,
Mīļi raibā cimdu bagātība.

Mikstie, siltie roku žēlotāji,
Niknā sala laipnie remdētāji,
Jūsu rakstus krāsu krāsās redzot,
Latvju sievietei es liecos zemu,
Latvju sievietes es sveicu bijīgs.
Daiļās, čaklās, gudrās adītājas,
Jūsu senmātes man ienāk mūņā,
Dainu teicējas un veidotājas.
Arī cimdu raksti ir kā dainas,
Latvju pasaule tur iedaiļota.

Cimdu rakstos mūsu gada laiki:
Purenīšu zelts un pirmais zaļums,
Jāņu laika raibot raibā pļava,
Rudens lauku dzeltenbālais briedums,
Rudens lapu ardievīgais sārtums,
Ziemas mežs ar kluso trīsvienību:
Zemē sniegs, bet augstāk tumšās skujas,
Sikas zvaigznītes pār visu pāri.

Šķiet, vēl daudz kas cimdu rakstos ievīts:
Sievu tikums, mātes rūgtās rūpes,
Vingro darba vīru raitās gaitas,
Kaņavīru drūmie nāves ceļi.
Latvju dievnamu šais rakstos redzu,
Logiem margotiem un svētku svecēm.
Latvju māksla atdzīvojas sirdī:
Purviša un Rozentāla ainas,
Labā Skalbes pasakas un dziesmas,
Sāpēs skaidrā Brigaderes seja.

Es kā reibis soļoju gar galdiem,
Cimdu brīnumā tik saldi reibis.
Skaistie, labsirdīgie sildītāji,
Šķiet, jūs maukti neredzamās rokās.
Visas tās uz vienu pusi rāda:
Rāda mums uz latvju zemes pusi.
Visas dūres, visi pirksti sola:
Latvijā reiz atpakaļ mēs brauksim.

Velta Toma

VAICĀJUMS

Kas tavus ceļus, Dievazeme, mīda?
Vai tavi lauki apsēti un zeļ?
Uz drupām vīri jaunas mājas ceļ
un tavas mātes klēpja bērņus zīda?

Kas karsti kāvās, naidā nikni nīda,
vai zemes trūdiem cauri spīvi dzeļ
un asinskāro odžu dzimtu šķeļ,
kas brāli pretim brālim ciņā rīda?

Vai zvani klus par Dievanamu grautu
un taks uz kapu kalnu smilgām klāts?
Vai debess augstumi zin skaitīt tautu,

Ko pārbauda ar postu Dieva prāts?
Un diena pastarā? Vai tuvu tā
ir zemē svētajā un pamestā? —

KRUCIFIKS

Novēle

„Kas tā par grabažu?“

Pēkšņi un skarbi šis jautājums pāršķēla gaisu savā švīkstošajā skaņā atgādinādamis cirvi, kas strauji nokrīt, lai iznīcinātu bez palīga nomestu upuri. Kā ierocis, ko manīgs strēlnieks, asi pacēlis, pastādina noteiktā punktā, izslējās slaiks rādītāja pirksts, zīmējams asu ēnu saules apmirdzētajā sienā.

„Kas tā par grabažu?“

Pāri gultas galam pakārts, zeltaini vizuļoja neliels Krustā Sistā tēls. Roku pret to izstiepis, klienais melnmataināis vīrs vēlreiz atkārtoja nežēlīgos vārdus. Viņa sejā bija dzeltenīgs bālums, ko dod tikai ilgi gadi, pavadīti mūšos bez dienas gaismas un svaigas dvasas, bet satumsušajās acīs gulēja saltums, kam sveša žēlastība un redzami vienīgi bargi rēgi, iepriekš skatīti paša iekšienes aklajos dziļumos.

„Tāds ir mūsu ieradums, mans draugs“, viņam atbildēja mierīgs, baltā virsvalkā tērpies sirmgalvis. „Mēs kalpojam cilvēkiem, bet tai pašā laikā ik brīdi pieminam To, kas viņus radījis pēc sava vaiga un līdzības. Jo bez Viņa prāta nav spēka ne mūsu zālēm, nedz zinībām. Un tādēļ mēs turam par savu pienākumu gādāt, lai pie katras gultas, kur pirmo reizi pasaulē raudzīsies jaunais, tikko dzimušais cilvēks, stāvētu klāt Viņa dēls, mūsu Pestītājs.“

„Man jāsmējas“, saviebdamies sacīja melnmatis, „ja tik slavēna kļuvusi jūsu iestāde. Zinādam, kas te īstenībā notiek, būtu rīkojies citādi. Un arī jūs pats esat ārsts, eksaktas zinātnes doktors!“ Viņš brīdi stingri vēroja veco, tad turpināja: „Tomēr runāšu ar jums nopietni. Šais dienās mana sieva dzemdēs, un tādēļ es noteikti lūdzu noņemt šo priekšmetu no sienas. Es negribu, ka pirmais, ko mans bērns ieraudzīs, būtu pestelis.“

Vecais ārsts mazliet pagaidīja un tad lēni teica: „Man nav tiesības to darīt, pirms nav pavēlējis mans priekšnieks. Pacieties, mans draugs, gadi jums vēl nav iemācījuši, kāda nozīme šim lietām. Jaunībā arī es biju neticīgs, jo paļāvos tikai uz sevi. Tagad vairs nē.“

Apmeklētājs saknieba lūpas. „Paldies, doktor“, viņš sausi sacīja. „Es lūdzu — uzmeklējiet savu priekšnieku, lai viņš dod rīkojumu šo grabažu noņemt.“

„Ja jūs gribat — labi“, teica ārsts un kļusu izgāja pa durvīm. Pēc brīža viņš atgriezās. „Šodien, kā jums zināms, ir svētdiena, un mans priekšnieks pašreiz atrodas dievkalpojumā“, viņš iesāka. „Es nevaru viņu traucēt, un jums būs jāgaida.“ Un mirkli vēlāk: „Mūsu nama patrons ir Svētais Francisks. Mēs taču viņu neapkaunosim.“

„Laiki, laiki!“ iekliedzās melnmatis, bet tad savaldījās un, rokas krustām salicis, viegli šūpodamies, nostājās sirmgalvja priekšā.

„Labi“, viņš sīvi teica. „Šais minūtēs esmu kļuvis mazliet gudrāks. Mana sieva ar bērnu pārnāks šai istabā tikai pēc dažām dienām. Ja līdz rītam šis“, viņš krucifika virzienā iedūra gaisā pirkstu, „nebūs novākts, jums, doktor, vairs nepalīdzēs ne priekšnieks, ne Svētais Francisks, ne pats sātans. Man liekas, jūs gluži labi saprotat, ka nerunāju bez pamata. Atkārtāju vēlreiz — es neciešu, ka pirmais, ko mans bērns ieraudzīs, būtu pestelis.“

„Lai notiek, kā vēlaties“, sacīja vecais ārsts, un pāri viņa rāmajai sejai šūpojās skumjas. „Un tomēr pasaulē ir lietas, ko pat sapnī nav redzējis visgudrākais zinību vīrs.“

Apmeklētājs apstājās uz sliekšņa. „Esiēt uzmanīgs, doktor“, viņš teica, un šie vārdi

skanēja kā pamalē briestoša negaisa duņķa.

„Esiet uzmanīgs, vai jums rīt būs jāredz manas lietas nevis sapnī, bet īstenībā.“ To teicis, viņš sveicināja un izgāja ārā.

Pie priekšnieka istabas durvīm klauvēja. Viņš iznāca no loga iedobuma, kur stāvēdams bija raudzījies, kā rīta saule, kas uzlēca spodra un staraina, pamazām ietinas dūmakā un top blāva, lai pēc tam pilnīgi nozustu melnos mākoņu kalnos. Pārgājis telpu, viņš nospieda rokturi un ieraudzīja gaitenī melnmataino vīru ar vaska seju un sastingušām acīm. Puskrēslā skaidri iezīmējās spītīgās rievās ap muti, un likās, ka viņš ieradies šeit īstenot kādu likumu, ko devusi tikai viņam pašam zināma, tumša liktenīga vara.

„Sveicināts, priekšniek“, teica atnācējs. „Es negribu jūs traucēt, bet cilvēks, ko meklēju, nebija atrodams. Mans nolūks ir — vēlreiz apskatīt istabu, kas paredzēta manai sievai un gaidāmajam bērnam. Vai jūs mani nepavadīsiet? Patiesībā tas būtu pat ļoti vēlami.“

Priekšnieks pasauca kalpotāju un lika salūkot atslēgu. Viņš devās augšup pa kāpnēm, un atnācējs ievaicājās:

„Kur šorīt atrodas ārsts?“

„Šai stundā viņš apmeklē jūsu kundzi“, atbildēja priekšnieks.

Viņi sasniedza durvis, un priekšnieks ap-

griezta atslēgu. Viesis steidzīgiem soļiem iegāja istabā.

Krucifiks stāvēja tanī pašā vietā.

Melnmatis uzmeta tam īsu skatu un tad pagriezās pret priekšnieku. Dzeltānā nokrāsa viņa sejā izdzisa, un tagad tā bija pilnīgi balta. „Priekšniek“, viņš salti teica, „ši spēle ir beigusies. Jūsu ārsts un varbūt arī jūs pats zinājāt, ka man jāsaka tikai daži vārdi, lai izstieptos visgaŗākie un viscietākie pirksti, kādi vien pašaulē atrodami, un neviens jūs vairs nepieminētu un nezinātu, kur jūs esat palikuši. Jūs to zinājāt un tomēr smējāties par mani. Labi. Tagad smiešos es.“

Šai mirkli atvērās durvis un ienāca vecais ārsts. Ne vārda neteikdams, viņš tuvojās viesim.

„Prieks redzēt jūs, doktor“, sacīja melnmataināis, „man žēl, ka jums laikam būs savi amata pienākumi jānodod kādam jaunākam kolēģim. Vai jums neliemas, ka sirgstat ar atmiņas vājumu? Vakar pēcpusdienā es jums kaut ko sacīju — cik atceros, mani vārdi bija: Es necietīšu, ka pirmais, ko mans bērns ieraudzīs, būtu pestelis! Vai tā ir?“

Vecais ārsts turpināja klusēt, raudzīdamies viesā sejā ar savu gaišo, skumīgo skatu.

Tad viņš salika rokas un teica:

„Tā ir. Bet jums vairs nav ko rūpēties. Jūsu bērns ir piedzimis priekš laika. Un viņš ir piedzimis akl.“

Veronika Strēlerte

SAPNIS

Man čukstot naktī teica kāda balss:

„Ir laiks, ej celies, meklē savas mājas!“

No dziļa miega strauji uztrūkos

Ar jaunu kvēli, jaunu dzīves sparū

Un celos, gāju, traucos meklēt vietu

Kur sauca manas dzimtas asins balss.

Pa svešām zemēm ilgi maldījos,
Kur vīla tālums, likteņi un ļaudis.
Līdz šķērās kalni, vērās jūras ceļš,
Un zemē nonācu, kur bij reiz manas mājas.

Maigs vakars nolaidās, kad ierados tai vietā,
Ko pazīt mācījos starp tūkstoš citām
Un drebēdama apstājos pie vārtiem.
Kas iznāks pretī? Tēvs vai mīļā māte.
Vai brālis, māsa? Bezgalīgie mirkļi!
Bet tukšs bij tēva nams un miris dārzs.
Un tikai mēness mirdza rotājās
Pār veciem, smagiem, aizmigušiem kokiem.
Un sāpēs novērsos no vietas šās,
Kas mani dzīvoja tik ilgus, garus gadus,
Un kur nu slidēju kā ēna es starp ēnām.

Te izdzirdēju lēni tālāk klistot,
Sauc mani vārdā pazīstama balss
Kā vēja pūsma, viegla zāles elpa.
No smilšu nama skanēja tā balss,
Kas sūnām apaudzis bez logu un bez duru.
Es zināju: tā mani māte sauc,
Un atsaucos es viņai: „Nāc uz mājām!”
Bet klusi atbildēja skumjā balss
No dziļas zemes: „Es jau esmu mājās.”

Bij svētsvinīga nakts, tik priežu galotnēs
Ar pirmām zvaigznēm sarunājās vējš,
Un dusēt mierā dusēt alka sirds.
Tad sapratu: man citu māju nav
Un nebūs vairs šai juceklīgā dzīvē,
Kā mūža mājas šīs, kur siltā nakatī
Man atgriežoties iznākuši pretim
Uz smilšu sliekšņa visi mani mīļie.

Ar vieglu sirdi rītā pamodos.
Ko man šī dzīve vairs var ņemt un aizliegt?
Šī dzīve — brīnumainais ceļš uz mājām!

NOLĀDĒTAIS LĪCIS

Stāsts

(Beigas)

Pēteris ar draugu īsi saskatījās un rāmi pagriezušies sāka lēni brist pa augsto, valgo zāli.

Salna migla šur tur cēlās no klānu apociņiem, gaisā zūzāja, savas divainās dejas lēkādami, knišļu bari. Upe elpoja vēsu elpu, dievišķā mierā atblāzmodama savā spoguļainajā virsā debesu apjuma un krastu ēnas. Kaut kur izbiedētā skrējienā, vai krāpdama ienaidnieku, vai aizkavējusies atgriezties laikus izvēlētā mājvietā, varenā steigā īsu loku gaisos izmezdama, aizlaidās kāda pile. Vājš vārnas ķerkšķis iebalsojās šad tad purvāja bērziņu galotnēs. Kā burvja sviesta augšup uzšāvās un krita sloka. Bet viss tas bija tikai atgādinājums, ka klānu miers nav nāve, ka tas klāj simtas un tūkstošas dzīvības šai vakarā, tāpat kā visos citos.

Viņi abi nerunāja līdz pat mājām — Anna un Jancis. Kā noskaitušies tie airēja ar visu spēku, mēģinādami paglābties no slapjo drēbju nemilīgā, aukstā lipīguma. Tikai tad, kad viņi kāpa krastā un Janka jau bija izvilcis no ūdens laivu, Annai pēkšņi kaut kas dīvains iekrita prātā.

„Kāpēc tu man jautāji, cik man gadu?“ viņa negaidot iesmējās.

Jancis tikai uzmeta meitenei indīgu skatu un sagrāba ūdensrozēs.

„Iesim.“

Bet viņa smaidīja un nekustējās no vietas.

„Kāpēc?“

„Salst,“ viņš rūca, netikdams galā ar ūdenspuķu staiņīgajiem kātiem.

„Nē. Tu esi ļauns, Janci . . . Pirms tam, kad sākās sals?“ viņa smējās.

Zēns mirkli sastinga. Viņš trīcēja aiz sala, sevis nicināšanas, kauna un ātri izsāpētām sāpēm.

„Anna. Kad tu biji pārliekusies pār laivas malu, tu izskatījies tik skaista, kāda laikam bijusi Potivāra sieva bibelstāstos, kad tā kaitējās ar Jāzepu.“

„Palaidnis,“ viņa apsviedās reizē apvainota un laimīga, dodamās mājup, bet zēns, kā atbrīvojies no visām nelaimēm, pēkšņi skaļi iesmējās, iesaukdamies:

„Jā, kāpēc — tu domā — Mārtiņa galva vienmēr karājās durvju stenderēs?“

„Viņš ir muļķis!“ viņa atcirta.

„Bet arī muļķis ir dzīvs,“ un viņi abi smiedamies tecēja kalnā, kur lepni augšup pret debesīm cēlās Kodolu māju kūpošie skursteņi.

Kaut kur tālumā skanēja brīžam pārtrūkdama ligo dziesma, un viņu abu sirdis bija mīlīga laipnuma pilnas.

5.

Kodolu saimniece, delnas atspiedusi pret palodi, stāvēja pie atvērta loga un noraudzījās ganāmpulkā, kas vaiņagots steidzīgu soli soļoja pa vārtiem un iegriezās kūtī. Viņa gandrīz neievēroja, cik rūpīgi Ieviņa, viņas jaunākā meita, bija pinusi vaiņagus un kārusi ap raibaļu ragiem. Kodolu saimnieces skatiens bija aizklīdis pa vārtu spraugu, pāri priedājam, aiz kuŗa slēpās klāni un milzīgais ezers, uz debess malu, kas pāris krējumkrāsas un zeltmalotiem padebešiem rotāta, liecās pāri tālam ezera Vidzemes krastam. Tikko jaužamas skumjas un lepna spīts jaucās šajā skatā kā allaž šo Latgalē pavadīto deviņpadsmit gadu laikā, kopš viņa, Lubānas Zirnišu Maija, bija ieprecēta Kodolos.

„Kāpēc esmu šeit? Deviņpadsmit gadu?“

viņa kā parasti vientulības brīžos domāja, lielajām, lepņajām acīm kļūstot šaurākām. — „Lepnums ar lepnumu satiekas. Tā ir taisnība. Lepnuma dzirnas samal mana mūža krāšņumu.“

Un pēkšņi Kodolu saimnieci sagrāba tādās skumjas, ka viņa sakoda zobus, kā negaidot tās sirdi būtu skārusi neganta sāpe. Ar stipra cilvēka varenumu viņa nākamā mirkli spēcīgi sapurināja galvu tā, ka dzelteno, gandrīz balto matu viju kronis atrisa un abas resnās pīnes nekārtīgi nokrita uz pleciem. Skumjās domas sajaucās ar pašas īgnumu par tām.

„Ko gan te vairs bija domāt? Četrdesmit gadu — nav meitenīgs vecums. Kaut tikai abas meitenes kļūtu savā dzīvē laimīgākas.“

„Labsvakars,“ smaga balsis teica, un Kodolu saimniece, steigā kārtodama matus, aizgriezās no loga, lai tikai mirkli pavērtos vīrā, kas smagiem, stingriem soļiem ienācis istabā, novietoja kaktā kurvīti ar degvīna pudelēm un uz kumodes nolika lielu ādas somu.

Viņas sveicinājums sastinga lūpās, un acīs mirkli ieblāzmojās dusmas, bet tūdaļ nodzisa. Kā allaž šajos deviņpadsmit gados.

„Tu atkal liec somu uz kumodes,“ vārdi atskanēja salti, viens no otra atrauti, kā salūzušas lāstekas krītot no jumta. „Kādēļ tad kārtot māju?“

„Nebij kur nolikt,“ atbilde bija mierīga, skaidra un auksta.

Kodols atsēdās pie balti klātā galda, kamēr sieva somu novietoja skapī.

„Lai Annis piesien suņus īsāk ķēdēs, ka nepadzīva jānabērnus,“ Kodols sacīja nevērtīgi, domādams kaut ko citu.

„Annis nav vēl mājās. Aizbrauca ar Janķu pēc ūdenspuķēm.“

„To varēja izdarīt Jancis viens pats,“ saimnieks norūca.

„Tā vajadzēja,“ saimniece aizkarta saslējās, un vīrs paskatījās viņā pārbaudītāju skatienu. Viņa cietā, platā seja bija nekustīga, lielais augums stūrainis, atspiedies pie

galda, it kā šis cilvēks būtu smags akmens blūķis, bet viņa skatā ik mirkli tā mainījās noskaņas, acis nemierīgi šaudījās no vienas puses uz otru, ka šķita ik brīdī šai milzi mājotu vēlēšanās domāt par katru lietu un pēkšņi būt gatavam darboties ar tādu spēku, kam katrs šķērslis un kavēklis būtu niecīgs un siķs. Kad saimniece devās uz durvīm, Kodols strauji saslējās, it kā būtu tikai gaidījis šo brīdi.

„Man vajadzīga tava pūra nauda un obligācijas uz tavām Lakstienas mājām,“ viņš mierīgi, gandrīz laipni teica.

Saimnieces roka, saņēmusi durvju rokturi, sastinga. Tikai pēc laba brīža viņa pagriezta galvu pret runātāju, un viņas skatiens bija mierīgas pašpārliecības pilns.

„Mēs velti par to runājam,“ balsis skanēja kā piesmakusi. „Kādēļ uzsākt strīdu Jāņu vakarā!“

„Es nestrīdos,“ Kodols sadrūma, pelēkām acīm liesmojot, „bet piecpadsmit pūru miežu nevar sabērt vienā maisā.“

„Nesaprotu.“

„Kas mēs esam ar savu māju pret tiem, kam arī ir pa mājai. Tādi paši, tādi paši plukatas,“ vīrs pēkšņā niknumā uzsita dūri uz galda. „Viņi visi vēl domā, ka mēs tāpat ķepurojamies kā viņi sviedru sviedros un tikai uzpūšamies savā iedomībā. Bet es viņiem parādīšu ... Parādīšu ...“ viņa lūpas sakniebās un dūre piespiedās galdam it kā gribētu to salauzt, bet saimniece pēkšņi iesmējās:

„Parādīsi ar manu naudu!“ viņa smējās aprauti, klusi, bet šie smieklī iesvēla negantu īgnumu vīra domās.

„Kāpēc tu man liec šķēršļus ... Visus šos gadus. Šķēršļus, kurus es varēšu paciest tikai līdz zināmam laikam,“ viņš iekliedzās. „Tu gribi, lai sādža un visa Lubānas krastmala par mani smejas.“

„Nē,“ smieklus aprāva šis klusi izdvestais balsiens. „Man apnicis,“ viņa čukstēja tikko dzirdami.

„Kas apnicis?“ viņš šņāca.

„Tava dižošanās. Simtām reizes esmu teikusi.“ Kodolu saimniece bija kļuvusi bāla, nu jau vakara ēnu pilnajā istabā, piespiedusi plecu durvju stenderei, viņa rādījās kā divains skumju pilns, dzīvei tāls cilvēka attēls, kuŗa tumsā zūdošās neskaidrās formas saplūda ar priekšmetu ēnu bezveidīgo izplūdumu. „Man apnicis,“ viņa atkāŗtoja, kā satrūcināta pati par savu domu, „ka visa dzīve aiziet tāla priekam šai mājā. Nauda, nauda, atkal nauda un tad — traki svētki, kur citi priecājas, klusi zobus griezdami un tu — trakā iedomībā, ka dzīrotāji ir tavi ienaidnieki.“

„Tu gribi laikam, lai es te sapūstu, un sādžinieki sabradā mani, un vi nsētnieki notur pie mana kapa saldās aizlūgšanas ar glaimu saldu mēli,“ viņš igni rūca, bet sieva bija iedegusies, kā vienmēr šādu sarunu laikā, un nebēdāja par viņa niknumu.

„Kam tev vajaga šo mūžīgo naudu? Tev? ... Varbūt. Mums — man un tavām meitām — tās nevajaga.“

„Ko tad jums vajaga?“ viņš niknās dusmās zobojās. „Jums vajaga svēto mieru ... Lai jums liek mieru, bet man? ... Es te esmu pārbraucis priekš divdesmitpieciem gadiem uz Latgales krastu, lai aizbrauktu atpakaļ uz Zvidzienu kā kungs, ne kā lupata, kāds es biju, kad mani sauca par zivju Ješku. Kāpēc tu mani precēji?“ viņš ierunājās uzvaroši, un nekavēdamies pats atbildēja savam jautājumam. „Tāpēc, ka tu mani apbrīnoji.“

Sievas galva noslidēja uz krūtīm.

„Es biju traka. Jauna, Spīts — tā bija elle. Kad visi man teica nē, tad es tev teicu jā. Bet tagad es tev saku nē. Jo viena kļūda nedrīkst kļūt par nākamo. Nekur es tevi neesmu traucējusi. Vai nu tu apķīlā nabaga ogotājas, vai skrien meklēt zivju kumus, kas maksā pāris rubļus, bet arī es vairs nebūšu tā, kas vienas kļūdas dēļ kļūs vēl vairāk nelaimīga. Ļauj man dzīvot. Es varu būt laimīga, jo mana laime ir vienmēr manā tuvumā.“

„Tava laime. Kas ir tava laime? Tava

laime ir traucēt man iegūt to, ko es saucu par savu laimi,“ viņš runāja elsodams. „Un — piemini — tev tas neizdosies! Nekad. Lai tas maksā, ko maksādams. Dod man obligāciju!“

„Aizmirsti to.“

„Dod obligāciju!“ viņš dvesa dusmās aizraujoties balsij, bet sievas atbilde skanēja gandrīz laipni. Viņš pēķšņi saprata, ka viņa smaida:

„Es to sen jau iznīcināju.“

„Iznīcināji!“

Telpā iestājās klusums. Vīrs bija saliecies pār galdu. Viņam dega smadzenes, it kā tur būtu ielieta karsta alva, kas tagad aprija visas viņa domas.

„Iznīcināji ... iznīcināji!“ viņš murmināja, un šie saraustītie vārdi skanēja kā tāli kliegzieni.

„Iznīcināju,“ atbalss bija klusa, gandrīz sērīga.

„Un atbrīvoji savus radus no tavas daļas atmaksas.“

„Jā, protams, jo mani radi atdos Annim un Ievukam visu, kas vien tām trūks, bet tev nebūs vairs prieka, ka viņi atkarīgi no tevis.“

„Es tevi iesūdzēšu par krāpšanu!“ lielais vīrs pēķšņi iekliedzās, sasleģies stāvus tā, ka krēsls atsprāga atpakaļ un, atsizdamies pret sienu, apgāzās.

„Vīrs sievu iesūdzēs,“ viņa ņirgājās. „Vīrs sievu piekaus — varbūt.“

Kodols saliecās pāri galdam.

„Tu domā? Piekaus?“

„Tad sādžinieki teiks: tā, Kodols tāds pats kā mēs.“

Viņš bija cieši sakodis zobus, tā ka žokļi iepirkšējās.

„Tu domā, ka esi uzvarējis! Kodolu vēl neviens nav uzvarējis. Kodols uzvarēs. Pusmūiža būs mana. Un tava laime man palīdzēs,“ viņš teica valdīdams dusmas, vārdiem skanot indīgi un nāvīgi ļauni.

„Kauniņš, vai tā arī nevarētu būt tava laime — tie, ko apbrīno un mīl pat tavi

skauģi, "pēkšņi ietrīsējās sievietes balss gandrīz bailēs, krēslai slēpjot Kodola dzēligam skatam roku, kas pēkšņi bija pieķērusies pie sirds.

„Tu viņas abas arī atrāvi no manis. Viņas nezina, kas ir mūsu, Kodolu, laime.“

„Liek citus pie zemes.“

Viņš neatbildēja, it kā būtu dabūjis sietienu sejā, bet tad viņa pacēlās atkal viņa lepnums, viņa īgnums pret visiem, viņa kāre parādīt savu lielumu:

„Kaut arī tā.“

„Bet zini, ka mums trijām ir naidis pret šo naidīgo pazemību.“

„Jā, protams. Jums trijām. Ja tu nebūtu atvilusi no manis sev meitenes, tad tu būtu viena.“

„Bet viņas ir manas!“ viņa skaļā priekā iesaucās.

„Viņas ienīst tavu sīkumainību. Viņas nekad neskrādīs pa puspasauli pazuduša zivju kuma dēļ, kā tu to tagad esi darījis jau veselu nedēļu.“

„Nu, šis kums... nepriecājies... tas man būs rokā,“ viņš šņāca.

„Jā, jā,“ viņa atcirta. „Saprotams. Rokā gan... Tu visus turi aizdomās.“

„Nē, tikai vienu... Un tas dārgi samaksās.“

„Jā. Droši vien tik daudz, lai tu nopirktu pusmūžu!“ viņa zobojās.

„To samaksāsi tu,“ Kodols negantās dūmās traucās pie sievas. Viņa tikko paspēja atkāpties, lai atļautu tam strauji atraut durvis. Pēc mirkļa viņa dzirdēja vīra soļus aizskanam laukā.

Ilgī viņa stāvēja atspiedusies pret sienu un neredzīgi raudzījās krēšlotā logā, kas atblāzmoja vakara blāzmu. — Kāpēc viss tas? — domās joņoja atkārtodamies jautājumi. Aizbēgt... Izbeigt šo trako, nejdzīgo rotaļu. Salauzt šos slazdus, kuņģos jaunības untumi bija ievilinājuši viņas sirdi. — Acis pievērās. „Par ko es cīnos! Par ko? Nav taču izejas. Vai dzīvotājs var būt medījums, kas slazdā atstāj ķetnu?“

Suņu rejas, pārtrauktas gandrīz laipniem nurdieniem, iztraucēja Kodolu saimnieces baigās domas. Skaļās balsis un smieklī straujā kņadā pagalmā sajuka prēcīgā skaņu jūklī.

„Ievuk, Ievuk! Še roze!“ sauca Jancis.

Kodolu saimniece saslējās: ir taču arī prieks pasaulē! Viņa izgāja ārā. Soļi bija stingri. Smaids bija lūpās. Pretī viņai rikšos traucās Jancis un Anna, aizelsušies kā jauni spēles prieka pilni kuceni.

6.

Zeme elpoja mitrumu, bet miglainā zemes elpa skāra kā dīvaina auksta liesma Kodola vaigus. Viņa krūtīs gārdzot vārijās elpa. Viņš neredzēja, kur iet. Viņa puspievērtām acīm skrēja gaļām viesulīgas ainas, ātri rādīdamās un zudamas. No uzvaras uz uzvaru, no sīkas apķīlāšanas līdz zvejnīka īpašuma izķīlāšanai — tā dzīve bija ritējusi gadu no gada un mierinājusi viņa lepnumu un alkas. Un tagad, kad viņam trūka dažu simtu rubļu līdz viņa lielajai uzvarai, pēc kuņģa viņš varēs atgriezties Zviedzienā un par zivju Ješku neviens vairs neuzdrošināsies smīnēt, tagad viņa sieva sadedzina viņa ieročus. Viņam niknumā iesvēla viegls reibums galvā. Tik vienu nedēļu pēc kazām viņa bija bijusi laba pret viņu, pēc tam tikai padevusies ar varu. Sākumā aiz bailēm no viņa, vēlāk aiz bailēm pret meiteņiem. Bet tagad — tagad viņa atteicās — spēja atteikties no visas jēgas un saprāta un gatavojās nepadoties!

„Piespiedišu,“ viņš šņāca un mirkli apstājās. Bezrēķīgi klistošās acis dūrās pirtiņā. Un pēkšņi viņš aizmirsa visu. Vecais Gaņģis taču iekasēja naudu no viņa parādnīkiem. Tur vajadzēja atkal būt kādai zelta imperiālu kaudzītei. Straujā solī viņš steidzās turp.

Gaņģis bija atstiepies gultā, kad atskanēja Kodola klauvējieni. Viņš brīdi paklausī-

jās, tad lēni piecēlies piesteberēja pie durvīm.

„Ā,“ iečirkstējās viņa klusais, aprautais smējiens. „Zivju ķēniņš,“ bet Kodols ienāca bez apsvēcināšanās un, krēslā lēni piegājis pie galda, atmetās uz ķebliša. „Nu,“ Ganģis viņā brīdi skatīdamies izspieda caur zobiem, un šis „nu“ bija tik neizteiksmīgs, ka līdz Kodola ausīm aizskanēja tikai kā dīvains šņāciens.

„Tur ir tava nauda. Pavisam piecdesmit četri rubļi divdesmit divas kapeikas un viens grasis.“

Kodola lielā stūrainā galva parāvās augšup. Viņš nebija vēl sadzirdējis kapeikas un grasi, kad viņu jau no jauna sagrāba nesāvaldāmu dusmu saviļņojums. Brītiņu mazajā telpā šķita milzu vilņiem pulcējoties negaisa mākoņi, un šī pulcēšanās bija tik drausmīga spēka pilna, ka Kodolam aizrāvās elpa, bet Ganģim šaurās pirtiņas gaiss pēkšņi šķita skabargains, skrāpēdams rikli. Na — to nu viņi abi reizē nojautuši, ka reiz pienākusi norēķinu stunda. Nu beidzot, pēc ilgiem gadiem, šai Jāņu vakarā, viņi atkal izkratīs viens otram savas sirdis, viens otra palīdzības meklēdami, kā toreiz senu senās dienās, kad viņi divi sīkstī un īgni puīši bija viens otru centušie izmantot par kāpsli, lai tiktu trakajam mūža zirgam segļos. Toreiz Ganģim bija tā vajadzējis darba rīku, lai uzņemtos lielus aku darbus Jaunlubānā, un Kodols viņam bija palīdzējis ar galvojumu veikalā, prasīdams par to pusi no viņa peļņas.

Ganģim pēkšņi bija kļuvusi sausa mute, rodoties tajā dīvainai saldeni rūgtai piederuma garžai, un aizrētā elpa izrāvās sa-raustītā krāciņā no krūtīm, kad, acīm zibšņojot, Kodola skatiens urbās cauri uzbrucējai krēslai, lūpām runājot neganta, salta pārmetuma pilnus vārdus.

„Tu nekā neesi darījis. Tik maz naudas! Tāds iekasētājs ļauj manu naudu parādniekiem trīs reiz nopluikāt krogos, iekām tie

sāk atcerēties, kāds es esmu muļķis, tiem labu darīdams.“

Ganģim kaut kas ietrīsējās sirdī — tā kā prieks, tā kā naids, un, ne vārda neteicis, viņš atlaidās gultā.

„Cik ilgi tā var iet?“ Kodols turpināja. „Tā es izputēšu. Tu nekam nederi. Es tevi... Es tevi izkorķēšu no šī kakta ar tādū plaukšķi, kā izsprāgst mucai spunde.“

Bet vecā Ganģa aklās dusmas jau bija vējā. Viņa pieputējušos smadzeņu kaktos skraidīja trakulīgas domas. „Nu jābūt gudram! Nu jābūt gudram!“ viņš sevi tramdīja, bet runāt sāka lēni.

„Man apnicis,“ viņš teica. „Vai man tevis un tavas naudas dēļ ar ļaudīm jānaidojas? Iekasētājs ir tikpat gaidīts ciemiņš godīgās mājās, kā vilks jēru kūti. Es negribu vairs iekasēt tavu naudu. Piķis un zēvele,“ viņš iekaisa lepnībā, „man pašam naudas kaudzēm. Esmu vecs diezgan. Nu reiz gribu būt kungs. Nopirkšu pusmuiželi un tad — tad tā dzīrosim, lai vēlāk šķiet, ka kaķis aiz astes rauts caur iekšām.“

Kodols bija apstulbis. Gluži mēms viņš blenza tikko saredzamajā, gultā pusgulus izstieptā Ganģa siluetā. Krēsla laipni noslēpa krāsu maiņas Kodola sejā. „Pusmuižu!... Vai tas Ganģis traks, vai jau piedzēries Jāņa alu! Kur tāds...“ viņam gribējās ierēkties briesmīgos smieklos, „tāds elles prauls pusmuižā par kungu!“ Bet tad strauji viņa lielo izsmieklū sāka padzīt kāda baiga doma: „Bet ja nu Ganģis nopietni... Tad...“

„Kas tev par jocīgām domām? Kur tu tās rāvi?“ Kodols gandrīz laipni iesāka, mēģinādams iegūt laiku pārdomām. „Kurū pusmuižu tad...?“ viņš glūnēja uz Ganģa pusi kā kaķis uz cālēnu.

„No tā paša poļa,“ Ganģis ņurdēja žāvādāties.

„Traks ar ārā!“ ierēcās Kodols. „Traks ar ārā! Tu lec augstu.“

„Ja reiz nu lec, tad lec!“ Ganģis noklabināja vārdu vārdā.

„Jā, uz vecuma dienām dažs sāk pazaudēt sajēgu par dzīves jēgu,“ Kodols atkal nespēja īsti savaldīt savu niknumu, un šis teikums izsprāga pār lūpām tik nesavaldīgi asi, ka Gangis, lēni atstutējies uz elkoņa, pacēlās gultā pussēdus, kā vēlēdamies apskatīt savu pretinieku, kuŗu pasaule uzskatīja par viņa labu draugu, bet viņš pats par savu lielāko ienaidnieku kopš tās senās dienas, kad toreiz Kodols ar darba rīkiem izspēlēja pret viņu tik ļaunu joku... Akuracis norūca kaut ko nesaprotamu un tad tikai lēni piebilda:

„Jēgu? ... Hē... Tu mani mācīsi!“ un tad atslidēja atkal gultā, blenzdamis plati ieplestām acīm pirtiņas griestos. Viņš neredzēja, cik cieši bija sakniebušās Kodola dūres, izmisuma pilnām domām joņojot vienai caur otru, savērpjoties bezjēdzīgā mudžeklī, no kuŗa apziņā skaidra palika kāda sajūta, kas viņu, lielmani, padarīja vai traku: „Vai tad visi šai brīdī sazvērējušies pret mani? Vai mana sieva iesākusi manu pazemošanu un to nobeigs šis dzīvais mironis, kam pasaulē nav bijis lepnuma celties augstāk par lopiem un valdīt par citiem cilvēkiem!“

Šķita, uz brītiņu abiem vīriem bija pazudusi sajūta par laiku un telpu. Viņi paši bija pārvērtušies niknu domu un naida kamolos, kas gribēja sevī apslēpt un paturēt neviena nemanītus vienkāršos pavedienus, ko viņu smadzenes dzīvē bija vērpušas un ritinājušas gadu gadiem.

Pirmais atjēdzās Kodols. Viņš pēkšņi iesmējās nedabīgiem, gandrīz bērnišķīgi naiviem smieklīem.

„Pusmuiža... Sasodīts... Tā pati pusmuižele... Ak, tu, vecais tatārs! Par ko mēs abi tik neesam spējīgi satrakoties!... A, tu vecais ūpis!“ nu jau saimnieka valoda burbulēja pieglaudīgi, bēt Gangim, pārāk labi pazīstot Kodola veiklību, šie vārdi likās kā auksta čūskas āda, kas netīkami sāk pieglauzties ausīm. „Ahā, tu sāk atkāp-

ties!“ vecis domāja un lēnīgi pagriezās gultā uz sāniem, atturīgi piebilzdams:

„Kas tur ko satrakoties. Vai tu domā, ka man, kas visu mūžu staigājis nosmulējies ar puspasaulas dubliem, tādām noņņurgātam arī būtu jāliekas kapos? Es redzu, kā dzīvo pasaule, es redzu, kā dzīvo tu, bet it sevišķi, kā dzīvo tava sieva un tavas meitas. Arī es tā gribu dzīvot un pratišu tā dzīvot, kad tagad jūtu sevi esam pietiekami bagātu un stipru.“

Šie klusie vārdi pārsteidza Kodolu tā, kā to nebūtu pārsteigušas visrupjākās lamas, kādas dažkārt Gangis prata izdalīt uz visām pusēm. Viņš nodrebēja aukstiem drebuļiem, kaut pirtiņas gaiss bija piemīlīgs. Bet domas bija kļuvušas saltas, ledainas: vai tiešām aku vīrs bija nodomājis kļūt par kungu?... Un tad Kodolā sacēlās bailes: bija jāatrod kāda izeja! Lai tad vai kā! Viņš — zvīņu lielmanis un zivju ķēniņš — nedrīkstēja rādīties pasaulei melnāku ādu kā šis vecais aku kurmis. Vai šā vai tā, bet kaut kas bija jāizdara, kaut kas bija jāizdara, lai kaut vai ar laipnumu un pieglaudību izrautu no Gangā smadzenēm jaunās diez' kur radušās domas.

„Tu nesaprati manus vārdus, Gangi,“ klusi teica Kodols. „Es tikai brīnos un brīnos, kā mums abiem tik dīvaini vienādas domas. Es taču arī gribu pirkt pusmuiželi no krievu kņazienes,“ viņš meloja.

„Tā,“ ar neparastu veiklību Gangis pēkšņi bija nolaidis kājas pāri gultas malai un atradies sēdus, šūpoja spuraino galvu uz vienu un otru pusi, ļoti, ļoti brīnīdamies. „Tā? Tu arī?... Traka sakrišana. Ķilis ķilī, mats matā. Kur tev gadījušās tik trakas domas? Kņazienes pusmuižu! Vecais sams — tā tak nav vairs pusmuižele! Tā tak ir muiža. Tu lec pārāk augstu!“

„Ja reiz nu lec, tad lec!“ un Kodola balss reiz atkal bija atradusi brīvu neviltotu plūsmu viltīgiem vārdiem. Viņš stāstīja, kā viņš savā meļņu rikšotāju divjūgā ieradies pie kņazienes, kā viņi abi viens otram klanījušies, kā viņa to cienājusi, kā viņš tai dā-

vinājis zelta pulksteni un bērniem piparkūkas, ūdens klingerus, turku pupas, Zorža Bormana biskvitus un sazin ko vēl nē, un kā darījums gandrīz nodarīts īsti vec krievu tirgotāju garā, sasitot saujās. Un Ganģis dzivoja viņam jūsmā līdz, gandrīz priecīgā apbrīnā vaimanādams paskaļos izsaučienus: „Ak tu tatārs... Ak tu vecais ūpis... Ak tu vecais suns!“ — līdz Kodols nobeidza: „Lai Dievs tev tāpat palīdz. Es sunim esmu pāri. Palikusi tikai aste.“

Acumirkli iestājās klusums, tad ieķērkstējās Ganģa smieklī, lauždamies caur biežajiem bārdas un ūsu rugājiem:

„Lai kļūtu kungs, tev pietrūka naudas.“

Kodols tūdaļ neatbildēja. Viņa lūpas cieši sakniebās. Viņš labprāt būtu izkļēdzis nejaukākos vārdus par šo nāvīgo apvainojumu, ko viņam kāds uzdrošinās pateikt, bet te nu bija likts viņa gods uz plānā caurspīdīgā pašsavaldīšanās ledus. Šis ledus nedrīkstēja lūzt.

„Pietrūka naudas,“ balsieni izlēca, neritmiski, saraujot vārdus nečabīgās daļās. „Pietrūka... Vai brīnums, ka kādreiz nav tik daudz, cik būtu pietiekami,“ viņš nicīgi turpināja, „bet par to pasaulē ir vecas draudzības. Tu man palīdzēsi.“

„Es?... Hm.“ vecais Ganģis pats īsti labi nesajuta, vai pateicis šīs divas skaņas, jeb vai tikai domājis tās teikt, bet viņa acis iemirdzējās savādā kaislē, sirds sita mulsā, negantā priekā, it kā viņš — nemīļotais, īgnaiss, zaimīgais aku kurmis nu beidzot jau būtu klāt savas dzīves vislielākajai uzvarai. „Tas... Tas maksās ļoti dārgi,“ viņš tikko spēja izdvest.

„Dārgi?“ arī Kodola asinis vārījās, skatiens šaudījās no vienas puses uz otru, kā palīdzību meklējot, kamēr domās straujā maiņā aizvīzēja ainas no visiem tiem brīžiem, kas kopā ar Ganģi pavadīti, lai tajos rastu kaut kādu balstu turpmākām sarunām. „Kur ir tas svars un tas mērs, kas man šim stūrainajam vecim jāpieliek, lai atrastu vājo padēvības punktu?“ Un pēkšņi viņš to

atrada. Gluži tas pats, par ko Ganģis bija domājis, tagad iešāvās viņam prātā. Ak, kā toreiz viņš bija izspēlējis pret Ganģi smalko joku ar darba rīkiem. Tagad nu reiz piekāšanās un izlīdzināšanās varēja būt noderīga atsvaram uz augšu.

„Klausies,“ viņš pavisam lēni iesāka. „Tu reiz uz mani kļuvi bezgala nikns. Un toreiz es tevi drusku piejokoju. Nav tak mums ko slēpties. Toreiz ar tiem darba rīkiem. Tad jau vēl, patiesībā, mēs bijām puikas, iesācēji. Es paņēmu pusi no tavas peļņas. Tas bija joks. Bet tagad ir nopietna lieta. Un lai samaksātu par savu joku, es tev maksāšu simtpiecdesmit par katriem simts rubļiem. Dod man piecus simtus. Viena gada laikā. Tu teici — dārgi, tagad es maksāju dārgi.“

Ganģis klusēja. Viņš tikko spēja elpot aiz uztraukuma. Kā viņš citā reizē būtu tiecies pēc šāda pustraka darījuma! Kas tā par milzu naudu bez vienas sviedru pilītes! Bet nu bija viņa krūtīs iezadziens lielais lepnums un varenais sapnis, ko tik vienkārši bija iekvēlinājis viņa stulbais puika. Nu bija pienākusi mūža uzvara. Viņš gribēja piecelties un smieties, smieties nedzirdēti skaļus smieklus, bet nespēja pakustēties. Likās, ka no visiem pirtiņas stūrīem būtu salasījušies ap viņu divaini gari, kas tam kļēdz ausīs: „Nu tu, Kodol, zvīņu lielmani, esi garšļaukus... Nu tu esi garšļaukus,“ un Ganģa nākamie vārdi izskanēja kā savāds, zvērīgs ņurdziens:

„Nekā nebūs... Pats pirkšu pusmūželi... Pusmūžele!... Tu nevari nopirkt ne poļa pusmūželi, kur nu kņazienes! Saki man skaidri, ko tu gribi, blēdi, darīt, un es tev pateikšu skaidri, ko darīšu es. Beigta tā balle man ar akām. Tagad sāksies cita.“

„Tu — tu man netici,“ sašutis iesaucās Kodols, kaut vārdi plaka it kā neizskanēdami telpā. „Tu netici, ka es gribu pirt pusmūželi,“ bet Ganģis tūdaļ atteica:

„Es ticu. Tu gribi pirt pusmūži, bet to pašu, kuŗu es. Un ja pārķ, tad pārķ tas, kam ir nauda.“

Nejauks lāsts izlauzās no Kodola mutes. Pietrūcies kājās, viņš pameta pāris reizes rokas gaisā, izkliegdam, ka Ganģis esot zaudējis prātu, ka viņš nekad neaizmirsīšot tādu nekaunību, bet Ganģa klusēšana to atgriezta pie aukstasinības, un viņš atkal atkrita sēdeklī.

„Ar tevi var sajukt prātā. Tu nepieņem tādus procentus!“ viņš rūca. „Ko tu gribi? Vairāk?“

„Nē.“

„Ko tad?“

„Uz pusēm.“

„Ko?“

„Pusmuižu.“

Strauji saspilētā saruna pārtrūka. Kodola domas šaudījās. Uz pusēm? Un viņi būs vienādi? Nē, tas bija par traku! Viņš, zivju karalis, un ... Ganģis ... Mušu rijējs.

„Es tev dodu divi simti atpakaļ par simtu! Saproti.“

„Nē, uz pusēm.“

Kodols noplātīja rokas.

„Tad... Tad man jādomā,“ tagad viņš bija pēkšņi kļuvis mierīgs, kā veikalmieks, kas beidzot sapratis, ka ar traku ir grūtāk vienoties kā ar velnu. Lēni piecēlies, viņš grasījās doties uz durvīm, bet Ganģa sauciens viņu apturēja.

„Pagaidi! Neskrej! Jāpu bērni tikai tagad sāks nākt. Tev laika diezgan.“

„Nu?“ Kodols nesaprata, ko vēl te būtu vērts runāt.

„Es tev došu naudu. Simtu par simtpiecdesmit, bet Anna precēsies ar Mārtiņu, un viņš būs pusmuižas pārvaldnieks.“

„Ko... Ko tu teici?“ Kodols palika ar vaļēju muti.

„To, ko es teicu,“ Ganģa balss skanēja cieti.

Kodols ilgi stāvēja klusēdams. Tad pamazām viņš sāka klusi smaidīt. Viņš smējās arvien skaļāk, arvien nejaukāk, līdz aizrāvās balss, līdz viņš aizsmaka un aizdusā atspiedās abām rokām pret galda malu, pie-

vērtajos plakstos spokojoties tikamām ainām. Jā — lai sabrūk visa pasaule! Viņš būs pusmuižas kungs! Viņš un tikai viņš! ... Nu, viņa lepnā sieva zinās, ko viņš var! — Viņš var visu. Hē! Un Ganģis tomēr būs tikai Ganģis, lai naudas viņam vai cik! Gan viņš, Kodols, prātis uzmanīt, lai vecais akuracis nevar nozagt dēla pārvaldītā saimniecībā tik, cik grib. Hē! Vēl paliek Ieviņa, ko varēs izprecināt kādam lielmanim, kas viņu, pusmuižnieku, lūgdams lūgsies ... Un sieva! Tā tev būs atbilde par tavu nekaunību! Šovakar tev sacirtīs sapņus par to zivju zagli — Lakstienas nerru, Pēteri, gabalu gabalos. Pēteris un Anna ... Tā čivinā no ezera viena krasta līdz otram. Bet es kliegšu — Mārtiņš un Anna! — Un tā notiks. Jo tā es kliezdu ... Mārtiņš — muļķis, bet jo muļķāks, jo man labāks!

Ganģis nekustīgi sēdēja, klausīdamies Kodola smiešanā, līdz beidzot viņam apnika šie kumēdiņi.

„Nu... Kas būs?“

„Būs?“ ... Kodols, atvilcis elpu, atkal iesmējās. „Jau ir. Sit sauja. Dedz uguni. Skaiti naudu. Norunāsim.“

Ganģis mirkli sastinga. Viņam šķita, ka dzirksteles nošķīst gar acīm. Tad pāris stīvos lēcienos viņš atradās pie mazās skārda spuldzītes un meklēja sērkokciņus. Viņa pirksti drebēja, un domās kliezda prieks: „Visa pasaule kliegs! Es esmu atriebies. Zvīņu ķēniņš ir garšļaukus!“

7.

No patālās sādžas skanēja latgaļu melodiskās tautas dziesmas, sajaukdamās ar suņu rejām un jēdzērušu vīru skaļajiem auriem. Nu nakts jau bija uzvarējusi dienu, pārvērdama mežu melnu sablīvētu ēnu masās, vilņainās lauku ielejas pelēki vizošos miglas traipos, samtainai krēslai ceļoties pār uzkalniem, kuņu augstienēs, jautras dzirkstis

sprakšķinot, liesmoja jāpugunis. Daba elpoja reibinošas briedas pilnu elpu. Kas šo vāsarū stiprs bija noturejies līdz šai dienai, tas šķita šai nakti sevi nesam kaislīgu tiekšmi pec pilnības, laimes, kam atblāzmot jāpūnaks liksmās gavilēs.

Kodolu darza malā, augstā kārti pacelta, dega darvas mucīņa, apgaismodama plašu laukumu, kur atspiedušies pie tuvējo ābeļu stumbriem, no smagām mālu krūzēm vīri dzera alu, dīvainām strāvām strāvojot ķermenī, stīvos darot kārus dancot, skumjos metot nedabīgā priekā, jaunekļiem iedvešot pārdrošību un večiem dīvainu jaunības atmiņu smeldzi, kas sacēla smadzenēs trakas lielības garu. Anna, Ieviņa un Jancis bez stājas nesa alu un sagrieztu jāpusieru, kam pāri klājās bieza sviesta kārtā. Jāpūbērnī ēda slavēdami Kodolu saimnieci, un jaunieši, nez' kur sadabūjuši malku un praulus, liesmināja lielu ugunskuru, pār kuņu drīz vien, milzu trača pavadīti, sāka lēkt puīši un meitas, ap galvu vītiem vaiņagiem jūkot, kā būtu sākusies neprātīga valpurģu nakts, kur katrs, kam trauksmainās asinis silst dzīlās, gatavs izšķīl dzirksteles pats no saviem papēžiem, vai bezmērķa priekā sadeģt plīvainās liesmās. Tur viņi trakoja, liksmoja, priedējās, smējās, ligoja un gavilēja, darbā rūdītiem muskuļiem ļaujoties ķēmīgiem, neparastiem lēcieniem, pašiem ļaudīm par patikšanu, citiem par ieganstu lielai smiešanai un nesavaldīgai rēķšanai, bet Mārtiņš Gangis, drūmu, alkatīgu skatu raudzījās Annā, kā viņas spēcīgais augums brīžiem liesmu aplāzmts, brīžiem nīrbīgas tumsas skauts, rādījās un zuda jāpūtāju vidū, kā pasakains sapnis, kā mirdzošs un kairīgs pasaku putns, ko gribas, ko neatturami gribas satvert savās rokās — satvert un kaut vai saplosīt, lai pēc tam notiktu kas notikdams.

Anna pēkšņi pazuda no gaismas loka, un Mārtiņa skatiens drūms un nejauks novērsās no ļaudīm un aizslīdēja caur koku starpu uz ezera pusi, kur šad tad parādījās un acumirkli atplaiksnīja tālas, tikko dzirdamas

dunoņas payadīta, šautrai līdzīga blāzma debesu tumsās bezgalībā.

„Negaisš,“ bez domām norūca Mārtiņš un pagriezās, lai ietu. Viņa sirds bija tik pilna nevaldāmas tvīksmes, kas nelika tam mieru ne brīdi. Viņš nezināja, ko un kā domāt, bet viņš zināja tikai to, ka viņam jābūt Annas tuvumā, vai arī jānodara sev vai kādam citam kaut kas tāds, kas atbrīvotu viņa krūtis no negantās degsmes un galvu no drūmā, smagā mulsuma, kas jauca un sadedzināja katru saprātīgu domu.

Pēkšņi kāds piegrūda viņam elkoni, un jaunais Gangis apsviedās apkārt, tikko noturēdamies līdzsvarā. Viņa acis gailēja simti mazu gunsuru, seņa bija kaut kas dzīvniecisks un bezgala ļauns, it kā svešā elkoņa pieskāriens būtu apdraudējis viņa dzīvību.

„Mm...“ caur zobiem viņam izspruka bezjēdzīgs kungstiens, un elpa izlauzās gārgdama no krūtīm, drusku atbrīvojot viņa iekšējo saspilējumu, kad viņa skatiens sastapās ar puspuīša Jankas smejošām acīm. „Tu,“ viņš vēl izdvesa, un nekas draudzīgs neskanēja šai čukstā izstieptajā skaņā.

„Debesmilna!“ tas smējās. „Pat Jāņos staigā izstieptu seju, it kā Anna tev siera vietā būtu iedevusi naglas. Še, dzer!“ un puisis pastiepa viņam pretī pilnu alus krūzi, bet Mārtiņš to vairs neredzēja. Viņam pēkšņi šķita, ka Janka nācis tikai viņu izsmiet. Annas vārda pieminēšana viņam sajauca visu sajēgu.

„Ej nost! ... Kur ir Anna?“ asā kustībā viņš pagrūda Janku sānis un traucās uz istabas pusi, nedzirdēdams puikas lāstus par izlieto alu un Ieviņas jautros smieklus. Gandrīz skriešus viņš devās projām no ugunskura, bez domām, bez saprāta, pazaudēdams tumsā taciņu, drāzdamies caur ogulājiem, nejudzams ērkšķogu krūmu skrāpējumus un zaru lūšana. Viņam bija jārunā ar Annu — jārunā — vai — vai jāmirst.

Gar istabas stūri viņš iesteidzās pagalmā. No pagraba puses steidzīgā gaitā viņam tuvojās

kāds šmaugs stāvs. Anna! Jā, tā bija viņa. Un vienā lēcienā viņš bija pie tās. Sagrābis meitenes roku, viņš saspieda to tik cieti, ka viņas turētais šķīvis ar sieru izslīdēja no pirkstiem un nokrita zālē, pašai meiteni bailēs iekliedzoties.

„Anna!... Anna,“ vārdi pinās Mārtaņa lūpās, smadzenēs dzima nejēdzīgs apmulsums, bet visā ķermenī kaislīga, nevaldāma dziņa — turēt arvien ciešāk meitenes roku, līdz viņa saļimtu — saļimtu pie viņa un nekad vairs nerunātu nevienu vārdu, bet viņš to nevarīgu un bezspēcīgu varētu nest, kurp vien vēlas. Bet tas bija tikai viens mirklis, kad viņam šķita, ka tūdaļ, tūdaļ notiks tas, ko viņš tā vēlējas. Pēkšņi kaut kas karsts, svelmains skāra viņa vaigu.

„Tu — uzdrošies!“ viņš dzirdēja meitenes saucienu un tikai tad saprata, ka saņēmis no Annas rokas apkaunojošāko algu, kādu vien vīrietis var saņemt no sievietes. Mirkli apjucis, viņš atlaida viņas otru roku un, varbūt, nebūtu stājies vairs meitenes ceļā, ja viņa būtu klusējusi.

„Ej nost no ceļa!“ viņa sašutusi, bet balsi valdīdama, sauca. „Vai tu vairs kauna nemaz nejutī!“

Šie vārdi sacēla no jauna visu kaisles ārprātu, kas mita šinī stiprajā puisī, kam tāls bija mātes, bet vēl tālāks citas sievietes glāsts vai laipnība.

„Anna! Es neiešu nost no ceļa! Nāc man līdz. Man tev jāsaka daudz... Daudz kas tāds. Es to neprotu pateikt — uzreiz tā... Nāc!“ viņš tvēra atkal pēc viņas rokas, bet meitene, pēkšņi visu sapratusi, strauji apsviedās un devās projām cik jaudas uz vārtiem, kur tikko skaļās rejas bija sākuši trakot suņi. Šie daži soļi viņai šķita kā gara mūžība, dzirdot aiz sevis dipam Mārtaņa smagos zābakus.

„Lāci, Lāci! Nelaid viņu klāt! Viņš zaudējis prātu!“ viņa piespiedās tuvu sunim, kas gailošām acīm, izstieptās īsās ķēdes galā, rāvās uz priekšu, kampdams pēc Mārtaņa, bet nespēdams to sasniegt. Otrs suns

trakoja savā saitē, cenzdamies panākt to, ko viņa brālis nespēja, bet Mārtaņš stāveja aizsiesies, mazliet salicis uz priekšu, ķerieņam draudīgi paplēstām rokām. Viņa seju slēpa tumsa, bet Anna juta, ka puisis pārvērties zvērā un spiedās cieši klāt suņa siltajam ķermenim, salikusi par tā muguru, abas delnas piespiedusi tā pleciem un gandrīz lūgdamās, balsij trīcot čukstēja:

„Sargā, sargā mani, Lāci! Viņš zaudējis prātu,“ bet Mārtaņa nevaldāmā kaisle nu bija vērtusies nāvīgi aizvainota cilvēka dusmās.

„Ak, tagad tevi glābs suns?... Ak suns!“ viņš piesmacis ļauni smēja. „Es saplosīšu gabalos... Es... Tu — ar mani — tā izdarīt! Gan tu to pieminēsi — mūžīgi pieminēsi!“

Pēkšņi otrs suns milzīgā lēcienā metās sānis uz vārtu ieejas pusi ar tādu sparpu, ka ķēdes iestiprinājumi sienā noņirkstēja, un saites aizžņaugtajā kaklā suņa rējiens pārvērtās sāpīgā gaudienā.

„Kas te notiek? Mierā! Lāci, Hektor!“ negaidot atskanēja kāda balss, skaļi pārklīdzot suņu rejas. Meitene mirkli sastinga. Negaidīts, skaļš prieka sauciens izskanēja pār viņas lūpām, it kā pats Dievs būtu sūtījis viņai palīgus.

„Pēter!“ viņa pati neapzinājās, kā bija atradusies pie Pētera sāniem, satvērusi tā roku un iespiedusi karsto pieri viņa plecā. „Glāb, glāb mani! Es nezinu, ko Mārtaņš no manis grib.“

„Mārtaņš?“ aiz Pētera pleca skanēja Skostu Jāņa balss, uztraukti, tikko manāmi drebot. „Ko viņš grib?“ Bet Pēteris tikai mirkli šķita piespiežam meitenes vaigu ciešāk savam plecam. Viņš lēni pavirzīja Annu tuvāk Skostu Janim, un pats, nebēdādams par saniknotajiem suņiem, savā parastajā stingrajā solī nostājās pretim Mārtaņam.

„Ko tu te gribi?“ Viņa vārdos, kas izskanēja klusi, bija tāds apslēpts spēks, ka Mārtaņš apjuka, apjuka vēl vairāk, kā bija apmulsis par negaidīto Pētera un Skostu

jās. Ko nu? Ap sirdi bija tik labi, bet ko lai saka, ja noticis jau tas, kam būtu bijis jānotiek pēc garām runāšanām. Mulsī viņš burzīja rokās Mārtiņa cepuri. Skostu Jānis taču tagad varētu sākt laist darbā savu smalko studenta mēli. Tā taču bija norunāts, ka Jānis viņam šai vakarā būs palīdzīgs visās grūtākajās runāšanās. Un ar Annu bija paredzama tā grūtākā. Un cik ilgi tā var stāvēt un mīnāties uz vietas? ... Beidzot — viņš priecīgi uzelpoja — beidzot Jānis bija atgīdies — tumsā skanēja tik pierastie kļusie, skaidrie smieklī, ko nekad nespēja aptumšot ļauni notikumi. Pēteris varētu cieši, cieši tagad paspiest drauga roku, kad dzirdēja atskanam viņa vieglo, plūstošo valodu.

„Vai Mārtiņš tevi, Anna, gribēja aplaupīt pašā zāļu vakarā?“ drusku zobgalīgi jokojā students. „Ir gan mums laime, Pēter. Vienā vakarā paglābt cilvēku no sliktāšanas un no laupītājiem. Tas tik ir liktenis!“

Pēteris bija pagriezies un redzēja, ka Anna ātrā kustībā paceļ galvu un tūdaļ jūta, ka teiktie vārdi meiteni ļauni aizkāruši, bet Jānis jau laikam tā bija gribējis — sākumā pakaitināt, lai tad paglāstītu, jo tūdaļ piebilda: „Nebūsim tik nopietni. Ir taču Jāni. Alus ir stiprs, un tad cilvēki dažkārt kļūst dīvaini.“

„Jā — dīvaini!“ Anna teica tikko sadzirdami un, varbūt, tā bija dziļa, smaga nopūta, kas pavādīja viņas vārdus. „Iesim uz istabu,“ viņa vēl lēni piebilda. Šis klusums un tikko manāmais rūgtums meitenes balsī sacēla pēkšņu vētru Pēterā domās. Viņam uznāca tāda vēlēšanās, kaut atkal Anna iespīestu pieri viņa plecā un šis Mārtiņš būtu pazudis no pasaules. Acumirkli pats neapjēgdams savu rīcību, Pēteris saņņaudza rokās Mārtiņa cepuri un aizmeta projām pa roku galam, kā ar šo sviedrienu mestu izaicinājumu nicināmākajam ienaidsniekam. Jānis un Anna redzēja viņa spraigo kustību un atkal brītiņu iestājās neveikls klusums. Kaut kur tālumā atskanēja garas pērkona grandas,

kā aizdimot ripojošiem ratiem akmeņainos ceļos.

„Es iešu uz ugunsgrūdi,“ nevajadzīgi skaļi ierunājās Jānis. „Pēterim ar tavu tēvu, Anna, esot kaut kas svarīgs runājams, bet es gribu papriecāties. Klānos plosās negaiss, varbūt, tas atklīst pie mums,“ un, nenogaidījis viņu atbildi, students devās uz dārza pusi, taču pēkšņi atgriezās un, piegājis pie Annas, klusi, draugam dzirdot, teica: „Bet apsoli man, Anna — neaizmirsti pajautāt Pēterim, kas viņam tev sakāms? Viņam tev ir jāsaka daudz kas vairāk un daudz kas nopietnāks nekā tavam tēvam. Apsoli man to, Anna. Šī saruna jums nāks vairāk par svētību, nekā runāšana ar tēvu,“ viņš sacīja, gandrīz nenozīmīgi skanot vārdiem.

Pēteris sadrūma, un meitene tikko manāmi sakustējās — kaut kas reizē tikams un baiss, kā ātra tumsas un gaismas maiņa radusies domās, viņu mulsināja, bet Jānis jau steidzās projām pie līgotājiem, kas tagad, kopēju līgo dziesmu iesākuši, pieskandināja skaļām gaviļu balsīm lielus tālumus, bet atbalsis apsīka — gaisms bija kļuvis smagāks, vasaras briedums gaidīja strauju pārmaiņu, lai spētu atjaunot dzīvības spēku.

„Iesim uz istabu?“ Anna jautāja, — kļūsešana bija kļuvusi smaga nasta, bet balss manāmi drebēja.

Pēteris pamāja, bet viņa nevarēja tumsā saskatīt šo niecīgo kustību, un viņi palika. Palika un satraukti gaidīja, kad notiks kaut kas tāds, kas atbrīvos viņus no mulsuma pinekļiem, bet velti — nekas nenotika, un viņi stāvēja viens otram pretim, kā bērni, kas tikko iepazīnušies un gaida viens no otra aicinājumu uz rotaļu. Uzbudinājums auga, vaigos kāpa karsta svelme, krūtīs kaut kas drebēja tik neizturāmi, ka pietrūka elpas.

„Anna,“ Pēteris nespēja vairs izturēt un gandrīz drūmi izdvesa, bet pats, nobijies no savas balss, aplkusa un tikai vieglā pieskārienā aizkāra viņas roku. Viņa nodūra acis.

„Tev esot jārunā ar tēvu?“ viņa sacīja, lai tikai teiktu kaut ko, lai atbrīvotos no

apmulsuma, varbūt, lai piespiestu Pēteri runāt vienalga ko.

„Man... Man jārunā ar tēvu. Jā,“ viņš centās valdīt pār savām domām, bet tās negribēja klausīt. Tajās skanēja tikai daži vārdi, kas bija sakāmi Annai — tikai viņai un nevienam citam, bet to vietā viņš pasacīja kaut ko pavisam nevajadzīgu: „Ko Mārtiņš no tevis gribēja?“

„Mārtiņš?“ viņa nepatikami pārsteigta pacēla galvu, un Pēteris sabijās.

„Es tev to negribēju prasīt,“ viņš steidzās izlabot kļūdu, „es tikai... Ak, es gribēju tev teikt par kaut ko citu... Tavs tēvs mani turot par zagli,“ viņam izspruka šie vārdi.

Viņa saslējās, apkaunota un kļuvusi īgna.

„Tēvs?... Es nezinu, ko tēvs domā. Viņš dažreiz ir pret mums, pret māti, pret visiem tik ļauns!“ Tagad Annas valoda plūda kā spēcīgs, tikko atvēries avots, kaut paši vārdi dalījās un krita atsevišķi viens no otra kā stāvā nogāzē krītoši akmeņi. „Varbūt, ka viņš teicis kaut ko tādu. Viņam pazudis zivju kums. Bet vai viņam kāds tic. Viņš tic tikai pats sev. Dažreiz gribētos būt projām no šejienes. Aizskriet kaut kur, palikt un neatgriezties.“

Pēteri mulsums bija zudis; kā izslāpušais ūdeni, tā viņš tvēra katru vārdu, kas bija pilni tik grūta smaguma.

„Anna, tev jāmeklē citas mājas,“ viņš pavisam klusi sacīja. „Tu esi lepna — tev jādzīvo citur.“

Viņa klusēja pievērtām acīm, stingri sakniebtām lūpām.

„Manās mājās,“ viņš tikko dzirdami piebilda. „Iesim,“ puisis brīdi skatījās meitenē un atkal reiz pieskārs viņas rokai. „Iesim, drusciņ, drusciņ parunāsim, man tev vēl tik daudz sakāms.“

Viņa neapdomādamās pagriezās, suņi laipni smilkstēja. Pār klāniem klusi aizdima pērkonu rūka. Viņi lēni devās uz dārzu, kurā mainīgās tumsas un gaismas rotaļas atspulgoja lapotnēs nīrbīgas ēnas, jāņuganiņ

augstajā mastā uzliesmojot un dziestot un lielajam ugunskuram aizsedzoties un atsedzoties no jāņabērnu aplenkuma.

9.

Atvadījies no Ganģa, Kodolu saimnieks bija aizklejojis no mājām, tālu projām pa saviem laukiem. Pēc tik smaga darījuma kā šinī vakarā, viņš jutās satraukts, reizē priecīgs un ļauns, — bij jāsakarīto domas. Apstājies brītiņu rudzu lauka malā, viņš kņabīja pirkstiem vārpas un stingšu skatu pacēla pāri mežainei, bet viņu neietekmēja tālumā, uz Vidzemes pusi, debesīs atplaisnījušo zibeņu baltās paltis, ne tālā šalkoņa, kas nāca pāri klāniem no ezera puses. Viņš pats bija viss, un viņš bija pasaule sevī. Pats viņš, Kodols, saimnieks un tirgotājs, bija sava pasaule, un tikai sevī viņš īsti skatīja uzvaras priekus un zaudējumu dzelīgās mokas. Nu viņš stāvēja sava rudzu lauka malā un kārtoja domas, nostatīdams lietas un notikumus savam pasaules skatījumam piemērotā vietā, ar nepatiku mēģinādams aizmirst visu to, kas šad tad sirdī lika iezagties neauglīgām šaubām vai — varbūt, pasarg' Dievs! — pašpārmetumiem, kas varēja sakņoties tikai pārējās pasaules mulķīgās, juteklīgās ierāšās. Tā sava citiem naidīgā priekša sietiņā viņš vētīja ledainās atziņas, līdz palika vienas, šauras, sīkas patmilīgās šausirdības ieskautās domas, kas pašam glaimoja, kaut cītus cilvēkus spēja darīt nelaimīgus. — Katram sava laimes medaļa, — tās neviena nelīdzinās otrai. Katra cilvēka laime ir savas patības zīme, varbūt tā viņš teiktu, ja būtu filozofs, bet viņš tāds nebija, un gudrošana par labu un ļaunu, grēcīgu vai tikumīgu, nebija viņa dabā. Tagad viņš aplēsa ceņu, par kādu bija pircis nākotnes slavu — savu slavu, kāda viņam patikās. Ar nepatiku viņš juta, ka Ganģis arī bija uzvarējis — no ienaidnieka kļuvis par sabiedroto, bet — labāk naidīgs bagāts sabiedrotais, nekā milīgs, bada apsēsts draugs. Lai kaut ko

iegūtu — jāmaksā, ja nevari pretinieku laipni piekrāpt. Darījums ar Ganģi — pats par sevi — šķita zaudējums, bet vai par ēkas pamatiem samaksātā nauda ir zaudējums? Uz šī pamata pacelsies pustumīža, un no tās lepni, kā neredzams, bet tomēr visur jūtams, plīvos viņa lielmaņa slavas karogs... Sievietes — viņš mirkli saviebās. Sievietes kauks. Bet kad viņas to nedara? Šķīdina sevi asarās laimē un nelaimē. Tās ir kā gumija — stiep kā vēlies. Bet ja nestiepsi, skaties — pašam maiss būs galvā.

Šo skaidro pārdomu pietika, lai Kodols vieglu sirdi varētu mierīgi griezties uz māju pusi, iztālēm raudzīdamies jānuguns liesmās sava dārza malā. Tur nu viņi visi lēkāja un trakoja, tērēdami viņa labumus! — viņš domāja nīgri sminēdams. — Bet lai trako, lai tikai vienmēr zina, kas ir viņš, Kodols, kas no nieka zivju Ješkas divdesmit piecos gados būs ticis jau gandrīz muižnieks. To viņi visi šovakar vēl dabūs zināt un dažs no niknuma un skaudības vai plīsīs. Un tad viņš dos šiem badakāšiem un pasaules nikoņām degvīnu, cik tiem lien, un viņi dzers, klanoties saliekdamies kliņģerī un devēju slavinādami un debesīs celdami.

Lepnās domas viņu tā iepriecināja, ka lielais stūrainais stāvs tagad gandrīz rīksī lēkādamis traucās uz ugunskuru, lai, pēc pārdzīvotām vētrainām divkaujām ar sievu un Ganģi, izbaudītu patiesu prieku un sagatavotu sevi un ciemiņus izrādei, ko viņi ar Ganģi bija smalki izdomājuši.

Pie ugunskura Kodols parādījās tik negaidīti, iebrāzdamies no nakts ēnas viesu barā, ka jānabērni uz mirkli jutās pavisam iztrūcināti, bet kad saimnieks skaņā rēcienā jautri uzbrēca Jankam, dot alu. cik jaudas, viņi visi divkārt vaļīgāk turpināja jānpriekus. Kodols lieliskos vēzienos bieži cēla alus krūzi pie lūpām, dzēra un omulīgi nogārdzās, puīši gūstīja meitas, veči un vecenes smēja, bērni izbrīnījušies raudzījās burzmainajā kņadā un tikai, sākoties kādā bariņā ligodziesmai, uz brīdi viss pulks kļu-

va rimtāks kustībā, lai, dziesmai beidzoties, atkal sāktos jautrās, skanīgās čalas, alus traukiem ceļojot bez stājas no viena pie otra.

Skostu Jānis ar Janku un Ieviņu sēdēja uz malkas šķilām tai brīdī, kad, ar večiem lielīgas runas runādams, uz viņiem uzdūrās Kodols. Ar tēvišķu mīlību viņš smēja, uzsizdams uz pleca studentam un uzlielīdams to par lielu centību, pabikstīdams ar ikšķi Jancim pakausī un pazobodams Ieviņu, ka uz malkas pagales sēdēdama, tā palikšot vecmeitās. Laipnība un prieka pilna sirsnība plūda no katra Kodola vārda, it kā viņš visu mūžu būtu kalpojies gavilēm un priekam kā vienīgajiem elkiem. Tikai, kad students, paceldams alus krūzi, šķietami nevainīgā ziņkārē iejautājās, vai viņš esot beidzot atradis savu pazudušo zivju kumu, saimnieka seja pēkšņi kļuva auksta, acis piemiedzās, un muskuļi ap degunu nervozi no-raustījās.

„Kumu?“ sagriezis šķībi stūraino augumu, galvu noliecis uz sāniem, viņš norūca un, brīdi noskatījies Skostu Jāni, sirdīgā zobgalībā piebilda: „Par kumu man bijis daudz jādomā. Un ja es to neesmu vēl dabūjis, vai arī nedabūšu, tad tikai tāpēc, ka to nozadzis tāds vīrs, par kuŗa godīgumu līdz šim neviens nav šaubījies. Godīgie zagļi ir visbīstamākie — tie zog reti, bet toties pamatīgi.“

„Tēvs jau tura aizdomās tavu draugu Pēteri,“ naivi smiedamās saucās Ieviņa, kamēr Jancis pielēca augšā un iekliedzās skaļi: „Mans brālis nekad zaglis nav bijis, saimniek. Ja tu tā domā, tad jau rīt pat braucu ar Pēteri projām no jūsu mājām,“ puika paķēra tukšo alus spaini un pazuda tumsā.

Kodols mazliet apstulba, acīs kaut kam ātri nozibsnījot. Varbūt tā bija zibens atblāzma, kas tikko bija ātri uzplaukusī un nodzīsusī, negaisa mākoņiem tuvojoties Latgales pusei, bet šo bargo gaismu students

skaidri saskatīja Kodola acīs un kļuva tikpat īgns, cik tikko bij rādījies pusaudzis.

„Jūs laikam, Kodolu tēv, šad tad cilvēkiem nodarāt pārestības ar šādām ļaunām aizdomām,“ viņš drūmi sacīja, un Kodols saslēdies aprauti iesmējās:

„Puisi, ja man kas pazudis, aizdomās es drikstu turēt katru.“

„Bet nav godīgi to stāstīt citam, kamēr nav pierādījumu,“ Skosts mēģināja runāt laipnāk. „Var iznākt nepatikšanas.“

Kodola smiekli aizrēca pāri visam baram:

„Man?“

„Ikvienam, kas tā rīkojas,“ students mierīgi atbildēja, bet Kodolam tas likās par daudz dumpīgi sacīts, tomēr, negribēdams šai brīdī plēsties un zaudēt omulību, viņš centās pārvērst sarunu jokā, piespiesti smaidīdams:

„Tev dzīvē vēl daudz jāmacās, puisi. Kad jauns, tad liekas, ka nevienam nedrīksti piedurties — tūdaļ pats uzsprāgsi gaisā. Klūsti vecāks, saproti, ka ar baidīšanos un laipnīgu ceļa griešanu nekur tālu netiksi. Izriez krūti, pagriez plecu un dzīvo dzīvē kā tārps taukos,“ viņš vēl skaļi nosmējās par savu šķietamo asprātību un klusi noteica: „Kad tu būsi izskolojies, varēsi grāmatās aprakstīt, cik tālu tikuši vīri, kas no citiem nav baidījušies... Dodiet alu!“ viņš uzkliedza un turpināja: „Tu vēl to šovakar pats redzēsi, kā rīkojas īsti vīri... Hej, alu, alu!... Vai Kodolos jau alus aprūcis,“ viņš pagriezās pret ugunsgrūtu: „Kur tā Anna palikusi?“

„Anna bij tikko tepat dārzā kopā ar Pēteri,“ no bara atsaucās kāda balss.

„Ar Pēteri? Ar kādu Pēteri?“ Kodola jautājumā bij jūtams reizē pārsteigums un savāda nepatika.

„Kā, te šovakar tikai viens Pēteris ir,“ smējās runātājs, „Lakstienes Pēteris.“

„Pēteris ir šeit?“ saimnieks pārbaudoši, salti skatīdamies Skostā, klusi jautāja. Students piekrītoši pamāja, un Kodols vēlreiz domīgi kā pats pie sevis noņurdēja:

„Ak, Pēteris ir šeit?“ tad tikko dzirdami

pasmējās. „Un kopā ar Annu? Hm...“ un ne vārda neteicis, uzacis augšup sarāvis, acis piemiedzis, galvu mazliet zemāk kā parasts uz krūtīm noliecis, lēniem soļiem izslideja no gaismas loka. Viņa ēna aizņirba gar kokiem, kā glūnīga milzu runča siluets.

10.

Kodolu saimniece lielajā saimes istabā bija uzklājusi garu galdu, kurā bija celts viss, kas vien labs un garzīgs bija mājās atrodamas, kā ikviem citu gadu, kā ikvienus citus Jāņus. Tur, blakus dzelteniem siera ripuļiem bija šķīvjos sakrauti speķa pīradziņi, resni, trekna speķa piepampuši, aknu pastēte, brungani pelēcīga, čaugana un maigi mikla, vienkārši saceptas cūkgaļas šķešes, cūkas kājiņas un svaigs cūkgaļas receklis apaļās formās, dzeltenmaize ar rozīņu actiņām sānos, tumšbrūnas, gandrīz sarkanas gaļas desas, un svaigs rasots sviests, greznots skujiņu ornamentiem, sakrauts apakštasēs, kā mazas saulītes spīdēja starp rupmaizes šķēļu šķīvjiem, alus un degvīna glāzēm. Un tomēr šai Jāņu vakarā kaut kas sevišķi dūrās acīs Kodolu saimniecei, pašai apskatot klāto galdu. Kāpēc šoreiz uz tā atradās tik daudz degvīna pudēļu? Kāpēc Kodols, gatavojoties Jāņiem, tik bieži bija skandinājis — „Labi daudz stiprā, šoreiz labi daudz stiprā.“ Nekad viņš tik ļoti nebija par to norūpējies, jo — vai gan viņa pati to nebija sapratusi — pats bija baidījies pārāk piedzērušu viesu, zinādams, ka reiboņa sākuma laipnības, beigās kāpinātas, var izvērsties netīkamā atklātībā un draudos, vai pat nelabos darbos.

Saimniece brīdi noskatījās pudelēs un, skatienam kļūstot miglainam, drūmi pakratīja galvu: viņa juta, ka šonakt bija jānotiek kaut kam neparastam, uz ko vīrs, šķiet, bija gatavojies jau sen. Viņa lēni piegāja pie loga un cauri tumsai noraudzījās vājajā jāņuguns mirgojumā, kas laužās cauri bieza-

jiem ievu krūma zariem. Brīžam kaut kur pie debesīm izšāvās un novizēja balta uguns un drūmā klusā ducienā aizducināja pēr-kona grauža, sajukdama ar līgotāju klaigām un dziesmām. Viņa noskurinājās, it kā auksta roka būtu negaidot aizkārusi viņas kaklu. Drūma, ļaunas grūtsirdības smagne ar neparastu spēku gulās sirdī. Vientulība kā melns nemierīgs karogs plīvoja pār viņas domām, — tā bija astoņpadsmitā Jāņu diena, kad vientulības skumjo nemieru viņai nācās dzēst ar piespiestām sirsnīgām rūpēm par jāņabērniem. Galva noliecās zemu uz krūtīm. Mans Dievs, cik daudz cilvēks spēj sevi aprakt un sadedzināt!

Durvis nograbēja, un saimniece, satraukta, samulsināta, ātri pagriezās. Krēslainajā istabā it kā ieslīdēja vēl krēslaināka smaga ēnas masa — Kodols. Nelielās sienas spuldzītes gaisma nākamā mirklī apgaismoja viņa seju, kas apaļa, gluda, uzacīm sarauktām lejup, bija mierīga un auksta, tikai lūpās, aiz biežajām ūsām, šķita paslēpies niecīgs smīns, un acis tikko manāmi nemierīgi šaudījās telpā, īsam skatienam pārslidot klāto galdus un beidzot pamanot sievu. Tikai sekundi viņu skati sastapās, bet šajā īsajā acumirkli likās simts jautājumu un atbilžu paspēja krustoties šo divu cilvēku starpā. Saimniece bija atkal saslējusies lepna un nepieejama, saimnieks mazliet dziļāk saliecis galvu uz priekšu, bet ne kādu baiļu vai bažu mākts, drīzāk niknu spēku un varenību apzinādams.

„Viss kārtībā?“ Kodola balss neskanīgi izplūda telpā.

„Jā,“ viņš vairāk juta, nekā dzirdēja sievas atbildi.

„Tuvojas negaiss. Jāaicina ļaudis vakariņās. Kur Annis?“ — viņa vārdi zuda aiz biežajām ūsām, un saimniece, vēl augstāk pacēlusī galvu, likās tos nedzirdējusi. Ieviņa bija sacījusi, ka Anna kopā ar Pēteri redzēti klaiņojam dārzā, un māte domāja labāk vīram par to neteikt nekā.

„Kur Annis?“ viņš gandrīz rupji atkārtoja jautājumu.

„Droši vien pie līgotājiem. Nes alu,“ saimnieces lepnais miers nebija sagraujams.

Kodols īsi, aprauti, bezgala īgni iesmējās:

„Nes alu! ... Hm ... No puīša lūpām!“ vārdi skanēja skarbi un izsmejoši, un sievietai spēcīgs asiņu vilnis iesitās galvā, bet viņa savaldīja lūpas, kas gribēja izkliegt nicināmākos zaimus, jo — sen viņa bija mācījusi saprast — zaudētā cīņā vārdi ir lieki. „Ja tu nezini, es tev patlikšu, kur ir Annis,“ vīrs, negaidīdams atbildi, caur zobiem izgrūda. „Viņa slaistās apkārt ar...“ viņš acumirkli pārtrauca, lai vārdiem piešķirtu lielāku svaru, „ar tavu Pēteri!“ Šie vārdi nolūza no viņa lūpām ar tādu spraigumu, ka saimniece likās sitienu saņēmusi sejā, bet viņa izturēja. Vēl ciešāk sakniebdama lūpas, saimniece strauji apsviedās pret logu, neredzīgu skatu gremdējama aiz loga kuplajā, nakts tumsas iekļautajā krūmā. Kodols gribēja teikt vēl kaut ko negantu, ļaunu un pazemojošu, bet debesis mirkļa desmitdaļā iemirdzējās tēraudspožā krāsā, un pēr-kona dārds jau visai tuvs aizskanēja kā milža raudas, dārzā sākot šalkt pēkšņa vēja sagrābtām koku lapotnēm. Vīrs atjēdzās. „Ej, sauc ciemiņus... Tuvojas negaiss!“ viņš nevaldāmā īgnumā piemiedzis acis, apgriezās un izgāja pa durvīm.

Saimniece brīdi kavējās. Bez domām, tikai drūmu, bezgala drūmu sirdi, arvien vēl skatoties un nekā neredzot, viņa no ņiebura izņēma baltu mutautiņu, kas krēslā mirdzēja kā svaiga pelēcīga sarma, un piespieda acīm. Nē, asaru tur nebija, arī vieglā mikluma nē, kas rodas sirdij sāpot pār mēru, bet piere bija tik karsta un mutautiņš vēss. Tas bija īss nevarības brīdis, kuŗu tik smagu nedarīja notikumi vai dzirdētie īgnie vārdi, bet ļaunās priekšnojautas, kas sakņojās gadu nedienu pilnajās pārdomās. Ātri noglabājusi mutautu, viņa steidzās pie līgotājiem.

Naksnainās debesis, no Vidzemes puses sākot, bija pievēlušās melniem mākoņu kalniem, kuņus arvien biežāk pātagoja mežonīgas, kustībā salauzītās zibeņu pātagas, bargiem spraukšķiem un vareniem krakšķiem satricinot gaisu un baigi atbalsojoties virs tālā ezera, klusi, gandrīz maigi aizdunot tālu tālu pār klāniem uz ziemeļritiem vai līdz pašai krievzemei. Vējš lieliem atjaunotiem viļņiem pakāpeniski pieauga, kā vēlētās ar katru jaunu brāzmu pacelt augšup krūmus un kokus. Jāņuguns kārts galā raustījās saplosītās liesmās, brīžam gandrīz noslāpstot, brīžam atplaukstot varenā ugunskroņu plaukumā, izbežot dzirksteļu brāzmas kā no pasakaina pūķa riekšavām. Līgotāji rosījās uz istabu, un kad Kodolu saimniece ieradās pie viņiem, tai nebija vairs parastā laipnībā jāatkārto lūgumi iet vakariņās. Palīdzēdama Jancim stiept alus traukus, saimniece kopā ar līgotāju alus un liksmes pilno varzu, griezās mājup, draudīgās debess blāzmas, melno padebešu un nakts ēnu mainīgā gaismā. Vājā uguns istabas logā mirgoja vārgi un bezcerīgi.

Kad līgotāju bars kā vētras brāzmas rauts ietraucās istabā, tur galda stūrī jau sēdēja vecais Ganģis, Mārtiņš un Kodols, svinīgi, drūmi un sevī iegrīmuši, kā cietas, nemīlīgas siekstas priedīgā laukā. Tak alus tvaika rūkoņa galvās un vaļīgās mēles — kārtības un svinīguma ienaidnieces — neļāva līgotājiem saskatīt šā nīgrā trijnieka dīvainību Jāņu vakara jautrajā ietvarā. Vienā mirkli klusā istaba bija pārvērtusies vārdu un smieklu kaujas laukā. Drīz sasēduši ap galdu, aizmirsuši ikdienas allažības vienmuļību, jāņabērni vareniem kumosiem sāka skaldīt stiprajos zobos gardos kumosus, vīriem lejot riklēs ugunīgo dzērienu, nāvīgi viebjoties un tad norēcoties nejaukos gārdzīenos kā apskurbuši velni. Bet Kodola skats klimstīja apkārt ļauns, kaut lūpas smēja līdzī smējējiem un glāze cilājās līdzī dzērājiem. Viņš kādu neredzēja šai istabā, un tas viņam karsēja prātu, sarcinot resnos

vaigus, pieri un kaklu sarkanos raibumos. Vecais Ganģis, ieslēpies bārdas rugājos, nesaviebdamies lēni žurgāja degvīnu, dažreiz tikko manāmi nopurinādamies, — viņš likās mierīgs un tāls jānotāju kņadai, meties draugos ar ēdieniem un dzērieniem, bet visu darīdams ar labo roku, kamēr otra, paslēpusies dziļi bikšu kabatā, zņaudzīja kādu smagu saišķi. Mārtiņš skatījās sev priekšā un, nepieskardamies ēdieniem, kā pamirušām rokām cēla īsiem pārtraukumiem degvīna glāzi pie lūpām un dzēra, dzēra un nejuta dzēriena uguni riklē. Domas viņam bija satīngušas, krūtīs kā pamirusi tikko pukstēja sirds. Viņš nebija sava tēva un Kodola cieniņgs sabiedrotais dīvainajā trijniekā.

Pēkšņa vēja brāzma ar milzu sparpu pārtraucās mājai, nokrakšķinoties pakšķiem un iečīkstoties šķorēm. Logi iedrebējās, iesitoties rūtīs baltām lietus šaltīm.

„List... kā pa Jāņiem,“ kāds aprauti pasmejās, bet šai brīdī durvis strauji atvērās un aizelsušies pa tām ieskrēja Anna un Pēteris.

Viņu parādīšanās bija tik negaidīta viesiem, bet mājīniekiem tik ilgota, ka telpā acumirkli iestājās pilnīgs klusums, tikai vējam, lietum un tuviem un tāliem pērkona dārdiem skanot ārā. Britiņu mazliet apjukusi Anna un Pēteris noraudzījās viens otrā.

„Šurp, šurp!“ valšķīgi kļiedza kāds puisis.

„Pie mums, pie mums,“ sauca otrā stūrī meitas. „Te diezgan vietas diviem.“

„Pie manis,“ neparasti jautri un skaļi sauca students, un tam pievienojās Ievuks un Jancis, bet, tikko paspēruši soli uz viņu pusi, Anna un Pēteris neveikli apstājās. Kāda rāma, gandrīz laipna balss valdonīgi pārskanēja jautro čalu. Galda galā, drusku pacēlies no sēdekļa, runāja saimnieks:

„Pie manis, Anna! Te sagatavota vieta tev jau sen,“ viņš pasmaidīja, kamēr Mārtiņš pameta baisu skatu uz tukšo vietu sev blakus. Puiša acīs bija mirkli parādījušās bailes, bet kas to te ievēroja? Kas gan te bija Mārtiņš, kas savā gara dīvainā stingumā

čūskulēnā un, ievilcis dziļi elpu, gribēja turpināt, sacīdams: „A, šie sīkie dunduri...“ bet pārāk agri viņš bija nopriecājies par netīkamā puisa noniecināšanu, kas viņam tā bija jāpanāk, lai citi — taisnīgi vai ne-taisnīgi — kaut tikai šobrīd priecātos un sminētu par viņa vārdiem. „Lielais prieks, mana meita, nekad nav meklējams pie šiem nikoņām...“

Nu, neklausīdamies vairs Annas klusos čukstos, Pēteris bija pietrūcies stāvus:

„Pietiek, Kodol! Pietiek!“ viņš bargi uzsauca.

„Ko?“ šķietami lielā izbrīnā, kā apjukumā iebubinājās Kodols un maigi piebilda: „Kas tev noticis, mans dēls? Tu jau šovakar pat neesi apsveicinājies ar mani, tev nav bijis laika,“ tas atkal bija kaut kas indīgs, un Pēteris vairs nespēja būt mierīgais, savaldīgais ezera laivinieks.

„Man laika?“ viņš cirta. „Man negribējās, ka man būtu laika, lai ar tevi sasveicinātos. Kā tu drīkstī turēt mani par zagli? Par tava kuma zagli!“ viņš dusmās un niknumā tikko dvesa.

„Vai es tev to esmu teicis?“ Kodols brīnījās.

„Nē, bet tu to stāsti zvejniekiem. To zina visi, kas šeit klāt ir šovakar! Un... es būtu gan atradis laiku, lai runātu ar tevi divatā par šo lietu, bet, tev gribās mani te izsmiet visu citu klātbūtnē.“

„Vai es ko tādu būt sacījis?“ brīnījās Kodols.

„To tu esi sacījis, Kodolu tēv,“ mierīgi, vēsi, nevienam negaidot, uzsauca Skosts. „To man teikuši vairāki zvejnieki.“

„Ā, liecinieks,“ tikko dzirdami norūca Kodols.

„Jā,“ pamāja smīnēdams students.

„Tad jau varbūt niknumā es būšu kaut ko nejauku sarunājis,“ saimnieks vainīgi, gandrīz piedošanu lūgdams, ievaidējās, bet tad gaŗi novilkta: „Nu un tad... to taču šodien vēl neviens nezina, kas īstenībā zivju

kumu nozadzis. Bet man tas neko nenozīmē,“ viņš ironiski smīnēja.

„Bet man gan!“ Pēteris, uzbudinājumā piesmakušu balsi, tikko dzirdami čukstēja. „Jā. Neviens nezina, kas paņēmis... un tādēļ,“ viņa vārdi pēkšņi izbruka skaļi un draudīgi, rokai atgrūžot sēdekli tālu istabas vidū, „tādēļ tu paturi tiesības turēt aizdomās mani?“

„Tas gan!“ Kodols pēkšņi bezkaunīgi atcirta.

„Labi,“ Pēteris lūpas sakniebās. „Labi. Bet piemini tu, Kodol, ja es tev kādreiz zagšu kaut ko, tad nozagšu kaut ko tādu, kas tev neliksies vairs adata siena kaudzē! Tagad — es ej!“

„Nē,“ Annas sauciens bija reizē bailu un izmisuma pilns. „Paliēc, lai tēvs runā, ko grib. Viņš ir dzēris, bet šodien ir Jāņi,“ viņa bija pietrūkusies augšā un satvērusi abām rokām puisa plecu. Pēteris šaubījās.

„Paliēc,“ kā dīvaina, cieta atbals Annas vārdiem noskanēja studenta pavēle. „Kas darāms, tas nodarāms līdz galam.“

„Lai viņš iet! Lai pazūd!“ pēkšņi zvērīgi, necilvēcīgi ieskanējās kāds kungstiens galda galā.

Visi satrūkušies pameta skatu runātājā. Mārtiņš Ganģis bija pielēcis kājās, un smagi atspiedies dūrēm galdā, mulķīgi blenza Pēteri. „Lai iet, ko tādi te nāk?...“ Kodola puisa vārdi skanēja nesaprotami kā piedēruša muldēšana, bet tūdaļ kāds īsi, ļauni iegārdzās:

„Stulbeni! Sēdi!“ vecā Ganģa roka ar īsu spēcīgu rāvienu norāva Mārtiņa sēdekli, un viņš kā nokauņējies nolieca galvu zemu zemu uz krūtīm.

Kodols apveltīja abus Ganģus ar nāvīgu skatienu. Tomēr, izdzirdis atkal Annu ierunājamies, viņš nespēja pateikt lāstus, kas tam bija pagadijušies uz mēles. „Nāc, sēdi,“ viņš dzirdēja sakām meiteni un redzēja Pēteri lēni atsēžamies.

„Protams, sēdi! Nekur nav jāskrien,“ Kodola teikums izskrēja caur zobiem vairāk

līdzīgs svilpienam, kā sakarīgiem vārdiem, taču tikai īsu brītiņu viņš bija apjucis par šo „Nāc sēdi“, lai tūdaļ saprastu, ka jauns, neparedzēts šķērslis radies ceļā viņa šīvakara nodomiem. Varenā spītā viņš atslēja galvu atpakaļ, mirkli sakoda zobus, acīm tiktikko pieveļoties: lai tad tagad vai kas, viņš būs mierīgs, tik mierīgs, cik mierīgam jābūt cilvēkam tiecoties pēc iecerētā.

„Tu sacīji, Jāni,“ viņš pagriezās pret studentu, „kas darāms, tas nodarāms līdz galam. Pareizi,“ vecis atkal smaidīja. „Un es gribu nodarīt. Un nodarīt tikai to, kas svētkiem pieder. Parau' piķis visus zivju kumus, Pēter!“ plašā vēzienā viņš pameta rokas gaisā.

„Ir labākas lietas Jāņu dienā runājamas. Dzeriet, kas dzerams un ēdiet, kas ēdams! Pricēsimies! Jums vēl būs jādzeļ tā, ka no acīm dzirksteles lēks un āži riklēs blēs! Pie joda visas zivis! Šodien Kodolos ir lielā diena,“ viņš ilgi un skaļi ierēcās. „Draugi un kaimiņi, citus Jāņus mēs svinēsim vēl trakāk. Lai visa guberņa kļūst mēma! Es pārku poļa Skobļevska pusmūžu!“ viņš lieliski norāva vārdus un aplkusa, strauji izdzerdams degvīna glāzi.

Viesi brīdi lielā izbrīnā sastinga, tad sākas gaviles un slavinājumi jaunajam muižniekam.

„Tas tik ir velns! Ar asakām un spurām iebrauc taisni debesīs! Ir gan zvērīgs ķēriens!“ skanēja saucieni cits caur citu, bet divi Gaņģi, Kodolu saimniece ar abām meitām, Pēteris, Skostu Jānis un Janka — visi sēdēja kā pārakmeņoti sakniebtām lūpām, nekustīgiem skatiem, neizteiksmīgi raudzīdamies saimniekā, kas suminājumu sajūsmīnāts, tagad vēl varenāku pozi pieņēmis — rokas iestutējies sānos, plecus atvēzījis atpakaļ, lielo stūraino galvu noliecis iesānis — laimīgi čapstinādams lūpas, brīdi lepmi smaidīja, bet tad pēkšņi paliecās uz priekšu, skatam šaudoties no saimnieces uz Annu, smīnēdams gandrīz čukstot iesāka, balsij pa-

mazām pieņemoties stiprumā, stingrībā un asumā:

„Bet tas nav vēl viss. Nē, nē. Kodolos ar to svētki nav galā. Ir noticis kas labāks un vēl skaistāks. Mana meita Anna“ — viņš mirkli apstājās, tad īgni pasmīnējies turpināja — „mana mīļā meita Anna šovakar saderinājās ar Gaņģu Mārtiņu. Viņš būs manas pusmūžas pārvaldnieks.“

Kodols vēl nepaspēja nobeigt, viesi vēl īsteni nebija aptvēruši saimnieka teikto vārdu nozīmi, kad meitene, traukiem skaļi nošķindot, bija strauji piecēlusies un bez apdoma iekliedzās:

„Nē. Nekad! Nekas mani uz to nepiešpiedīs.“

Arī Pēteris, pats neapzinādamies bija pacēlies no krēsla, juzdams meitenes roku ap savējo un dzirdot viņas smago elpu.

„Tēvs... tēvs nezina, ko viņš runā... viņš šovakar ir pārāk dzēris.“

„Klusēt!“ nodārdeja zivju tirgotāja balss. „Tev saka, tu esi saderinājusies ar Mārtiņu un tev vairāk nav jārunā.“

Anna bāla, ieplēstām acīm raudzījās tēvā; uzmeta skatienu mātei — tur pretī raudzījās divas skumjas, mierīgas, lepnas acis, un pēkšņi nevaldāms prieks sagraba meiteni, jūtot šo acu siltumu. Anna nervozi, jautri iesmējās. Vienā mirkli viņai bij zudušas bailes no tēva un kauns no šiem svešajiem ļaudīm, kam skatienos slēpās nicīgs smīns.

„Tēvs, patiesi — es esmu saderinājusies. Es šovakar saderinājos ar Pēteri.“

„Klusē, nekaunīgā!... ar Pēteri!“ dusmās drebēdams sauca Kodols.

„Bravo!“ skaļi iekliedzās students. „Lai dzīvo! Dzersim, dzersim par godu Annai un Pēterim, lai dzīvo!“ Skostu Pēteris likās pavisam prātu zaudējis, kļiedza un atkārtoja vienu un to pašu bez jēgas un bez satura, līdz viņam trakā jezgā pievienojās Jāņu bērni, skaļajam troksnim apriņot Kodola negantos saucienus — „Mierā... mierā! mierā!“ — līdz pats saimnieks, pavisam aiz-

smacis, nāvīgai žultij vāroties domās, apklusis, ļauns kā aizvainots zvērs, raudzījās trokšņotājos.

„Nu, cauri bij,“ neskanīgi, īgni, izsmiekla pilna noskanēja kāda balss viņam pie pašas auss un, pasviežot galvu sānis, vaigs sadūrās ar vecā Ganģa bārdas rugājiem. „Cauri bij,“ tas vēl atkārtoja. Viņa kreisā rokā, augstu pacelts kratījās mutauts, kurā maigi žvadzēja metalls. „Augšpēdus gan! ... Hē,“ čirkstēja Ganģis.

„Mieru, mieru, mieru! Nekas vēl nav cauri,“ Kodols rūca. „Pagaidi,“ viņš atkal, atgriezās pret līgotājiem, kas smejošā studenta kūdīti un vedināti, arvien vēl plēsa jokus, pa starpām uzsaukdami laimes vēlējumus jaunajam pārim. „Klusiet!“ saimnieks bargi iesaucās, un ciemiņi apjuka. „Anna, nāc tūdaļ pie Mārtaņa, — tavš joks nav nekāds smalkais!“

Anna tikai pakratīja galvu. Viņa drūmi skatījās tēvā.

„Pie Mārtaņa?“ viņa rādīja ar pirkstu uz puisī, kas, nolīcis pieri abās rokās uz galda malas, šķita nejutot nekā no apkārtējiem notikumiem. „Tēvs, tev neizdosies mani iztirgot Ganģiem par naudu.“

„Es tev aizliedzu runāt!“ briesmīgas dusmas tramdīja Kodolu. „Ārā, ārā!“ viņš kļiedza. „Ej projām ar to kuma zagli! Ej, ej! ... Ej tāda, kā tu esi! Lietū, ellē, pērkonī!“ viņš aizelsās.

Anna sastinga, bet Pēteris nedzirdēja nekā no Kodola izkliegtajām rupjībām. Smaidot viņš raudzījās meitenē.

„Iesim,“ viņš klusi sacīja.

Meitene satrūkusies paskatījās Pēterī, tad — mātē. Kodolu saimniece sēdēja stalta, cietu, mierīgu seju. Viņai šķita, ka Annas vietā viņa tagad redz sevi deviņpadsmit gadus atpakaļ. Tikko manāmi viņa pamāja ar galvu. Anna lepni pacēla augšup seju, viņai pretī vērās Pēteris skaidrās, mierīgās acis.

„Iesim,“ viņa tikko dzirdami izdvesa, un roku rokā viņi lēni devās uz durvīm.

Istabā valdīja klusums, it kā neviena tur

nebūtu, it kā viņi, Pēteris un Anna, būtu divi vien bijuši šeit un tagad tīri un cēli aizgājuši, neatvairāmas trauksmes dzīti, dodamies iekšā trakojošā negaisā. Tikai tad, kad aizvērās durvis, kāds skaļi iekļiedzās:

„Nē, nē! ... es viņu nelaidīšu!“

Sašķiebās galds. Plīsa trauki. Vecā Ganģa rokas satvertas, Mārtaņš izmisumā vaimanāja, kamēr ap viņu saskrēja puisī un to savaldīja. Bezspēcīgs, drūms, viņš britiņu sēdēja, tad pacēla žulganas, izsmiekla pilnas acis uz savu tēvu, un Kodolu, kas tagad atspiedušies pret stenderi, īgni raudzījās viens otrā, un iesmējās:

„Ak, neizdevās vis ... Neizdevās vis! ... Nauda ... mēsli ... Hē ... Nauda vienmēr nav nauda,“ viņš pussmiedams, pusraudādams atkārtoja. „Hē ... paņēma gan. Tas vairs nav kums! Tā vairs nav adata siena kaudzē.“ Mārtaņš atkal paslēpa seju plaukstās un palika sēžot mierīgs, salauzts, sadudzis sevī.

Ārā ar milzu spēku trakvoja negaiss. Telpā valdīja klusums, it kā visi Kodola jāņabērni gribētu saklausīt cauri vētras trakšanai divu aizgājušu cilvēku soļus. Kodols lēni pacēla galvu. Viņa un Ganģa skati sastapās. Pēkšņi Ganģis skaļi, nirdzīgi iegārdzās:

„Zivju ķēniņš garšļaukus,“ un, atkritis krēslā, varenā malkā ierīja kausu alus.

Kodols sarāvās, kā kāds viņam negaidot būtu iesitis. Salīcis, ļauns, galvu ierāvis plecos, ātriem soļiem viņš iesteidzās savā istabā.

Kodolu māte pārļaida lēnu, rāmu skatu Jāņa bērniem un mierīgi teica:

„Priečasimies. Ir taču Jāņi.“

11.

Pērkoņa negaiss bija aizdimis projām uz austrumiem, bet vētra vēl arvien milzīgā ātrumā trenca lielus mākoņus, ar neatlaidīgu spēku nikni locīdama kokus, lietus šal-

bībai, kuŗu allaŗ tam ievadīja vientuļnieka sapņainās, lēnās domas. Viņa skatiens visu laiku mita pie krasta, kam pāri lauzās ūdens. Pēkŗņi viņŗ gandrīz skaļi iesmējās:

„Anni, kādēļ lai ļaudis lād mūsu laimes līci? Lai labāk smeļ par mums un priecājas. Kurini uguni!“ viņŗ vēl uzsauca un teiciņus aizskrēja pie laivas, kur no zvejas rīku apakŗas izvilka mazu lāpstīņu. Meitene, nekā nesaprasdama, raudzījās viņā nopietnu pārsteiguma pilnu skatu.

„Pēter, Pēter, ko tu gribi darīt?“ viņa sauca, bet puisis tikai pameta ar roku:

„Es gribu iznīcināt lāstus,“ un aizsteidzās uz liŗa ŗauruma pretējo pusi.

Neapmierināta un saīgusi Anna iegriezās atpakaļ būdā un sāka rosīties ap malku, bet puisis pa to laiku, kā kādas nelabas iznīcības kāres apsēsts, sāka rakt mazu grāvīti pāri ŗaurumam uz ezera pusi. Viņŗ raka aizelsdamies, lietū mirkdams un sviedrus svīzdams, it kā no viņa darboŗanās būtu atkarīga kādas dzīvības pastāvēŗšana. Lietus kapāja gloŗu krūmus, pļavu un viņa muguru, bet viņŗ nejuta cita nekā, kā tikai vēlēŗanos ātrāk, arvien ātrāk, spēcīgiem lāpstas cirtieniem raut ārā velēnu pēc velēnas. Viņŗ strādāja pusstundu, stundu, Anna viņu sauca, bet viņŗ nelikās zinīs, dīvainā priekā svīzdams gaisā dūņaino zemi, un meitene pēc saviem aicinājumiem arvien īgnāka atgriezās būdā, kur uguns sprakstēdams un dūmodams bija radijis tīkamu siltumu. Tikai tad, kad viņa pamanīja Pēteri jau tuvu pie pretējā krasta, pār kuŗu ŗad tad cēlās upes viļņi, viņa pēkŗņi apjuka un pavisam apstulbinoŗa doma iesītās viņai galvā.

„Apŗēlojies, Pēter, vai tu traks! Ko tu gribi darīt,“ viņa iekliedzās un skrieŗus devās pie viņa, bet Pēteris tikai acumirkli uzmeta viņai skatu un atsmaidīja:

„Tas būs brīnums! Visiem brīnums. Tāds pat brīnums, kā tas, kas notika tavās mājās,“ un arī Annas acīs zaudēja bargumu, drīz draiskulīgi smeļot par Pēteri.

Vēl pāris lāpstas cirtieniu, vēl un vēl, un pēkŗņi varenās upes straumes sīkdaļa, niecīgs strauts ieplūda puŗa izraktajā grāvīti. Kā duļķu krāsas milzu čuska tas sākumā nedroŗi, tad arvien straujāk locījās projām, līdz grāvis bija pārvērties no sīkā strautīņa strautā, kas ik brīdi droŗāk rāva līdz mīkstās, irdenās dūņas no grāvja pamata un malām.

„Aiziet!“ skaļā puikas priekā iekliedzās Pēteris. „Aiziet,“ viņŗ vēl atkārtoja un, sajūsmas pārņemts, pievilka Annu pie sevis. „Tu redzi, kā plūst, kā pleŗas!“

„To taŗu vairs neviens nevarēs apturēt. Tā straume vērtīsies upē!“ meitene pusbailīgi, pusizbrīnā klusi teica.

„Neviens!“ viņŗ smēja, jautri raudzīdamies savā nedarbā. „Iesim, man salst!“ un gandrīz rauŗus viņŗ aizrāva meiteni uz būdu.

Tur jautri ķalodami par to, cik kādreiz jauķi tikuŗies Nolādētājā līci, viens otru apbrīnodami, viņi ŗāvēja slapjās drēbes, līdz, noguruma māķti, nolikuŗies sausajā sienā pametnī, cieŗi, cieŗi piespieduŗies viens otram, aizmīga, lai izgulētu savas dīvainākās jāņunakts nogurumu. Ārā trakoja vētra, triekdama ezera ūdeni Aiviekstē, vienīgajā gultnē, pa kuŗu tam bija jātek uz Daugavu un tālāk uz jūru.

Kad vēlā pēcpusdienā Pēteris un Anna piecēlās un pameta skatu ārā, gar viņiem tecēja tīkpat plata upe kā Vērde. Nolādētā līŗā vairs nebija.

*

Daudzas jāņunaktis ir aizgājuŗas, daudz laimes un nelaimes peldējis laivās pa Aivieksti un Verdi, bet Nolādētais līcis sen zaudējis savu vārdu, un, tikai braucot pa upi, laivinieķs rāda nezinātājam aizauguŗu upes gultni, milzīgu līci un saka: „Lūk, kādas trakas lietas var izdarīt Jāņos apskurbis cilvēķs! Tas notika 1890. vai varbūt kādā vēlākā gadā, kad lietus un vētra...“

I.

Es dienu staigāju bez atmaņas un spēju,
Ir dzīve apnikusi bezcerīgā virmā.
No Aizsaules dzird pūšam gaišu Dieva vēju,
Tur lietas mājo klusas aizmūžībā sirmā.
Tās staro spožumu, ko zemē neredzēju,
Dus tīri nākamības tēli ausmā pirmā.
Pret gaismas klusumu es ceļu gurdo seju,
Lai, viņas apspīdēts, es grimtu prom no teju.

II.

Es šonakt auku dzirdēju: tā krāca
Ap būdu smagā, lietus pilnā varā.
No tālas dzimtenes man sapņi nāca,
Un dvēse, ielipusi auzas skarā,
No senām atmiņām vēl pļauju vāca,
Lai pēcāk aizlidotu gaismas starā
Un neatgrieztos šeit, kur naidi kvēlo,
Kur cilvēku nedz taupa vairs, nedz žēlo.

Rūdolfs Blaumanis

NĀVES ĒNĀ

Novēle

Arvien vēl pūta dienvidus vakara vējš,
un arvien vēl milzīgais ledus gabals peldēja
tālāk un tālāk jūrā iekšā. Uz ledus gabala
atradās četrpadsmit zvejnieku un divi zirgi.
Ļaudis bija nodarbojušies ar āliņģu ciršanu
un tiklu izlaišanu ūdenī, un neviens no viņiem
nebija pamanījis, ka ledus no jūrmalas
bija sācis virzīties projām. Tikai kad
glābšanās vairs nebija iespējama, viņi nelaimi
bija pamanījuši. Zirgs bija sācis tecēt uz
malu, Kārlēns, sešpadsmit gadus vecs zeņķis,
tam ar otru bija dzinies pakaļ un viņu
sasniedzis no malas taisni tādā attālumā, no
kuŗa varēja redzēt, ka ledus stūmās projām.
Ar joni zēns bija atgriezies atpakaļ un
biedriem paziņojis notikumu, bet kad tie bija
saskrējuši pie ledus gabala malas, tad vairs
nebija cerību aizpeldēt uz krastu. Skaru
Juris, kam mājā bija sieva ar trim bērniem,
tomēr, sava izmisuma pārvarēts, bija ielēcis
ūdenī, un biedri bija redzējuši, ka tas netālu
no malas nogrimis.

Kopš tā notikuma bija pagājis vairāk
stundu, un arvien vēl ledus gabals virzījās
tālāk ar tādu pašu nemanāmu kustēšanos kā
sākumā.

Pirmo izbailu bālums bija nozudis no viņu
riešu vaigiem. Tikai uz visiem attēlojās savādos
vaibstos saspiesta sirds. Sejas izskatījās
gaŗakas. Visu acis bija sāpīgi savilkta, un visu
acīs trīcēja un šaudījās liesmiņa par
slepenu izmisumu.

Viņi visi zināja, ka ar katru acumirkli
tie aizpeldēja tālāk prom ne tikai vien no
jūras krasta, bet arī no dzīves.

Zvejnieki bija sadalījušies pulciņos un
sarunājās klusām. Ap Kārlēnu stāvēja jaunākie
un neprecējušies: Gulbis, Birkenbaums un
Janis Dalde, visi veselīgi izskatā un spēcīgi
augumā. Zēns viņiem vēlreiz izstāstīja,
kā tas braucis un skrējis, un cik tālu pēc
acumēra jau bijis ledus gabals no malas, kad
viņš nelaimi pamanījis.

„Vai tu tad vēl nebūtu varējis aizpeldēt
līdz malai?“ Birkenbaums ieprasījās.

„Es domāju gan,“ zēns atbildēja, „Ūdens
jau gan ir salts, bet es domāju gan.“

„Žēl, ka to būtu zinājis, ka velti... — ka
mēs tā kā tā... tad būtu labāk, ka būtu
lūkojis...“

„Būtu varbūt tāpat izdevies kā Skaram,“
sacīja Jānis Dalda.

„Jā, varbūt ... Bet es gan domāju, ka būtu labi izgājis,“ puika nopūtās. „Kad būtu nometis kažociņu un saņēmies ...“

Un Kārlēna zilās skaidrās acis pildījās asarām.

„Nu, nu, nesaki nu vēl nekā, gan būs labi,“ Birkenbaums mierināja. „Vējš grozīsies, laudis brauks mūs meklēt. Nesaki nekā.“

Puika ātri ar delnu pārbrauca pār plānājiem vaigiem un atbildēja: „Es jau nu ar nekā nesaku.“

Drusku tālāk no šā pulciņa stāvēja garš, kalsnējs vecis ar tumši platu sarkanu bārdu un čigāna degunu. Viņš lūkojās stīvi vīrietī, kas, kūkumu uzmetis un rokas salicis, stāvēja viņa priekšā un neizskatījās daudz jaunāks par veci. Tie bija Cubuks ar dēlu Ludi.

Precētie jaunie vīrieši bija nejauši sastājušies paši savā pulciņā: lielais, skaistais Grīntāls, druknais Skapāns ar pārāk tukliem un sarkaniem vaigiem, bālais, laipnais Skrastiņš un plecīgais Silis.

Vecais Dalda sarunājās ar Stūri, padziļojušu vecpuiši, un Zaļga un Gurlums stāvēja katrs savrup.

Grīntāls ar savu balsi un savu drošo izturēšanos pārvaldīja savu pulciņu. Viņš runāja gandrīz viens pats, uz jautājumiem, kurus tas aizķēra, pats atkal dodams atbildi. Viņš izturējās droši un bezbēdīgi, un visu skati bija vērsti uz viņa lūpām.

„Ja daudz, tad mēs divas trīs dienas tā brauksim,“ viņš sacīja tik pārliecinošā balsī, it kā visi atrastos uz kuģa un viņš būtu tā vadītājs, „divas trīs dienas. Un ja arī kādu dienu vairāk ... pietiks ar tām zīvīm, kas Zaļgam vezumā, un ja ne, ņemsim kādu zirgu.“

„Jā,“ apstiprināja Skrastiņš, bālo, laipno seju savilkdams uz smaidu, jo viņš, kur varēdams, saviem vārdiem deva jocīgu nokrāsu, „ņemsim kādu zirgu. Zirga gaļa esot saldena.“

Drukņā Skapāna sarkanās lūpas drusku

saviebās, bet Siļa sejā parādījās atklāts riņķums.

„Vēl jau neēdam,“ zobojās Grīntāls.

„Un kad ēdīsim, tad šis būs tas, kas griebēs lielāko kumosu,“ sacīja Skrastiņš. „Jeb vai apsoli man savu tiesu, Sīli?“

„Ko nu solīt, ko nesolīt,“ Silis gausi atteica. „Ja būs jāēd, ēdīs ar'. Bet šādas lietas te ilgi nav dzirdētas. Aizpērn gan no Jamburgas — vai kur tur — zvejnieki aizdzīti jūrā, bet pēc trim dienām tie atkal tikuši malā.“

„Jā,“ Grīntāls apstiprināja. „Un es pērn tādu pašu ziņu lasīju avīzēs no Sāmu salas. Un tepat gar Kurzemes krastu jau arī tādas lietas notikušas. Tikai nu no mūsu apgabala tas nav dzirdēts.“

„Mans tēvs stāstīja par tādu notikumu,“ tagad vecais Dalda runāja, pulciņam piegriezdamies. „Es nezīnu vairs, vai tie bija deviņi, vai vienpadsmit cilvēku, kas toreiz nozuduši.“

„Nozuduši?“ Skrastiņš atkārtoja, „nozuduši?“

„Jā, nozuduši,“ vecais paklusām atkārtoja, un viņa drusku nespoģrās, apsarkušās un uzpampušās acis aizslīdēja uz viņa dēlu Jani.

Visi aplkusa, un neviens neskatījās otram acīs, jo lielā nelaimē cilvēks kaunas tāpat kā lielā negodā.

„Na,“ Grīntāls pēc brīža atkal uzsāka, „vai nu pie mums tas tā notiks. Es tam neticu. Man tā vien liekas, kā kad tas viss tāds ... tāds ... kā to teikt ... tāda drusku pabailīga pabraukāšanās vien būs. Pirmā acumirkli, zināms, arī man pārskrēja tādas nelabas šalkas, nav jau nekāds joks ... bet tagad ... apdomājiet, mēs četrpadsmit cilvēku, no kuřiem — viens, divi, četri, seši, astoņi: — no kuřiem astoņi tādi ka lasīt izlasīti, mēs ne šim, ne tam neaiziesim ... nepazudīsim. Tas nevar būt!“

Grīntāla spēcīgā, dziļā balss biedriem skanēja tik patīkami, ka viņu sejas mazliet apskaidrojās. Neviens viņa vārdiem neticē-

ja, jo neviens jau nespēj atturēt nelaimi un likteni, bet tomēr kļuva vieglāk, šai vīrišķīgajā balsī klausoties, kas ar tādu pārlicību izrunāja to, ko katra sirds drebēdama cerēja.

„Tas nevar būt,“ runātājs atkārtoja. „Man mājā sieva katru reizi noredz sapnī, ja kāda nelaime gaidāma ... Nē, bez visa joka ... Un šorīt viņa nekā netika teikusi. Un tad paskaties tikai Birkenbaumā! Par tādu puisī kā viņš vien jau būtu Dievam žēl, kur nu vēl par mums visiem!“

Birkenbaums savilka laipni lūpas un paskatījās vienā un otrā. Viņam bija brīnišķīgi skaidras un laipnas bērna acis, un sārto vaigu vidū bija balsnēji laukumipi, it kā tur kāds būtu piedūris baltu pavasara ziedu puteklišus. Visi citi sajuta, ka Grīntāls puisī piezoboja, tikai viņš pats vien zvejnieka vārdus turēja par glaimu. Viņš zīmēja tos uz savu ārējo izskatu, un visi citi tos attiecināja uz viņa darbu. Un par to ikkatrs domāja ļoti ļauni. Birkenbaums nebija kurzemnieks, bet uz turieni no Vidzemes vidienas noklīdis. Papriekšu tas bija laidis plostus no Ogres Daugavā, tad no Daugavas uz Rīgu. No Rīgas tas bija aizkūlies uz Jelgavu, Kuldīgu, Liepāju un beigās bija salīdzis par puisī pie Zaļgas, kas savrup viens pats dzeltens un izmisis stāvēja.

Birkenbaums zvejnieku starpā bija pazīstams kā liels stiprinieks un mūžīgs kauslis. Viņš ar saviem spēkiem bija dzīvojis tik bezdievīgi kā amerikāņu miljonāra izlutināts dēls ar tēva naudu. Bet tie nebija bijuši izšķiežami. Sārts un ar visai dzīvām acīm viņš skatījās savos likteņa biedros.

„Nu, jel tas jāsaka, ka viņam vairāk acu noraudātu pakal nekā mums kaut kuņģam citam,“ Skrastiņš sacīja, žēli smaidīdams.

„Vai ne, Birkenbaum? Man ir sieva un zeņķis un meitene, tie man kliegtu pakal, bet par tevi vaimanātu — cik daudz, ko?“

Birkenbaums paraustīja plecus.

„Salasisim tagad zivis,“ sacīja Grīntāls,

jo daļa no Zaļgas zivju vezuma bija izkaisījusies pa ledu. „Nevar zināt, kad kāds gabals nošķeļas, un katras zivtiņas būs žēl.“

Pulciņš izdalījās, un pēc kāda laika zvejnieki atnāca pie Zaļgas vezuma, gribēdami salasītās zivis tajā salikt. Bet Zaļga sēdēja uz vezuma un nelaida nevienu klāt.

„Paturiet vien, paturiet,“ viņš sacīja. „Kas putējis, putējis.“

„Ko tas nozīmē? Ko tu domā?“ Grīntāls vaicāja.

„Tas nozīmē, ka vezums ir mans un cietiem pie tā nav nekādas daļas,“ Zaļga atbildēja, maškus un segu ciešāk ap ragavu kurvi ar kāri gādīgu roku apbāzdams.

„Tas ir traks!“ Birkenbaums izsaucās. „Tas laikam domā to vezumu viens pats apēst!“

„Tā mana darišana, ko es domāju,“ Zaļga atcirta, un viņa dzeltenā vaiga panti sacērvēlējās, un viņa acis pieņēma skaudīga pērtiķa acu izskatu.

Birkenbaumā iesvīla dusmas.

„Nudie, viņš domā, ka tas par tām zivīm vēl kungs!“ viņš izsaucās. „Nost no vezuma, veci!“ Un viņš nometa savas zivis uz ledus, sagraba Zaļgu un gribēja to ar varu noraut no vezuma. Bet šis turējās pie segas un maškiem cieti kā zirneklis pie saviem tīkliem, kad to no alas velk ārā.

„Lai nu, lai nu, Birkenbaum,“ Grīntāls mierināja un stājās starpā. „Gan visu izdarīsim ar labu. Ja citādi ne, atpirksim viņam tās zivis.“

Birkenbaums Zaļgu palaida vaļā, un šis atkal uzrāpās uz vezuma. Bet visiem zvejniekiem piepeši izlikās, ka Birkenbaums nemaz nav tik ļauns cilvēks, un viens otrs to arī izteica vārdos.

Tikai Gurlums stāvēja savrup un nesacīja nekā. Viņš bija ciets cilvēks un zināja, ka tam neviens laba nenovēlēja. Viņa vienīgās rūpes bija tagad nedot iemesla zobošanai. Jo viņš bija ļoti viegli aizkaņams un lieki lepns. Viņš savu izmisumu mēģināja slēpt aiz vienaldzības drūmuma un baidījās

jau tagad, ka tik viņam dūšas netrūktu nozūst ar godu, ja vairs nebūtu cerības glābties.

Pret pusdienas laiku vējš viņus sacēla lielākus, un ledus savādi sāka krakšķēt. Krakšķēšana pieņēmas, un zvejnieki, no kuŗu sejām tumšās ēnas jau bija sākušas mazliet atplaišķīties, kļuva atkal drūmāki un klusāki.

Piepeši dīvainā sprēgāšana gāja pa ledus gabalu.

Kārlēns, kas blakus Birkenbaumam bija stāvējis, satvēra puisa roku.

„Bailes?“ sacīja Birkenbaums un mēģināja smaidīt.

Zēna zilās acis, pilnas sāpīga izmisuma, skatījās puisī.

„Ledus laikam ... laikam ...“ viņš sacīja, bet nenobeidza.

„Kā tad, lūzīs. Ā, kas tad mums nekārtētu, ja uz šitāda lēruma visu laiku varētu vizināties.“

„Es palikšu pie tevis.“

„Nu, turies tak pie saviem saimniekiem Daldas un Jaņa.“

„Nē, man labāk ...“

„Kā gribi.“

Zēns paspieda stiprāk Birkenbauma roku, un tā viņi stāvēja kopā un laida līdz ar citiem acis apkārt, meklēdami, kur kāds gabals būtu atšķīries.“

Kad nelabā sprēgāšana skaļāk atjaunojās, Birkenbaums Kārlēnam neviļot roku aplika ap kaklu. Viņš sajuta laipnu labvēlību pret šo zēnu, kas taisni viņu bija izraudzījis par savu tuvāko bēdu biedru.

„Sirds dreb?“ Birkenbaums iejautājās, pa pusei jokodamies.

„Nē. Man tikai tā vien ir ... es nezinu ... Sirds žņaudzas ... es negribu bailoties ... sak, kas būs, būs ... bet nekā!“ Zēna sārtajā liesajā sejā abas smalkās grumbas, kas no deguna gar mutes kaktiem vilkāms uz leju un deva viņam vecāku izskatu, kļuva ļoti dziļas.

Labu brīdi cietis klusu, viņš tad jautāja:

„Un tev?“

„Ko?“

„Kā tev ir ap dūšu?“

„Man? Vai nu labi. Labi jau nav ... Ar spēku jau te nekā nevar izdarīt,“ puisis kā atvainodamies piebilda.

„Un kā tu domā, kā mums izies?“

„Ko es tur ... dzirdēji, ko Grīntāls sacīja. Trīs četras dienas.“

Jā, vai tu man tici?

„Nu tak liela cerība ir glābties. Satiksīm varbūt arī kādu kuģi.“

„Bet ja nu nesatiksīm?“

„Tad ... nu, tad jau tu zini, kas notiks.“

Zēns apklusā. Te jau tikai varēja runāt par glābšanos vai postu, bet viņa sirds tvīka vēl pēc kādas trešās varbūtības, pēc kaut kā nezināma, neapjaušama, pēc kāda brīnuma, jo plaukstošai dzīvībai nāve ir kaut kas neticams.

Ledus plosts slidēja tālāk, jūra šņāca un sāka tā malas postīt. Gabals pēc gabala atsprāga, peldēja līdz un trinās gar lielā gabala malām. Piepeši starp zvejniekiem, kas divos pulkos bija stāvējuši, parādījās šaura, pelēki zaļgana plaisa, plētās un auga un šķīra abus Cubukus, Stūri un Skapānu no pārējiem biedriem. No abām pusēm atskanēja kliegzieni, roku mājieni — kā uztrauktas skudras cilvēki tekāja gar viena un otra ledus gabala malām. Vecais Cubuks laikam gribēja lēkt ūdenī, jo dēls ar to cīnījās un saturēja viņu ciet. Attālums starp abiem ledus gabaliem ātri auga, un beigās par pārpeldēšanu no viena uz otru vairs nebija ko domāt.

„Tie nu ir beigti,“ sacīja Grīntāls. „Bez kumosa pārtikas. Žēl tā Skapāna ... Uz vidu! Vairāk uz vidu! Un paliksīm visi kopā!“

Klusēdams nelaimīgo pulciņš virzījās uz priekšu.

Apstājušies tie ilgāku laiku nemierīgām acīm vēroja mākoņus, kas kā apvazāti paļagi laidās pie debesīm, skatījās viņu nirimstošā gaitā un klausījās to aprastā rū-

koņā. Pamazām šai vientulībā viņu sastingums atkal atlaidās, un viens uz otru pameta pa vārdam.

„Tas Skapāns,“ Janis teica uz veco Daldu, savu tēvu, „žēl gan par to. Pieci mēneši kā precējies.“

Vecais nopūtās.

„Par to veco Cubuku... tur nav ko žēlot. Tam bija laiks. Tāpat tas Ludis ar'. No tā arī vairs nekas nebūtu iznācis... Bet Stūre, tāds taupīgs, godīgs cilvēks... visu mūžu... un nu... un nu...“

Vecais Dalda nesacīja nekā. Ko par citu postu runāt, kad pašam tāds pats bija gaidāms. Viņš skatījās delā, un viņa lūpas raustījās.

„Māte mūs šovakar sacījās sagaidīt ar sutinātiem kāpostiem,“ viņš runāja. „Bet tagad jau viņa zinās...“

Janis pamāja ar galvu. Tēvs saverkšķīja acis un aizspieda vienu vēl ar rādāmo pirkstu, bet viņš tomēr nevarēja atturēt pāris asaru, kas iekrita viņa baltajā bārdā.

„Jā, viņa tagad jau zinās,“ viņš atkārtoja. „Ko nu tā sacīs, ka mēs abi divi... abi divi... Vai nu tu nevarēji palikt mājā. Par sevi es jau nekā... tāpat viņa... Bet par tevi... tu viņai biji...“

Viņa uzpampušās acis atkal saverkšķījās, un viņa nāsis drebēja.

Janis sakoda zobus. Nekas mūs tā nepaceļ un turklāt neievaino kā citu sāpes par mūsu likteni.

„Ak,“ viņš spiesti runāja, „nemaz vēl nebēdājies, gan mēs vēl laimīgi tiksīm malā.“

„Jā, jā, jā, tāpat kā tie deviņi, desmit toreiz. Nu jau arī desmit vien vairs esam palikuši.“

Uz vakara pusi Grīntāls sasauca biedrus un vaicāja, vai tiem negriboties ēst. Viņš runāja atkal tādā pašā drošā balsī kā arvien, un zvejnieku nogurušās sirdis atdzērās pie tās un sajuta pret runātāju pateicību. Skrastīņš atbildēja visu vārdā, ka griboties jau nu gan, bet ko tad ēdišot: zivis esot jēlas un zirgi vēl dzīvi.

„Lūkosim ar zivīm,“ Grīntāls runāja, „Katla nav. Vārīsim tās manā ādas cepurē.“

„Skotelē būs labāk,“ Sīlis piebilda.

„Vai tava bez deguta?“ Grīntāls prasīja. „Nē → nu tad jāpaliek pie cepures. Sacērtiet vienas ragavas un sasmalciniet ledu.“

Kamēr šos rīkojumus izpildīja, Grīntāls piegāja pie Zaļgas, kas, rokas starp ceļgaļiem iemiedzis, sēdēja uz ragavu malas.

„Sedz vaļā!“ zvejnieki sacīja.

Bet Zaļga neklausījās. Tas izstiepa rokas uz abām pusēm, it kā vezumu gribētu aizsargāt.

„Sedz tās zivis vaļā!“ Grīntāls vēlreiz iesaucās un savilka nikni uzacis.

Zaļga abām rokām sāka taustīt pa vezuma virsu, viņa apakšžokļa grumbainā dzeltenā āda raustījās, pie kam zods kļuva gluži ass. Viņš murmināja kaut ko caur zobiem, un beigās vārdi „noligt maksu“ Grīntālam iesitās ausīs.

Pār spēcīgā zvejnieka sarkanbrūno seju pārskrēja it kā liesmas.

„Vai tu negudrs!“ viņš uzbrēca. „Vai tev jau slāpst pēc jūras ūdens! Nost no vezuma!“

Zaļga pacēlās un aizvilkās lēnām aiz sava zirga.

Grīntāls attaisīja vezumu, noskaitīja katram divas vienlīdzīgi lielas zivis un sāka tad tās izšķērst.

Kad uguns ar lielām pūlēm bija uzkurta, Grīntāla cepuri aiz divām malās ievērtām auklām apdomīgi turēja virs liesmas, kamēr ledus bija izkusis; tad ūdenī ielika zivis, un „katlu“ nolaida zemāk.

Kad pirmais katls bija novārījis un pusgatavs, tad uzlika otru un trešu, kamēr visas zivis bija apsutušas. Pilnīgi izvārities tās nedrīkstēja, bija jātaupa malka.

Tad zivis izdalīja.

„Paldies nu gan jāsaka,“ runāja Skrastīņš, „bet pirkstus laikam gan pēc tām neviens nelaizīsīm.“

Zvejnieki mēģināja ēst, bet zivju garža

bija pavisam nelaba. Tās garžoja pēc sviedriem un rūgtā jūras ūdens un bija turklāt vēl pusjēlas. Tikai Birkenbaums savas apēda.

„Man no laika gala bijis ļoti labs kurvis,“ viņš apgalvoja. „Es varu akmeņus rīt.“

„Kad ūdens mutē kāpj, tad jāmacās peldēt, kad bads virsū spiedīsies, tad mācīsimies ēst,“ Grīntāls piebilda un iebāza savas zivis ķešā. „Nemetīsim nekā zemē.“

„Man vēl ir drusku maizes no šī rīta“, Dalda čukstēja, pagriezies uz dēlu, „paiesim drusku pie malas, tad es tev iedošu.“

„Un tu pats?“

• „Man... es vēl varu iztikt.“

„Ēd vien pats, tēv.“

„Nē, nē, es zinu, tev gribas... jaunam jau vairāk...“ un viņš Jani aizvilka nost no citiem un spieda tam rokā pusriecienu rupjas maizes.

Bet Janis to neņēma.

„Ēd tak nu pats,“ viņš sacīja un piegriezās atkal pie citiem biedriem.

Krēslai metoties, Grīntāls tukšās ragavas tā lika pagriezt, ka vējš nāca no sāniem, un tad zvejnieki, muguru pret muguru, uz tām sasēdās. Tā viņi gribēja pavadīt nakti.

Un tad aptumsa. Pie debesīm nepaspīdēja neviena zvaigznīte. Ass vējš pūta, un jūra kauca un krāca visapkārt.

Neviena acs neaizdarījās. Viņi visi lūkojās biežajā tumsā, kas kā svins gūlās uz visu kamiešiem.

„Ak, kā man gribas ēst!“ Kārlēns čukstēja uz Birkenbaumu. „Kaut jel tās zivis nebūtu bijušas tik riebigas.“

„Ko lai dara,“ atteica puisis.

Pēc ilgas kļusu ciešanas viņš zēnu dzirdēja sāpīgi nopūšamies.

„Kas ir?“ viņš vienaldzīgi jautāja.

„Ēst gribas,“ zēns čukstēja.

Birkenbaums sēdēja brītiņu un sita nepacietīgi ar roku uz celgala. Tad viņš pacēlās un uzrāva zēnu līdzī kājās. Viņš to noveda pāris soļu no ragavām nost, izvilka

kaut ko no azotes un iespieda to Kārlēnam rokā.

„Dzer,“ viņš pavēlēja, un puika attaisīja pudeli un dzēra.

„Bet nestāsti nevienam,“ Birkenbaums sacīja, pudeli atņemdams atpakaļ. „Un nu lūko uzkost.“

Viņi atgriezās atpakaļ uz ragavām, un puika, lai gan viebdamies, tomēr apēda savas zivis.

Un tad atkal ilgāku laiku neviens nepakustējās; nakts gāja savu gaitu, jūra šņāca, ledus krakšķēja, un vējš sāļu ūdens smaku nesa pār ledus gabalu.

„Birkenbaum, vai tu guli?“

„Nē.“

„Es drusku uzgulšos uz tava klēpja.“

„Gulsties.“

Kārlēns ielika rokas Birkenbauma klēpī un uzgulās uz tā. Pēc brītiņa puisis manīja, cik aukstas bija zēna rokas. Viņš nomauca cimdu un saņēma savā siltajā, dzīvības pilnajā rokā puikas sasalušos, liesos pirkstus. Lēnām tie sasila, un tad siltums plūda no zēna puīša un no puīša zēna pirkstos.

Kārlēns bija aizmidzis.

Bet zēna mierīgā elpošana, ko puisis nedzirdēja, bet tikai sajuta no krūts cilāšanās, un viņa pirkstu siltums tam atgādināja naktis, kuņģam nebija nekā kopēja ar šā nogurušā puikas mieru.

Tātad nu viss bija pagalam. Nekad viņš vairs ar karsti pukstošu sirdi, vaļējām acīm negulēs gultā un negaidīs, kamēr visi aizmiguši, lai tad nedzirdami pieceltos, un, plikās kājas apdomīgi uz vēsā kula liekot, aizlietu uz otru kaktu... Nekad viņš vairs nevērs vaļā klētiņas durvis, nekad pus-samestas siena kaudzes pavēnī negulēs gaŗi izlaidies un nekavēsies ar saulē apdegušiem pirkstiem... Kā tas varēja būt? Kā viņš šeit bija nokļuvis? Viņš tak tur tālu Ērgļu kalnos bija gājis ganos, bija tur ilgus gadus dzīvojis, dzēris, trakojis, priedājies, teātri spēlējis, divas dienas kā par jokiem cietumā sagulējis, un tagad, un nu... nu viņš sēdēja

uz zvejnieku ragavām, un jūra trakoja ap viņu, un viņš brauca nāvē. Tas nevarēja būt! Tādas lietas notika tikai pasakās, tikai sapnī. Šis bija viens no tiem briesmīgajiem sapņiem, kas tik dzīvi un skaidri kā pati dzīve. Kaut jel varētu atmosties! Atmosties! Kas tie par māņiem! Viņš gluži labi zināja, ka viņš nesapņoja. Šis ledus, šis sālais jūras vējš, šī rūkoņa — viss, viss bija patiesība, viņš salka patiesi, un viņam patiesi bija jāmirst — jānomirst badā vai jāiegāžas ūdenī, tumsā, bezdibenī līdz ar šo zēnu un Grīntālu un visiem tiem citiem spirtajiem un veselajiem cilvēkiem. Aukstas šalkas zibens ātrumā pārskrēja pār puīša muguru, un viņa mute kļuva sausa un cieta. Nē, tas tomēr nevarēja būt! Tādas briesmas notika svešās zemēs, tur tālu, un par tām stāstīja un lasīja kā par kaut ko ikdienišķu un vajadzīgu, bet pats tādu notikumu nevarēja piedzīvot! Birkenbaums arvien cieti bija apzinājies, ka viņš sveiks izies caur dzīvi. Kad kaut kur kāds bija sagriezis roku, pārcirtis kāju, ticis mašīnas salauzts, noslīcis, tad puisis vienmēr to bija dzirdējis ar apziņu, ka viņu nekad nepiemeklēs šādas likstas. Un nu viņš sēdēja uz lūstoša un irstoša ledus gabala, un visapkārt bija nakts un nāve... Ā, šis Zaļga! Ja tas viņam nebūtu uzmācies! Tad viņš varbūt atkal būtu aizkūlies atpakaļ uz savu vidu, gulētu siltā istabā, un saimnieks ar mazu lampiņu rokā iznāktu no savas istabas un paceltu viņu tagad zirgus barot.

Puisis nodrebēja un saspieda neviļus Kār-sēna pirkstus tik cieti, ka tas nemierīgi sāka raustīties. Birkenbaums atjēdzās, atlaida zēna pirkstus un uzlika, it kā mierinādams, savu otru roku uz viņa pleciem. Viņa uztraukums pamazām atslāba. Vēl taču bija cerība, vēl bija pārtikas diezgan daudz, vēl nezin kas varēja notikt!

Bet naktij neizsakāmi ilgi ilgstot, viņa izmumsis atkal augs, kāre pēc dzīves brēca pēc pestīšanas, kamēr austrumos svīda pir-

mā gaisma, un puisis, galvu nokāris, drusku iemīga.

Trīsēdams viņš pietrūkās. Citi jau bija no ragavām piecēlušies un stāvēja un skatījās uz jūru. Bija nepatīkami auksts, Kārlēns arī drebēja, bet snauda arvien vēl. Birkenbaums viņu negribēja modināt un palika sēdam, kamēr viņš pats uztrūkās. Tad arī viņi piecēlās un skatījās līdz ar citiem visapkārt.

Tā pati vakardienas bezcerības aina: pelēki viļņi ar baltiem putu vainagiem un augšā pelēki mākoņi. Ledus plosts bija kļūvis mazāks un apaļāks, vēja pusē gar malām šūpējās un nemitoši trinās zaļgani kluči. Zvejnieku sejas visas izskatījās daudz vecākas kā vakar, un visu acis bija lasāms, ka viņus bija apmeklējuši spoki, kas par upuri prasa siržu asinis.

Kad Skrastiņš bija parunājies ar Jani, kam tas drusku bija draugs, un Kārlēnam mīļi un žēli noglāstījis plecus, viņš piegāja pie Grīntāla. Tikpat viņš, kā arī visi citi to uzskatīja par šā nelaimīgo pulciņa galvu.

„Kas nu būs ar brokastu?“ viņš vaicāja.

„Ēdisim atkal zivis,“ Grīntāls atbildēja. „Kas grib, lai ņem zaļas, citiem tās apsutināsim, kamēr vēl mums malka.“

Atkal uzkūra uguni, un zivis, tāpat kā vakardien, apvārija. Viebdamies zvejnieki tās ēda. Tad Birkenbaums puiku noveda pie malas, un abi izdzēra.

„Tu esi man kā brālis,“ sacīja puika.

„Ā, ko nu... tas nekas. Tu esi labs zēns. Es tevi izmācītu par krietnu zelli.“

„Vai zini, ja tiksim vaļā, tad... tad labi satiksim.“

„Labi, lai ir.“

Kad viņi atkal bija piegājuši pie citiem, Grīntāls Birkenbaumam pavēlēja vienu ķeksi stipri piesiet ilks galā, esot jāceļ flāga gaisā. Vai kādam esot sarkans lakats? Izrādījās, ka tāda nevienam nebija, bet toties sarkani krekli bija trim: Grīntālam, Janim un Skrastiņam.

„Kas ir, Skrastiņ, ar tavu kreklu?“ vai-
cāja Grīntāls. „Vai dosi ko spert gaisā?“

„Kad jādod, jādod,“ Skrastiņš žēli atbil-
dēja.

„Bet salti gan būs bešā. Es esmu salts cil-
vēks. Es zinu, ka man jau tagad ar visu
kreklu lūpas zilas. Bet kad jādod, jādod.“

Visu acis pavērās uz runātāja lūpām, kas
tiešām bija zilgas. Grīntāls nevarēja ap-
spiest viegla smaida.

„Nu, lūkosim tad arī bez tevis iztikt,“
viņš sacīja. „Es esmu mierā lozēt ar Jani,
kuņam no mums abiem krīt atdot savu
kreklu.“

„Es arī esmu,“ Janis atbildēja.

Grīntāls izvilkā no azotes kabatas grā-
matiņu, izplēsa lapu, pārplēsa to uz divām
daļām, iezīmēja vienā krustu un satina abus
lapiņas rullīšos.

„Krusts nozīmē kreklu,“ viņš sacīja, Ja-
nim abas lozes uz delnas pretim sniegdams.

Janis satvēra vienu — tas bija izvilkis ar
krustu.

„Sastājieties vēja pusē,“ viņš sacīja, no-
rāva ātri kažoku, svārkus un vesti, vienu
acumirkli pamirdzēja viņa muskuļainās ro-
kas un krūtis, un tad viņš atkal stāvēja ka-
žokā gērbies kā visi citi.

„Tas bija kā lēciens saltā ūdenī,“ viņš
nosacīja.

Kreklu piestiprināja ķekša galā un pacē-
la gaisā. Zvejnieki ledū gribēja izkalt cau-
rumu un tajā iestiprināt ilkss galu, un to
tad vēl piesiet pie ragavu apgalves, lai kārts
nebūtu jātur. Bet Grīntāls, izmisušos ļaudis
kā nekā gribēdams nodarbināt, tam preto-
jās un noteica, ka kārts pēc rindas ik pa di-
viem esot jātur gaisā un pie tam jāuzmana,
vai no kaut kurienes netuvojas glābšana.

Kad Birkenbauma reize bija klāt, viņš
viens pats savu laiku gribēja nostāvēt, bet
Kārlēns neļāvās, satvēra kārti un palīdzēja
savukārt noturēt gaisā posta zīmi, ko vējš
plivināja un pēra.

„Dzert gribas,“ puika sūrojās.

„Vai domā, ka man negribas?“ atteica
Birkenbaums. „Graudz ledu, zīd ledu.“

„Graudz nu graudz! Ko piegrauzīsi, kad
mute jau kā izbrucināta! Cik ilgi gan mēs
to varēsim izturēt!“

„Jā, Dievs to zina, to mēs laikam ne-
viens neesam izmēģinājuši.“

„Ak, kaut nu būtu tikai viena pilīte go-
dīgi ko nodzerties.“

„Neperkšļi,“ sacīja Birkenbaums.

„Jā, tu esi liels, bet kad tu būtu tāds kā
es, tad tu vis tā nerunātu.“

Puisis atcerējās pagājušo nakti un kļuva
atkal laipns.

„Nu jā, ir jau grūti, ir jau grūti, bet ko
lai dara,“ viņš noteica.

„Man jau no laika gala salts nav bijis
labs,“ Kārlēns žēlojās tālāk. „Un tagad jā-
rij dzīvs ledus... Man te kreisā pusē lejpūs
ribām tā sūrkst, tā sūrkst. Reizēm arī iedur
kā ar iesmu.“

„Jā, tur es laimīgs, man tas ledus ūdens
vēl nekās.“

Bet vēlāk arī Skrastiņš, līdzīgi puikam,
sāka gausties, un zvejnieki uztraucās par šo
jauno draudošo postu, par kuņu dažs no vi-
ņiem līdz šim lāgā nebija iedomājies.

Grīntāls atkal centās apmierināt biedrus.

Vēl jau mums ir divi zirgi,“ viņš sacīja.
„Tajos vēl siltas sulas diezgan, ja kādam tās
taisni vajadzēs.“

„Asinis dzert!“ Silis iesaucās.

„Glums, sāļi saldēns dzēriens,“ Birken-
baums mierīgi izskaidroja. „Es asinis esmu
dzēris.“

Uz zvejnieku sejām parādījās reizē kā-
re un riebums, kāre pēc silta valguma un
ieaudzinātais riebums pret asinīm.

„Mēs vēl diezgan neesam izkāmējuši,“ sa-
cīja Grīntāls, biedros skatīdamies, „aiz-
urbsim tad tos bērzus, kad mums viņu sula
izlikšies patikama.“

Kad Birkenbauma un Kārlēna rinda at-
kal bija klāt, un tie labu laiku jau bija stā-
vējuši pie kārts, zēns sacīja:

„Birkenbaum, tu gan laikam jau ļoti daudz esi piedzīvojis?“

„Vai tu domā tādēļ, ka esmu asinis dzēris? To tu arī jau būtu varējis piedzīvot. Es toreiz biju tavā vecumā. Kāvām teļu... es toreiz biju traks puika...“

„Tā. Un cik vecs tu biji, kad tu iesāki...“

„Dzert? Degvīnu dzert?“

„Nē... Lai paliek... Saki, kā tev visvairāk būtu žēl, ja nu mēs vairs netiktu malā?“

„Kā? Visas dzīves man būtu žēl.“

„Tās jau nu katram žēl. Bet kaut kā sevišķa. Mātes, brāļa vai ligavas, vai kā.“

„Man nav it nekā sevišķa. Es tikai domāju, ka es vēl daudz gadu tā būtu varējis dzīvot kā līdz šim, un tad man paliek dzīves žēl vai paša sevis — es nezinu lāgā.“

Viņu laiks bija apkārt, un pie kārts piestājās citi.

Pret vakaru katrs atkal dabūja savu daļu zivju, un tad no jauna uz viņiem nolaidās gaŗā nakts ar savām ainām par siltām istabām, kuŗās uz galda dega gaiŗa lampiņa, par bālām sievietēm, saŗņaugtām rokām, izraudātām acīm.

Arī Kārlēns, kaut gan viņŗ atkal noliecās Birkenbauma klēpī, gulēja maz un nemierīgi.

Treŗŗas dienas rītā vairs nebija malkas. Bet neviens arī nedomāja par zivju vāŗŗšanu. Kāŗām acīm visi tās redzēja izdalām, skaudīgi, ka tikai kāds nedabūtu kādu lielāku.

Līdz ſim Zaŗga uz vezumu bija sēdējis un ap to tūŗājies. Tagad Grīntāls pavēŗēja, ka nevienam pie tā neesot brīv iet, kā tikai ap ēŗanas laiku tam, kas zivis ņēma izdalŗŗšanai.

„Vai tev nekā nav pudelē?“ prasīja Kārlēns, Birkenbaumu novezdams pie malas.

„Nē.“

„Bet bija tak vēl diezgan daudz?“

„To es vakar vakarā izdzēru.“

„Un man nedēvi?“

„Vai tad man tas bija jādara? Vai tev to tiku apsolŗjis?“

„Apsolŗjis!... Bet tu rak redzi, ka man iet grūtāk par tevi.“

„Bet tā bija mana pudele. Un grūti man arī iet. Teic Dievu, ka pavisam dabūji. Cits manā vietā...“

„Ak tāds tu esi?“

„Kāds tad?“

„Ak, ej... bija vēl tik daudz... tur vēl abiem līdz rŗtam, parŗtam būtu pieticis!“ puika īgni izsaucās. „Un nu ſis viens pats visu izŗijis!“

„Skaties!“ Birkenbaums dusmīgi izsaucās. „ſis mani rŗs! Knauķis tāds! Ka nedabū vēl pa purlām!“

„Pats ka nedabū!“ puika, tikko asaras valdŗdams, izsaucās un meta naidŗgus mirkŗus uz Birkenbaumu. „Žūpa!“

Birkenbaums piegāja pie zēna, paskatŗjās tam cieti acŗs un iecirta spēcīgi pa lūpām.

„Nu tu turēsi muti,“ viņŗ sacŗja.

Zēna seja pārvēŗtās aiz dusmām. Viņŗ sagrāba puŗŗa roku un lūkoja tajā iekost.

Bet Birkenbaums izrāva roku un saspieda tad puiskas rokas augŗŗup locŗtavām kā ar dzelzs maigŗēm.

Kārlēna iedzeltenie zobi iekodās bālajā apakŗŗlūpā, un viņŗ ar kājām lūkoja Birkenbaumam spert, bet ſis zēnu pievilka sev tik tuvu klāt, ka tas neizdevās. Piepeŗŗ puiŗis manŗja, ka puika saslāba. Viņŗ to palaida vaŗā, un puika būtu nogāzies, ja viņŗ to no jauna nebūtu sagrābis aiz rokas.

Brŗdi zēna galva kā nedzŗva gulēja pie Birkenbauma krūts.

„Kārlēn, Kārlēn, kas tev ir?“ puiŗis modŗnāja.

„Dzert,“ puika čukstēja. „Dodiet dzert.“

Birkenbaums zēnu noveda pie ragavām un piegāja tad pie Grīntāla, vaicādam, vai nebūtu vienam zirgam jānolaiŗ asinis? Puika esot palicis pavisam slābans.

„Par to jāaprunājas ar citiem,“ Grīntāls atbildēja. „Tā puiskas dēļ vien vēl zirgu nevaram kaut.“

Viņš sasauca zvejniekus kopā, un tie nosprieda vēl nogaidīt.

Grīntāls nožēlojot pameta pret Birkenbaumu ar roku, un pulciņš atkal izšķīrās.

Birkenbaums, kam līdz šim gandrīz vienmēr Kārlēns bija atradies pie sāniem, bija viens pats.

Viņš piegāja pie Gurluma, pasacīja kādu vārdu, bet zvejnieks tikai paskatījās viņā un neatbildēja nekā. Viņš piegriezās pie Skrastiņa, tas skatījās viņā iekritušām, žēlām acīm un ieteicās: „Nu, Birkenbaum?“ pakratīja ar galvu un novērsās. Viņš piegāja pie Daldām, tie runāja par māti, par viņas vientulību, par glābšanos. Viņš pastāvēja pie tiem brītiņu, viņi puisa nelikās redzot, tad aizgāja tālāk. Gulbis un Silis skatījās, kā Zaļa atšķetināja maškus un ar tiem baroja savu zirgu. Šim pulciņam Birkenbaums negribēja tuvoties. Zaļas acis viņam riebas. Viņš pagriezās uz Grīntālu, kas acumirkli stāvēja pie kārts un to viens pats atbalstīja. Bet neapstādāmie puisis viņam pagāja garām. Šim staltajam zvejniekam piemita kaut kas, kā Birkenbaumam trūka, kas viņu it kā ar neredzamu spēku saspieda mazāku un kūdīja uz slepenu pretestību. Viņš pievirzījās atkal ragavām, uz kušām Kārlēns sašļucis sēdēja un stīvām, platām acīm skatījās tālumā. Birkenbaums viņam vienreiz lēnām pagāja garām, otrreiz — zēns stīvām acīm un vaļējām lūpām sēdēja nekustēdamies un nelikās puisa redzam. Beigās Birkenbaums viņam nosēdās līdzās.

Arī to zēns nelikās manām. Ilgāku laiku tā nosēdējis, puisis atkal piecēlās. Pašlaik arī bija klāt viņa rinda stāvēt pie kārts. Saīdzis viņš nostāvēja savu laiku, neviens pie viņa nepienāca, neviens viņa neredzēja. Kārti atdevīs Skrastiņam ar Gulbi, viņš aizgāja gandrīz līdz pat ledus malai. Ja kāds šķausnas gabals ar viņu nošķēlās, kas tad arī liels bija! Jāmirst būs tā kā tā šādā nāvē, agrāk vai vēlāk būs jānoslikst, ledum sabirstot drupās. Rau, cik daudz jau milzīgais līdzemums bija kļuvis mazāks! Un ar

kādu nemitīgu rosmi atlūzušie kluči kalās viens pret otru un pret zvejnieku plostu! Un tur tālāk — ar kādu kārumu viņi visiem šiem zaļganiem šķīvjiem līdzīgiem klučiem un viņiem centās tikt pāri, lai savus baltos vainagus nomestu pie zvejnieku kājām...

Birkenbaums apgāja ledus gabalam gandrīz visapkārt un atgriezās atkal pie ragavām. Puika arvien vēl nebija no vietas kustējies. Viņa paplatās lūpas bija zilganas, viņa šaurā piere, no kušas cepure bija atšļukusi uz pakauša, spīdēja bāli dzeltena.

Birkenbaums atkal nolaidās viņam pie sāniem.

„Kārlēn!“

Puika nelikās dzirdam.

„Ko dzert nav,“ puisis turpināja. „Ledus vien ir. Bet, ja gribi, es kādu gabaliņu tikām turēšu rokās, kamēr tas izkusīs un ūdens paliks remdenāks. Bet, ja vairs nevari izturēt... uzklausies jel... ja tu vairs nevari nociesties... es... iegriezīšu sev rokā.“

Kārlēns sarāvās, noskurinājās un uzmeta tad kāru mirkli Birkenbauma rokām.

Sekundi vēlāk puisis savu kreiso roku zēnam bija piegrūdis pie mutes.

Puika sagraba Birkenbauma roku, mēģināja to atgrūzt, apmierinājās un zīda...

Tad puisis norāva sev lakatiņu no kakla, pārplēsa to un aptina leļpus ikšķa ap roku.

Kad vakarā Grīntāls bija izdalījis zivis, uzņāca mazs mākonītis un sāka birdināt smalkas pārsļas. Pēc tam vējš pietājās, un laiks noskaidrojās. Laipni pie debesīm mirdzēja zvaigžņu bari, bālgani vizēja putnu ceļš. Bet neviens no nelaimīgajiem nepacēla acu uz augšu. Dobjā vienaldzībā viņi pavadīja nakti.

Ar jaunu rītu visiem atausa jauna cerība, jo laiks palika skaidrs un rāms. Nu varbūt kāds kuģis drīzāk pamanīs viņu sarkano posta zīmi.

Bet diena pagāja, un cerības nepiepildījās.

Vakarā Grīntāls pasludināja, ka zivju

divām dienām vien vairs esot. Vai neizdalī-
šot šovakar tikai pa vienai, lai iznāktu ilgā-
kam laikam?

Lai vēl šovakar ejot pa vecam, vairums
nosprieda, un Grīntāls izdalīja parasto
skaitu.

Vakarā atkal visi sasēdās uz ragavām,
klusī, slābani, iekritušām acīm un vaigiem.
Ūdeņi šņāca tuvāk, un ledus gabala cilāša-
nās stipri bija manāma.

Kārlēns bija pieklāvies pie Birkenbauma.

„Nu viss pagalam, Birkenbaum! Jā?“

„Laikam,“ puisis atbildēja.

„Tu izcietīsi ilgāk nekā es.“

„Laikam.“

„Tad tu ielaid mani . . . Ak, kaut tak viss
neietu tik lēnām . . . Ak mīļo Birkenbaum,
ak Birkenbaum!“

Puika apkampa puīša elkonu, piespieda
galvu pie viņa pleca un šņukstēja. Birken-
baums cieta klusu.

Piektās dienas rītā pret brokasta laiku
Grīntāls tālu ziemeļos domājās ieraudzījis
dūmus. Ar lielāko uzmanību visi skatījās uz
apzīmēto vietu. Garenais mākonītis kļuva
skaidrāks, un beigās vairs nebija ko šaubī-
ties, ka tas cēlās no kāda gaŗāmbraucoša
tvaikona.

„Celiet flagu augstāk! Viciniet to!“ cits
caur citu sauca, un visi spiedās ap kārti.

Dūmu mākonis auga, un zvejnieku bālās
sejas atdzīvojās, viņu acis zibēja. Pat Gur-
lumam raisījās mēle uz pāris prieka vār-
diem.

Vecais Dalda bija nogājis savrup, raudā-
ja un lūdza Dievu.

Labu laiku garenais dūmu stabiņš palika
vienlīdzīgi liels. Nekustēdamies zvejnieki
tanī skatījās, nejaudādami gandrīz pat ne
acu pamirkšķināt.

Bet tad viņu skati metās arvien stīvāki,
arvien šausmīgāki. Mākonītis sāka dilt!
Tvaikonis netuvojās viņiem, tas viņus ne-
redzēja vai negribēja redzēt! Tas viņiem aiz-
brauca gaŗām!

Kā nakts ēna nolaidās uz viņu sejām.

Flagas turētāji palaida kārti vaļā, tā nogā-
zās, un Zaļga sarkano kreklu midija kājam
un kodīja sava kažoka piedurkni. Nabaga
Skrastiņš bija atšļucis uz ragavām un mul-
dēja tur nesaprotamus vārdus un smējās.
Kārlēns Birkenbaumu cieti bija apkampis,
un Grīntāls stāvēja un skatījās arvien vēl
uz to vietu, kur mākonis bija nozudis.

Piepeši Janis iekliedzās:

„Laiva! Laiva!“ viņš sauca.

Visi pagriezās pret Jani, kas rokām mā-
ja pret dienvidiem. Tur peldēja neliela laiva
un bija jau tik tuvu, ka varēja izšķirt, cik
cilvēku tajā sēdēja. Bija pavisam septiņi.
Divi airēja, viens stūrēja un četri sēdēja,
nekā nedarīdami.

Vecais Dalda salika rokas un pacēla tās
mēmi uz augšu.

„Birkenbaum! Birkenbaum!“ šņukstēja
puika.

Kad laiva tik tuvu bija pienākusi, ka se-
jas varēja izšķirt, tad zvejnieki redzēja, ka
tajā sēdēja trīs sveši un Stūre, Skapāns un
abi Cubuki, visi četri vairāk mironī nekā
dzīvi cilvēki.

Zvejnieki steidzās laivai pretī. Pēc da-
žiem pūliņiem viens airētājs uzkāpa uz le-
dus gabala.

Viņš sveicināja un sacīja kaut ko, bet ne-
viens viņu nesaprata, jo viņš nerunāja lat-
viski. Beigās Grīntāls ar zīmju palīdzību iz-
zināja tikdaudz, ka laivā ne vairāk kā sep-
tiņus cilvēkus varot uzņemt.

Tikai septiņus! Un viņu bija desmit!
Kurš lai glābjas, kurš lai paliek atpakaļ?
Brīdī visi stāvēja kā neapjēgdamies, tad Zaļ-
ga sāka virzīties uz laivu.

„Jākāpj ir iekšā, kas paliks atpakaļ, tas
paliks!“

Bet Grīntāls to sagrāba aiz rokas un at-
rāva atpakaļ.

„Paliec! Mums atkal jālozē. Jūs tak visi
esat ar mieru?“

„Lūkosim tak papriekšu visi tai laivā sa-
sēsties,“ sacīja Skrastiņš, „ja tad redzēs, ka
tā tik daudz nevar nest, tad varēs lozēt.“

Bet svešais ar to nebija mierā. Viņš rādīja, ka tad varētu izcelties plūksnās un laiva apgāzties.

„Nu tad lozēsim,“ sacīja Grīntāls. „Nostājieties pēc vecuma. Dalda, Zaļga, Gurlum, Skrastiņ, Sīli — tā tak būs pareizi? . . . Jā . . . Kuņš no jums ir vecāks: Birkenbaums, Gulbis vai Janis? Janis? . . . Kārlēns un es paliksim tie pēdējie.“

Viņš izplēsa atkal pāris lapu no savas kabatas grāmatīņas, saplēsa tās vienlīdzīgos gabaliņos un uzvilka ar zīmuli uz trim lapiņām krustus.

„Kas tās lozes izvilks, tie paliks atpakaļ.“

Viņš satina lozes, ielika tās cepurē un piegāja pie Daldas. Vecais attina zīmīti: tā bija tukša. Drebošu roku Zaļga ķēra cepurē. Tas satvēra vienu, otru zīmīti un beigās trešo attina vaļā. Tā bija tukša. Gurlumam bija tāda pati laime. Skrastiņš sev svinīgi pārmeta krustu un izvilka tad savu lozi. Tukša. Grīntāls piegāja pie Sīļa. Nu taču vajadzēja ķerties pilnai lozei. Sīļa rokas tā drebēja, ka tas tikko papīru varēja attīt vaļā. Glābts . . . Ar drošu roku Janis ķēra cepurē un izvilka pirmo krustiņu. Cepurē palika divi krustiņi un viena balta loze. Lūpas sakniebis, Grīntāls sniedza pretim Birkenbaumam cepuri. Tas paskatījās brīdi ar aizrautu elpu lozēs, satvēra tad vienu un attina to ātri vaļā. Viņš bija izvilcis pēdējo dzīvības lapiņu.

Grīntāls apgāza cepuri un izkratīja abas pārpalikušās lozes uz ledus.

„Mums, Kārlēn, nav ko vilkt,“ viņš nosacīja. „Nu tad ejiet!“

Zaļga un Gurlums ātri iekāpa laivā. Viņiem sekoja Gulbis un Sīlis. Skrastiņš piegāja pie Grīntāla un spieda tam roku.

„Aiznes manai sievai labasdienas,“ Grīntāls sacīja.

Arī Birkenbaums no viņa atvadījās, tāpat no Jaņa. Tad tas piegriezās Kārlēnam.

Kā sasalis zēns stāvēja un skatījās laivā.

Birkenbauma seja savilkās sāpīgi. Viņš satvēra zēna roku un spieda viņa liesos, aukstos pirkstus. Puika neatbildēja uz puīša rokas spiedienu, un kad tas to atkal palaida vaļā, roka kā nedzīva nokrita pie Kārlēna sāniem. Pāris soļu pagājis uz priekšu, Birkenbaums piepeši apstājās, pameta savādu mirkli uz puiku, likās ar sevi cīnoties un iekāpa tad lēnām laivā.

Dalda ar Jani bija nogājuši savrup, un vecais acīm redzot no dēla nevarēja šķirties.

„Ir laiks, Jaņa tēv,“ Grīntāls skubināja.

„Es palikšu,“ sacīja Dalda.

„Es neiešu! Neparko!“ izsaucās Janis.

„Tu iesi! Ej! Tu man drīzāk atbrauksi pakaļ nekā es tev. Es gaidīšu. Ej!“

„Tēv!“

„Ej ej! . . . Mātei no vecā labasdienas. Un brauc atpakaļ. Ej, kāp laivā.“

„Neparko! Es nevaru! Es neiešu!“

Bet vecais Dalda stūma Jani uz laivu, kuņā tas beidzot kaunēdamies iekāpa.

„Ar Dievu, dēls! Ar Dievu, dēls!“ vecais viņam nosauca pakaļ un atkārtoja klusām, laivai lēnām aizvirzoties projām: „Ar Dievu, dēls! Ar Dievu, dēls!“

Grīntāls reizes trīs atvadīdamies pavicināja cepuri, aplika tad roku ap Kārlēna kaklu un palika tā nekustēdamies stāvam.

Arī Dalda, drusku noliecies uz priekšu, stāvēja kā sastindzis.

Tā viņi Janim un Birkenbaumam, kas no viņiem savu acu nenovērsa, vēl labu laiciņu bija redzami. Tad viņu tēli kļuva neskaidri, saplūda kopā, un beigās viss ledus gabals pie apvēršaņa bija redzams kā mazs iepelēks punkts.

Un tad arī tas bija nozudis.

R. BLAUMAŅA PASAULES UZSKATS

Blaumaņa darbos atspoguļojas viņa pasaules uzskats. V. Diltejs izšķir trīs pasaules uzskatu tipus: brīvības ideālismu, objektīvo ideālismu un materiālismu, pie kuŗa pieder arī pozitīvisms. Blaumaņa pasaules uzskatu varam raksturot kā mērenu pozitīvismu. Dzejnieks netēlo lietu būtību, bet tikai to parādības. Viņš rāda ārpusauli, kuŗā atmirzd iekšpasaule. Rakstnieks priecājas par dzīvi, cenšas izjust to pilnīgi.

Blaumaņa darbi ir slavas dziesma dzīvei, dzīves pilnībai. Noliņš drāmā *Indrāni* izteic savu dziļāko tieksmi vārdos: „... es gribu dzīvot“ (VII, 59). Lielskungs novelē *Dziru Miķelis* apgalvo: „Dzīve ir avots, no kuŗa mums izverd daudz skaidra priekā“ (IV, 59). Pats rakstnieks dzejolī *Renatus* savu dzīves mīlestību apliecina šādi:

*Dieva pasaule,
Cik skaista tu esi!
Raibā dzīve,
Cik tu man mīla!
Kā tava liesma
Kvēlo iekš manis,
Kā viņas versme
Tiecas augšup
Uz neapzināmiem augstumiem!
Glūži aizgrābta
Ir mana dvēsele,
Līdz malai pildīta
Svētlaimības,
Kā kristala trauks
Ar mirdzošu dzeltānu vīnu. (X, 25.)*

Dzīves pilnība izpaužas pārdzīvojamā intensitātē, dziļumā un plašumā. Blaumanis ļoti mīl strauju un spēcīgu dzīvi. Viņš vēlas, lai katrs cilvēks spilgti izjūt dzīvi. Dzejolī *Pie pagraba loga* viņš izsaucas:

*Lai līdz pat dibenam top izdzerts sauss,
No katra viena pilnais dzīves kauss!
(X, 60.)*

Dziļš cilvēks kļūst, nogremdējoties dvēseles dziļēs. Dvēseles dziļumos mīt daudz noslēpumu, kas gaida atrisinājuma. Cilvēka uzdevums ir censties šos noslēpumus atklāt. Dzejolī *Noslēpums* Blaumanis saka:

*Dziļāk, dziļāk, dziļāk rakties,
Noslēpumam tuvāk zagties,
Ak, kā prāts to karsti grib! (X, 99.)*

Blaumanis ir dzejolī pārliecināts, ka cilvēks noslēpumus ar laiku noskaidros. Minētais dzejolis nobeidzas vārdiem:

*Tā jau noslēpuma tiesa,
Glābties ik no katra viesā,
Gurdinot ar: bēdz jēl, bēdz!
Bet lai kā viņš tevi baida,
Tomēr tas ar ilgām gaida,
Lai tu viņu vaļā slēdz! (X, 100.)*

Plašs cilvēks top, nākdams sakarā ar citiem cilvēkiem un dabu. Iepazīdamies ar citiem cilvēkiem, viņš pavairo savu piedzīvojumu krājumu. Blaumanis sirsniģi mīl cilvēkus. Ar patiesu prieku viņš veŗas to dvēselē. No tiem viņš gūst iespaidus, kuŗus izlieto savos darbos. Kritiķis T. Zeiferts saka par Blaumaņa tēliem: „Viņa tēli tāpēc tik dzīvi un raksturīgi, ka tie nav tikai fantāzijas darinājumi, bet, ka tie dzīvē nolūkoti, no dzīves viņa dzejā uzņemti. Lai to varētu, vajaga gaišu acu un dzīves biedrošanās tieksmes. Iznāk, ka viņa dzejas pasaule ir pa daļai arī viņa īstenības pasaule.“ (*Teodors. Raksturīgākie vaibsti Blaumaņa seŗā. Druvas* 1912. g. 1. num. 32. lapp.) Tā cilvēks Blaumanim ir neizsīkstošs avots, no kuŗa viņš smēļ arvien jaunus ierosinājumus.

Cilvēka garīgo aploku paplašina arī daba. Daba Blaumanim ir ļoti tuva. Tā sniedz viņam neizdzēšamus iespaidus. Rakstnieku dzi-

Ļi aizgrābj dabas varenība un spēks. Viņu liegī iežūžo dabas maigums un klusums. Daba remdē viņa sāpes. Daba lej viņa dvēselē mieru un prieku. Dabu rakstnieks notēlo dzejoļos: *Īss sapnis, Pērkons, Manas sirds mīlulis, Vasaras nakts, Rudens* un novelēs: *Andriķsons, Salna pavasarī* u. c. Dzejolī *Īss sapnis* Blaumanis apraksta ciešos sakarus ar dabu šādos vārdos:

*Ko? Vai jau gaišā vasara pagalam,
Par zemi tiesa rudenim un salam,
Kas radību liks savos stingros sprostos?
Es itin kā no jauka sapņa mostos?
Kā bij? Ko dariju šo laiku metu?
Es mītu istabā tik brīdi retu,
Pie zaļā veča birzē nosēdēju,
Pa laukiem blandījos, pa kalniem skrēju,
Ar vēju runāju, kas sēras dvesa,
Ar tumšiem mākoņiem, kas lietu nesa;
Es runāju ar baltiem saules stariem,
Ar vakarblāzmu, jautriem odu bariem;
Es mieru redzēju pa mežu ejam,
Es nāras dzirdēju pa dzelmi smejam,
Es noklausījos vientulības raudās,
Kā tā uz pelēkākmens norā gaudās...
Kur vecos zaros zelta zīles tiepās,
Ar pašu Laimīt' satikos zem liepas,
Tā baltābola vainadziņu pina,
Un pasniegdamās liepai ziedus šķeina.
Un dienvidū, kad laiks bij karsts un lēns,
Maņ mīlzdams gažām vilkās lietuvēns.
Ar svīna soļiem, pāls kā rudens salna,
Tas klusām purvā nozuda aiz kalna...
Tā vasaru kā svētkos pavadīju,
Jo ciemiņš jau pie saviem radiem biju,
Nu griežos atpakaļ uz laužu vidu,
Brist vecos dubļus, kā jau senāk bridu.
Sirds plok, pa raibām lapām kājas spērot
Un sapņu zemes vārtus cieti veņot.*

(X, 18—19.)

Šis dzejolis skaidri liecina, ka rakstnieks dabu ļoti mīl. Tās ir svētku dienas, kuŗas viņš var pavadīt pie dabas krūts. Dabas tuvumā viņš jūtas laimīgs. Ar sirds sāpēm viņš griežas atpakaļ laužu vidū brist vecos

dubļus kā jau senāk bridis. Līdz ar šķiršanos no dabas veŗas ciet sapņu zemes vārti.

Tā kā Blaumaņa mērķis ir dzīves pilnība, tad viegli saprotams, ka tā piepildījumu viņš meklē tagadnē. Tagadnē slēpjas viņa laime. Viņš grib spēcīgi pārdzīvot katru acumirkli. Blaumani tomēr interesē pagātne un nākotne. Ar tām cilvēks ir cieši saistīts. Pagātnes sasniegumi un nākotnes ilgas ievērojami paplašina cilvēka gara apziņu. Cilvēks mācās no pagātnes un ceļ nākotni. Viņš ir loceklis bezgalīgā kauzālā un teleoloģiskā ķēdē. Viņā nostājas cēlonis un sekas, līdzeklis un mērķis. Blaumanis pazīst „ilgošanās svēto kvēli“. Dzejolī *Mana lūgšana* viņš salīdzina cilvēku, kas nepazīst ilgošanos, ar tārpu, kas neapzinās pat, ka tas bauda:

*O, kas ir cilvēks
Bez ilgošanās!
Tas nepaceļas
Augstāk par tārpu,
Kas negausībā
Vēderu pildot,
Aizlien no vienas
Lapas uz otru
Un neapzinās
Pat, ka tas bauda.
Pie zemes saistīts
Un tumšs viņa skats,
Tam nava pagātnes,
Nedz nākotnības,
Tikai acumirklis
Ir viņa dzīve.
Tam nespulgo zvaigznes
Un mēness sarkans
Nelec priekš viņa.
Bet no tavas saules
Tas nolien kūtri
Pakrēslī gulēt —
Un daudz tam biedru.
Šaušalas sagrābj
Mani aiz domām,
Ja viņu skaitē
Es taptu līdzī skaitīts!*

(X, 27—28.)

Dzīves vērtējumā Blaumanis ir optimists. Viņš atzīst dzīvi un to mīl. Viņa domas, jūtas un griba saistās ar dzīvi. Dzīves pilnības izjūtas sniedz viņam augstāko laimi. Dzejoļi *Pie pagraba loga* Blaumanis tēlo slimu jaunekli, kas pa logu lūkojas, kā zaļā dzīve tam iet garām. Jauneklis raida karstu lūgšanu uz to, kas lemj visiem likteni:

*Neviena mana mute neapsūdz,
Tik to, tik to vien manas lūpas lūdz:
Lai tas, kas likteni mums visiem lemj,
Kā sāpju upuri tās moka ņem,
Kas svelmējušas manu dvēseli
Ar dzīves nedegušu uguni.
Lai būtu viens es no vispēdējiem,
Kas dzīvei kā pa nakti garām lien,
Kam jāskatās, kā citi kausu tver,
Un dzirkētījošo vīnu kāri dzer!
Lai būtu viens es no vispēdējiem,
Par pasauli kam šitāds šaurums dien,
Ak, lai nāk saule tumšos pagrabos,
Lai silta, balta gaisma pilda tos!*

(X, 61.)

Blaumaņa optimismā reizēm ievijas pesimisma pavedieni. Viņš runā par sāpēm un ciešanām. To liecina dzejoļi: *Vasaras nakts*, *Veļu laikā*, *Rudens*, *Nevar* u. c. Rakstnieks pieņem ciešanas. Tomēr dzīves prieks paceļas pār sāpēm. Ar prieku viņš klusina skumjas.

Arī domas par nāvi Blaumani nodarbinājušas. Par nāvi viņš runā dzejoļos: *Apnikumā*, *Bēklina*, „*Miroņu salu*“ *uzlūkojot*, *Vakars klāt* u. c. Rakstnieks netēlo nāves noslēpumu. Viņš daudz neprāto par to, kas būs pēc nāves. Viņa domas un jūtas kavējas pie dzīves. Dzīves vārdā viņš pieņem nāvi. Dzīve Blaumanim ir viss. No dzīves izaug viņa aistētika, ētika un reliģija.

Dzīve Blaumanim ir neizsmeļams daļuma avots. Tanī mīt bezgala daudz skaistuma. Skaists ir darbs (Roplainis, Indrāns). Skaista ir vara (Skarbalts). Skaista ir mīlestība (Raudupiete, Edgars). Skaista ir va-

ronība (Grīntāls, Dalda). Skaists ir pārkoņa negaiss (*Pērkonis*). Skaista ir saule (*Renatus*). Aistētiskās jūtas rakstnieka dvēselē visbiežāk ierosina prieks, spēks, darbs un daba. Prieks kāpina cilvēka mīlestību pret dzīvi. Spēks tuvina viņu dzīves pilnībai. Darbs liek viņam izjust dzīves pilnību, jo darītājs stāv dzīves degpunktā. Viņš jūt dzīvi pilnīgāk nekā citi cilvēki. Viņš rada jaunas vērtības.

Ar dzīvi saistās arī Blaumaņa ētika. Rakstnieka ētikas pamatprincips ir tas, ka cilvēks cilvēkam nav līdzeklis, bet mērķis. Šo principu viņš neietērpj kategoriskā imperatīva formā, bet uzlūko to tikai par jūtu izpaudumu. Blaumaņa ētikai nav loģisks, bet psiholoģisks raksturs. Ne loģisks pamatojums liek viņa varoņiem vairīties no ļauniem darbiem, bet jūtas.

Dzīvē sakņojas arī Blaumaņa reliģija. Rakstnieka reliģijai ir immanents raksturs. Reliģijas avots slēpjas pašā cilvēkā. Dievs nemājo augšā aiz zvaigznēm, bet cilvēka sirdī. Tikai savā pazemībā cilvēks ceļ dieviem dzīvokli uz zvaigžņu zvirgzdiem. Blaumaņa immanentā reliģija skaidri izpaužas Skarbalta monologā drāmā *Dzīvais ūdens*. Šo monologu rakstnieks nodrukājis arī atsevišķi ar virsrakstu *Mana ticība*. Tomēr Blaumaņa reliģijā sastopam arī transcendentu elementu. Tas atspoguļojas dzejoļos *Vakars klāt*, *Mana lūgšana*. Tā Blaumaņa reliģijā apvienojas immanence ar transcendenci.

Blaumaņa pasaules uzskats nav bijis gatavs no literārās darbības sākuma. Tas veidojies pamazām. Tā veidojumā izšķiram trīs posmus: a) tradicionālo uzskatu laikmetu, b) meklējumu laikmetu un c) sintezes laikmetu. Minētie posmi krasi neatšķiras cits no cita, bet viegli pāriet viens otrā.

Pirmais posms aptver laika sprīdi no Blaumaņa literārās darbības sākuma līdz traģēdijai *Pazudušais dēls* (1893). Šinī posmā rakstnieks vēl lielā mērā piesienas tradicionāliem uzskatiem. Viņa darbos skaidri

jūtama didaktika (*Aizvien lillā, Viņa ceļi*). Bet tradicionāliem uzskatiem cauri laužas individuālās dzīves alkas (*Raudupiete*).

Otrs posms sākas ar traģēdiju *Pazudušais dēls* un beidzas ar noveli *Nāves ēnā* (1899). Šinī posmā notiek Blaumaņa aistētisko, ētisko un reliģisko uzskatu pārvērtēšana. Pa daļai sabrūk rakstnieka tradicionālie uzskati, noskaidrojas viņa aistētikas, ētikas un reliģijas pamati. Pieaug Blaumaņa darbu mākslinieciskā vērtība. No tiem izzūd didaktika. Aplūkojamā posma ciņas gaiši izpaužas traģēdijā *Pazudušais dēls*, novelēs *Purva bridējs, Nāves ēnā*.

Trešais posms sākas ar noveli *Nāves ēnā* un turpinās līdz Blaumaņa dzīves beigām. Novelē *Nāves ēnā* rakstnieks pirmo reizi vērtē dzīvi visumā un pieņem to. Šinī posmā viņš apzinīgi veido savu pasaules uzskatu. Neapzinīgo dzīves apliecinājumu, kas izpaužas jau viņa pirmajos darbos, viņš paceļ no zemapziņas apziņā. Dzīve kļūst par viņa pasaules uzskata pamatu. Trešā posma domas un jūtas gaiši atspoguļojas drāmās *Indrāni, Sestdienas vakars, Dzīvais ūdens*.

Tādā kārtā Blaumanis savā garīgajā attīstībā gājis no transcendences uz immanenci. Bet šī immanence bez kādas iekšējas pretrunas saistās ar zināmu tieksmi pēc transcendences. Dzīves vērtēšanā rakstnieks ir virzījies no morālisma uz aistētismu. Bet viņš tomēr nav nonācis pie tīri aistētiskas vērtēšanas: aistētisko vērtēšanu viņš vienmēr saista ar ētisko. Tāpēc Blaumaņa dzīves vērtēšanu varam nosaukt par aistētiski ētisku.

Blaumaņa pasaules uzskatu veidojuši divi faktori: latviešu dzīve un Vakareuropas

rakstniecības ietekme. Rakstnieks ar lielu interesi sekojis latviešu saimnieciskās, sabiedriskās un garīgās dzīves attīstībai XIX gadusimteņa beigās un XX gadusimteņa sākumā. Tanī viņš novērojis dziļas pārgrozības, kas devušas bagātu vielu pārdomām. Sevišķi pārmaiņas latviešu garīgajā dzīvē sniegušas viņam vērtīgus ierosinājumus. Gūtie ierosinājumi devuši vērtīgu vielu viņa pasaules uzskata izveidošanai.

No Vakareuropas rakstniekiem Blaumani ietekmējuši V. Ģēte, F. Šillers, Fr. Hebelis, Č. Dikenss u. c. Tie asinājuši viņa garīgo skatu un veidojuši dzejas formu.

V. Ģēte nostiprinājis R. Blaumaņa poētiskā reālisma pamatus, aistētisko dzīves skatījumu un dabas mīlestību. No viņa rakstnieks piesavinājies arī brīvo pantu. Mazāk par V. Ģēti R. Blaumani ietekmējis Fr. Šillers. Fr. Šillera garā dzejnieks sarakstījis kādu patētisku lugu, vēl iedams otrā Rīgas apriņķa un tirdzniecības skolā. Vēlāk no Fr. Šillera ietekmes R. Blaumanis gan atsvabinājās. Fr. Hebelis saistījis R. Blaumaņa uzmanību kā dramaturgs. Tas pārstrādājis viņa traģēdiju *Ģenoveva*. Dažas vietas ir burtisks tulkojums no Fr. Hebeļa *Ģenovevas*, bet tādu nav daudz. No Fr. Hebeļa R. Blaumanis mācījies tēlot arī varoņu psiholoģiju reālā skatījumā. Č. Dikenss saistījis R. Blaumani ar reālo dzīves tēlojumu un dzidro komismu. R. Blaumanis atrodas arī vēl citu Vakareuropas rakstnieku ietekmē. Viņš ņēmis no tiem nopietnus ierosinājumus, bet pārveidojis tos savā mākslinieka laboratorijā. Tādā kārtā R. Blaumanis svešas ietekmes pārveidojis dvēselē par savas personības neatņemamu sastāvdaļu.

C H R O N I K A

PĀRDOMU BRĪDI

Esmu atšķīris vienu no tām nedaudzajām grāmatām, kas paņemtas līdzī trimdā — tā ir Jaunā Derība. Un, kādu laiku to lasījis, gribu sarunāties ar tevi, latvju trimdiniek, kaut, varbūt, šī saruna būs vairāk — tavā personā — tikai pašam ar sevi. Bet pirms es sāku sarunāties, es vēl lasu: „Esi uzticīgs līdz nāvei, tad es tev došu dzīvības vainagu“, Jāņa atklāsmes grāmatas 2. nod. 11. b. pantu.

Paskatoties ap sevi, tu redzi, ka daudziem tāpat kā tev pie krūtīm ir maza zīme: Latvijas krāsu karodziņš — tavas un manas dzimtenes dārgā zīme. Tas ir mūsu talismanis, burvības spēku glabātājs pret visu ļaunu. Tēvu zeme tev ir zudusi, mantu tu esi pazaudējis, bet šo zīmi, šo talismanu tu nedrīksti pazaudēt, tāpat kā savu lielo cerību, savu sapni par dzimteni! Tu neesi viena un tu neesi viens, kas, dzimtenes vārdu dzirdot, izslauki no acīm valgumu, un tu zini, ka tas ir no vēja, sāpju vēja; tu neesi viena un tu neesi viens, kas tagad nesajūti zem savām kājām dzimtenes zemi, nedzirdi ap sevi šalcam vecos dzimtenes silus un neredi pacelamies mūžam zilos Latvijas kalnus — mēs esam simti, mēs esam tūkstoši un vēl vairāk, un saukdami mēs saucam viens otram kopā ar dzejnieku Andreju Egliti: „Tik cerību, cerību nenokauj! Un sapnī uz dzimteni kājas auj!“ Es zinu gan, cik brīžiem apmulsis tu esi, būdams tālu no savām mājām un savas rudzu klēts, no sava ganāmā pulka, no saviem tīrumiem un savas senču trūdiem iesvētītās zemes, būdams tālu, mācītais latvieti, no savas bibliotēkas, kur ir palicis grāmatu lapās ierakstītais gara zelts, kā visas citas vērtības; es zinu gan, kādas izjūtas tu sevi nes no tā brīža, kad aiz mums palika liesmās Kurzemes krasts. Tad mēs atvadoties sveicinājām savu dzimteni, cīnoties ar izmisumu un glābdamies cerībās. Un tā mēs cīnāmies vēl tagad. Un viens otru stiprinādami saucam: „Bet ticību, ticību nenokauj!“ Esi uzticīgs savam talismanam, ticī savai tēvu zemei. Tad tu varēsi pretoties ļaunumam šinīs trimdas apstākļos, kas tevi draud pazemot miesīgi un garīgi.

Tagad, kad Dievs mums liek, tuksnesī izdzītiem, krist uz vaiga karstās ciešanu smiltīs un saukt: „Kungs, palidzi mums!“ pārdomas man liek mūsu tautu salīdzināt ar rakstnieka Kārļa Skalbes pasakas milzi, kas tikai tad jūtas stiprs,

kad viņš zemes smagumu sajūt uz saviem platajiem pleciem, kad viņš zina, ka savai zemei var atdot spēku un savukārt tā atkal kļūt pats spēcīgāks. Kā šis pasakas milzis, arī mēs varam pilnvērtīgi dzīvot tikai tad, ja mums ir sava zeme, ko nest. Rakstnieks skaisti pasaka: „Jo tā nu reiz milži ir radīti. Kā cits nevar panest grūtumu, tā milzis nevarēja panest vieglumu.“ Kad šis milzis aiziet pasaulē, kad viņam nav savas zemes kalna uz pleciem, viņš sāk nonīkt, un viņš būtu nonīcis, ja viņš nespētu atkal ierakties zemē un paņemt tās smagumu no jauna uz saviem pleciem; tikai to panācis viņš var palikt kluss aiz lielas laimes. — Vaj arī tu nejutī, ka esi apmulsis kā milzis bez savas zemes, pasaulē aizgājis tu esi apmulsis — tev liekas, tu vari iet te bojā. Kur tu lai liec savu spēku, kad tev vairs nav sava darba un dzīves dzimtenē, kad tev nav vairs kā milzim kalna uz pleciem?

Tas nebija viegli — turēt savu zemi, savu kalnu uz pleciem: katra pēda tīrumā bija jāaŗ ar sviedriem vaigā, katrs grauds bija jāsej un jāsavāc klēti ar pūliņiem, tava mājas celšana prasīja negurgt karstā saulē un norūdīties ziemeļu vējos, bet tev bija milža spēks, tu biji darbīgas tautas cilvēks, un, kad tu vēlā vakara stundā atlieci muguru un varēji atpūsties, pār tevi bija dzimtenes debess un ap tevi elpoja dzimtenes zeme, un tu paliki kluss aiz laimes kā Skalbes pasakas milzis. Tā taču bija tava zeme, tā bija tava māja, kuŗu tu cēli, tās bija tavas druvas, pie kuŗām tu apstājies svētvakarā, un, vārpām noliecoties, juti it kā Dieva elpa plūstu pāri tām un nosvētītu tevi līdz ar tavu roku darbu. Tad tavš skats slideja tālāk pār druvas, kur pakalnā, balto bērzu un maigi lapoto liepu apņemta, stāvēja tava baznīca. Viņas cieta ozola durvju priekšā bija platas akmens kāpes, ilgus gadus neskaitāmu kāju mītas un iegrimušas zemē. Tur tu arī gāji svētdienās un svētku dienās Dievam pateikties par zemes labumu. Tur tu satīkies ar saviem kaimiņiem un ar savu senču lielo draudzi, kas atdusējās kapos netālu no dievnama un kas tikpat uzticīgi kā tu reiz bija milējuši Dievu un savu skaisto un bagāto dzimteni.

Savu uzticību tēvu zemei tu pierādīji arī kā gara milzis. Vārdos nepasakāms gara spēks, ko tev māte iedziedāja ar pirmo šūpuļa dziesmu sirdī, ko tu mantoji no senču bagātā dainu un gudrības

pūra, no dzimtas Svētās Grāmatas ar krusta zīmi uz vāka, lika tev kļūt arī par gara milzi: tālu ir skanējusi latviešu dziesma, savu gudrību tu esi rakstījis daļu grāmatu lapās un cirtis cietos akmeņos. Un, jo tuvāk tu pieglaudi vaigu savai zemei, jo tuvāk pielieci ausi klausīties savas zemes čukstus, jo lielāks tu augi savā garā un pacēlies augstāk lieluma ilgās uz savu Dievu, un tā radās un auga latviešu gara dzīve, mūsu kultūra, sākās mūsu dzimtenes tālā mirdzēšana.

Tagad mēs stāvam baigas istenības vārtos: aiz mums ir izpostītā dzimtene, tur elso vēl no kauju uguns karstuma neatdzisusi zeme, tur vaid ozoli pakalnos un kalst ābeļu dārzi pie sagrautām mājām — mums priekšā ir tikai nākotnes sapnis, nākotnes cerība. Bet nekad, nekad mēs neesam tik kvēli sevi atdevuši nākotnes sapnim, nekad tik būtiski dzīvojuši cerībai, kā šīni laikā, un ja mums jautā: „Ko gaidi, trimdniek, satrauktu dvašu?“ mēs liesmojam atbildot: „Latvijas zemi, Latviju pašu!“ Tā atbild dzejnieks, kas pakāris kokli raudu vītolos, to pasaka sirmis latviešu trimdnieks, glabādams drēbju ielokā mazu piemiņu šīs Latvijas zemes, to liecinām mēs visi aizvakar, vakar un šodien, latvju vīri, latvju sievas.

Daudz mēs esam pametuši dzimtenē, vēl vairāk, varbūt, mums jāpamet trimdā, bet savus gara un miesas spēkus mēs te nedrīkstam pamest, milža lielumā mums vajaga būt arī izturībā. Un izturības lielumam jābūt tai ceļa grāmatai, kur būs rakstīta mūsu lielā diena un stunda, kur būs rakstīts ceļš, kas mājup vedīs. Napoleons, savus kaņavīrus uz drosmi un izturību mudinādams, viņiem Eģiptē aizrādīja, ka uz viņiem noraugoties tūkstošiem gadu vecas piramīdes. Svešumā atrodoties, mudināsim viens otru uz drosmi izturēt mūsu tūkstošiem gadu celtās dzimtenes dēļ. Neko mēs neesam gribējuši un negribam iekarot un paņemt no tā, kas citu celts, mēs tikai redzam savas dzimtenes dzižumu, mēs tikai gribam atgriezties pie savu roku un sava gara darba tur, kur mūs sauc Latvijas zeme un debesis. Tās ir mūsu slāpes, tā ir mūsu uzticība līdz nāvei, kuņas vainagojumu mēs atstājam Dieva rokās.

Mans pārdomu brīdis ir beidzies. Mūžīgā gaisma ir spīdējusi pār mani. Es aizveču Jauno Derību, un miers piepilda manu dvēseli.

V. Mežezers

DAUGAVA

Literatūras, mākslas un zinātnes mēnešraksts.

Aiz liela masīva galdā plašās Valtera un Rapas grāmatnīcas gaišajā telpā, isteni tās savrupākajā galā, uz Aspazijas bulvāža pusi, kur publika nedrūzmējas, sēž gaužam nopietns, plecīgs vīrs, ace-

nēs. Viņa labā roka ar zīmuli strauji slid pār manuskripta lapām, bet kreisā šad tad nervozi pārbrauc kuplo, tumšo matu cekulu. Tas — plašā uzņēmuma vadītāja J. Rapas palīgs un Daugavas redaktors Jānis Grīns. Savu darbu viņš nepārtrauc arī tad, ja pie galdā pienāk un it kā uz ilgāku palikšanu omulīgi apsēžas viens otrs apmeklētājs, kas parasti ir kāds pazīstams rakstnieks, mēnešraksta līdzstrādnieks. Rit sprīga saruna, dažreiz atskan arī smieklis — laikam tiek stāstīts kāds anekdots vai jautrāks notikums — bet redaktors, gan sarunā piedalīdamies, visu laiku raksta, svītro, koriģē. Stāsta, ka viņš tanī pat laikā varot vēl runāt pa telefonu un apskatīt tikko iznākušo grāmatu... Par gabaliņu rauģoties, tīri vai bail mētas no tāda darbīguma, īpaši, ja tam vēl pievienojas darba vīra rūpīgais paskats. Un kā tu, cilvēks, lai iešaujies starpā ar savu nesamo, ko turi paslēptu zem mēteļa kā Nicše savu patiesību un kas tevi urdī kā mazs velniņš. Beidzot tu sadūšojies, spēr izšķirīgo soli un — pazemīgs stāvi redaktora priekšā, gatavs saņemt gudras pamācības, solījumu vai — noraidījumu. Bet, par pārsteigumu, tev jāatzīst, ka nekāda lielā saruna neiznāk. Redaktors diezgan nevēlīgi satver tavu rūpīgi glabāto un vēl rūpīgāk rakstīto manuskriptu, it kā tas būtu visikdienišķākais priekšmets, pamet uz to vienu aci, atrauj platu atvilkni, un tavš dārgums ielido tajā kā vēja nesta rudens lapa. Tu dzirdi vēl pastrupi teiktu: „Atnāciet pēc pāris nedēļām“ — un tava vizīte ir galā.

Jā, tāds nu bija mans (un droši vien arī daudzu citu) Daugavas līdzstrādnieka gaitu sākums, lai gan tai laikā biju jau šo to publicējis citos izdevumos.

Gadī gāja, krietns laika sprīdis labu jauku gadu, pilnu lielas ziņkārības par pasaules notikšanu un īpaši lasītkāres, ko tas pats Daugavas redaktors centās apmierināt, izsniedzot no veikala visjaunāko ārzemju literatūru — lasīšanai, reizēm gan arī pukodamies par lielu kūtību rakstīšanā. Bet ko lai dara, ja pasaulē ir tik daudz labu lietu: darbs skolā un brīvlaikos jaunsaimniecībā, studijas augstskolā, teātri (pār visām lietām brīnišķīgais Dailies teātris!), daudz jaunas literatūras un bohēma! Ak — bet tas jau ir stāsts pats par sevi. Šoreiz piemētināšu tikai tikdaudz, ka laba tiesa, un varbūt taisni labākās bohēmas, grupējās ap to pašu Daugavu, kuņas redaktors jaunā līdzstrādnieka acīs nu jau bija kļuvis no barga par laipnu cilvēku, kas gan prata nopietnību, bet savā reizē ļoti milēja arī jautrību, labu joku, anekdotu, bet vasarās par visu vairāk — vēžošanu.

Lai godam pieminētas vēl jaukā daugaviešu saņāksmes, kas notika pie viena vai otra turīgāka, kam bija pašam savs dzīvoklis (kādreiz, piemē-

ram, arī pie Annas Brigaderes), pie viena otra mākslas cienītāja un kādu laiku pat regulāri ik pa divi nedēļām mākslinieka Niklāva Strunkes darbnīcā. Te nu bieži vien risinājās sīvi strīdiņi ap kādu jaunu parādību mākslas dzīvē, kāda daļbnieka priekšā celtu jaundarbu vai oriģinālu domu. Visi tie tomēr beidzās miermīlīgā sadraudzībā. Visiecirtīgākie savos uzskatos aizvien bija Ed. Virza, Jānis Veselis, Ernests Brastiņš. Sevišķi pēdējie divi vienmēr varonīgi cīnījās pat ar vislielāko „pārspēku“. Attīstījās dialogi, kas būtu cienīgi, lai tos „iemūžinātu“ grāmatās. Šinīs sanāksmēs tika redzēta vai visa tā laika vecākā paudze, tiklab rakstnieki kā gleznotāji un mūziķi. Kā zivis ūdenī šai atmosfērā, protams, jutās jaunie un visjaunākie, lai arī sākumā tiem bija jācīnās ar biklumu un kautrību. Jā, taisni jauno atrašanās un izcelšanās jau Daugavas redaktoram bija nags. Un ko viņš bija iecienījis, tam tad arī deva, tā teikt, blanko pilnvaras — iespieda bez ierobežojumiem un aizstāvēja pret katru pretinieku. Politiskajai piederībai vai uzskatiem, atskaitot, varbūt, pašas galējības, nebija nozīmes, ja vien tie netiecās dominēt pašā sacerējumā, kas gan nedrīkstēja būt šauri tendenciozs. Manā personā redaktors bija iecerējis kritiķi, tādēļ konsekvēnti iespieda visus manus apcerējumus un recenzijas, lai gan ne katrreiz bija gluži vienis prātis ar tiem, bet tikpat konsekvēnti noraidīja dzejoļus, kuŗus tai laikā arī pa druska rakstīju, līdz beidzot no šī netikuma pavisam atjūku.

Daugavas dzidrie ūdeņi bija veldzējuši latviešu gara dzīvi jau turpat desmit gadus, izauklējami savā rāmajā plūdumā dažu jo krāšņu mūsu literātūras ziedu, piem., Ed. Virzas Straumēns, A. Čaka Strēlnieku poēmas, J. Medeņa smagnēji bagātās dziesmas un baladas, Erika Adamsona smalki niansēto liriku un prozu, Anšlava Egliša groteskā noveles u. t. t. Jā, tā bija jau vesela maza bibliotēka ar labākās jaunās oriģinālliterātūras lasi, tulkojumiem, apcerējumiem, gan literāriem, gan populārzinātniskiem un bagātīgu chroniku, kas sistemātiski reaģēja uz visām redzamākajām parādībām mākslas dzīvē tiklab pašu mājās, kā citās zemēs. Sevišķi akcentējams šis pēdējais moments, jo tas pavēra mums plašāku gara apvēršņu un sargāja no iestigšanas provinciālismā, tāpat neuzbalzēja tos vienpusīgos iespaidus, ko nebrīvības laikos gandrīz ekskluzīvi bijām mantojuši no tuvākajiem kaimiņiem austrumos un rietumos. Daugava sniedza itin pamatīgus apcerējumus gan par vispārējām, gan atsevišķām parādībām franču, angļu, amerikāņu un citu tautu literātūrās, kā arī izmeklētu darbu paraugus.

Bija pienākusi 1937. gada vasara, kad pats tiku aicināts par šī mēnešraksta redaktoru J. Grīna

viētā, kuŗš pārgāja citā atbildīgā darbā. Biju ar Daugavas tradīcijām tā saaudzis, ka nevarēju savu pienākumu nemaz citādi iedomāties, kā vienīgi ieturot tās pamatlīniju, ko arī dariju pēc labākās apziņas. Tā nu Daugava plūda tālāk savā pasāktajā gultnē līdz pat 1940. gada jūlijam, kad to apstūrēja. Protams, savā redaktora laikā nācu vēl jo ciešākā saskarē ar plašo un daudzpusīgo Daugavas līdzstrādnieku saimi, kuŗai joprojām piebiedrojās jauni spēki. Literārās un vispār mākslinieciskās pieredzes ziņā tie bija vērtīgi gadi. Kad tagad par to domāju, tad liekas, nevar nemaz būt tīkamāka uzdevuma, kā darboties kopā ar tik daudziem jaukiem un īpatiem cilvēkiem gar celtni, kas veidojama no gara un ideālisma.

Tādēļ jo liels ir mans prieks (un tāds tas būs daudziem), kad turu atkal rokās J. Grīna rediģētu Daugavas burtnīcu un lasu: „Cetrpadsmitais gada gājums. Redakcijas adrese: Garvargatan 11, I, Stockholm“... Paldies Dievam, Daugavas plūsme nav apturama! Un kamēr plūdis šī mūsu likteņupe, nerims latviešu gars. Esiet sveicināti tuvie un tālie, bijušie, esošie un topošie daugaviēši! Esiet sveicināti visdziļākajā klusībā īpaši jūs, kas mītat jau veļu valstī!

Cik zināms, trimdā līdz šim iznākušas četras Daugavas burtnīcas. Mūsu rokās, diemžēl, nonākusi tikai viena — jūlija/augusta burtnīca (Nr. 2). Ceram, ka drīzumā varēsim dot apskatu par visu 1945. gada gājumu. Pagaidām jāapmierinās ar to nepilnīgo ieskaru, kādu par tagadējām Daugavas gaitām sniedz šis viens numurs.

Vispirms jau tīri ārēji jaunā Daugava ir un arī nav tā pati vecā. Saglabāties tas pats zilais vāks ar N. Strunkes vāka zīmējumu gaišzilā un tumšzilā krāsā: buŗu laiva virs vilpiem (kontūrās) un pāri tai priekšplānā lidojoša kaija, labajā pusē numurs un gada skaitlis, apakšā ar raksturīgajiem Strunkes burtiem Daugava. Formāts paplašinājies un līdzinājis mūsu mēnešraksta formātam, toties lokšņu skaits samazinājies no sešām uz trim (48 lpp). Labas kvalitātes papīrs. Salikums — divslejšs, kas dod iespēju mazākā lapu skaitā ietvert krietni daudz satura. Klāt nākušas ilustrācijas tekstā. Iekārtojums ļoti glīts, acīm redzot, N. Strunkes roku darbs. Burti — ne visi ar latviskajām zīmēm. Gaŗuma zīmes vietā viscauri lietots jumtiņš, ar ko zinātniskajā rakstībā apzīmē lauzto akcentu.

Runājot par saturu, nekavēsimies pie tiem darbiem, kas šinī burtnīcā iespiesti tikai daļēji. Tie ir M. Zīverta traģēdija Vara, prof. J. Bokaldera Latvijas un Zviedrijas saimnieciskie sakari un Artura Bērziņa atmiņas par Kārli Skalbi. No dzejniekiem pirmā kārtā pārstāvēts J. Medenis ar pieciem sonetiem, kas tiklab saturā kā izteiksmē īsti me-

deniski, taču npaceļas pāri šī dzejnieka vidusmēra darbiem. Sevišķi augstu sniegumu turpretī rāda Andrējs Eglītis savos četros dzejoļos, īpaši pēdējā — Uz mājām. Pārdzīvojuma spēks te pilnā mērā saliedēts ar stilistisku perfekciju. Tas pats sakāms par dzejoli Tautas dvēsele. Citādi teicamajā Hervikā drusku traucē tipiski rainiskais stila paņēmieni šādās divi vietās: „mūžīga lai diena aust, kur tie mīļo kauli“ un „nebrēc, nebrēc dvēsele! lai tie ērkšķi bāda“ (Pasvitrojumi mani. Rec.). Izteiksmē mazliet rainisks liekas arī dzejolis „Jūs“, kas, protams, nemazina tā spēku un lielisko domu paralēli. Akadēmiski gludu dzejdarbu, gan ar iejūtu rakstītu, bet bez spilgtākām oriģinalitātes iezīmēm devusi Anna Dagda (Divējas kapenes). Fricā Dziesmas Trimdinieku sasaukšanās nepiedier šī autora labākajiem un laimīgākajiem sniegumiem dažu nepārvarētu formālu momentu dēļ (pāris mākslotas atskaņas), taču pārdzīvojuma īstums arī te nav noliedzams. Iekšējā dziļumā vērsts, formāli brīvs un atraisīts Veronikas Strēlertes Sapnis. No šī un dažiem citur lasītiem darbiem vērojams, ka dzejnieces attīstībā sācies jauns posms, kurā zudis sākotnējais vēsums un atturība. Seko K. Skalbes divi, domājams, pēdējā laikā sacerēti dzejoļi — Agrā ziema un Vārna. Liriķu parādi noslēdz Lijas Kronbergas Sāpes. Šī dzejniece debitēja tikai priekš pāris gadiem, bet, cik izdevies vērot, un arī šē minētais dzejolis to apliecina — no viņas var izveidoties krietns talants. Visumā jāsapka, ka dzejnieki pilnā mērā atspoguļo visu mūsu kopējo jūtoņu, izteic mūsu credo. Pasvitroti manāma arī tieksme pāri ikdienas parādībām tuvoties dziļākiem būtiskākiem pamatiem. Zīmīgi, ka, vismaz šai burtnīcā, nav parādījušies neviens plašāka apjoma prozas sacerējums. Cik zināms, tad no pazīstamajiem prozaiem Zviedrijā arī nav neviens. Varbūt apstākļu ietekmē radīsies jauni? Zināms norādījums uz to ir Andrēja Johansona ļoti koncentrētā un psiholoģiski efektīgā novele Krucifiks, kuras sižets gan itin labi iekļautos arī balādē. Atliek minēt vēl Veltas Rūķes interesanto rakstītu Zviedru un latviešu valodas vieta Eiropas valodu saimē un Maijas Cielēnas apcerējumu Purviša piemiņai, kas nav vienkāršs nekrologs, bet Purviša mākslas būtisks iztirzājums, tad arī šīs burtnīcas galvenās daļas saturs būtu atzīmēts.

Chronikā īpaši pieminams M. Ziverta raksts, gan, diemžēl, tikai turpinājums, Vārds autoram, kurā rakstnieks pastāsta savus uzskatus par drāmatiska sacerējuma būtību un tehniku, tāpat savus nodomus, zīmējoties uz konkrētu darbu — traģēdiju Vara. Redzam, ka te realizēts viens no šī autora drošajiem eksperimentiem resp. jauninājumiem drāmas tehnikā, kas nav vienkārša kaprize, bet tiešas pieredzes, dziļāku pārdomu un

loģisku secinājumu rezultāts. Vērtīgs, faktiem bagāts J. Grīna raksts Vācu tautas gara griežos (par Tomasu Mannu), kas gan visumā balstās uz Stokholmā iznākošā laikraksta Die neue Rundschau Tomasam Mannam veltītā speciālnumura materiāliem, bet kurā autors iepin arī savus spriedumus un vērtējumus. Ar prieku jākonstatē, ka pēc gadiem ilgas klusēšanas žurnālā atdzīvojušies kādreizējais Palmēnu Klāvs, tagad gan parakstīdamies ar savu īsto vārdu — Niklāvs Strunke. Viņa spriedumi par pāris jauno gleznotāju darbu skatēm asi, bet lietišķi. Interesants arī Marisa Vētras apskats par Zviedrijas mūzikas dzīvi, tāpat Jāņa Zandera daļēji iespiestais raksts par angļu jaunāko literatūru.

Tā kā Daugava Vācijā būs pieejama tikai retajam, tad pārņemsim vienu otru darbu no tās savā žurnālā. Šoreiz sniedzam Andrēja Johansona novele Krucifiks un Veronikas Strēlertes dzejoli Sapnis.

J. Kadilis

LATVIEŠU MĀKSLAS SKATE VIRCBURGĀ

No 17.—24. novembrim Vircburgas lielajai latviešu kolonijai bija izdevība redzēt ievērojamu mākslas skati, — vienu no visplašākajām, kādas svešumā rīkotas — kas bija noorganizēta Latvijas Universitātes un Mākslas Akadēmijas docenta Dr. phil. Jāņa Siliņa vadībā. Iekārtojuma autors bija Latvijas Nacionālā Operas dekorators Pēteris Rožlapa, kurā vadībā darbus veica vairāki jaunāki mākslinieki (V. Laiviņš, J. Dukurs u. c.). Skates nolūks — kā katalogā teikts — svešniecības gaitās pacelt mūs pāri noņemtes dzīves ikdienai, vienotot ap daiļuma vērtībām, tautas gara vēstītājām, un stiprināt mūsu kopības apziņu. Organizātori, ar visplašāko savu tautiešu atbalstu, pārvarot milzu grūtības, bija radījuši svešumā mākslinieciski vērtīgu, pat bagātīgu, latviskās gara un materiālas kultūras oazi.

Skates akcentējums bija tautas mākslas un daiļamatniecības nozarē, kur bija lielākais un bagātākais eksponātu skaits. Sevišķi kupli un meistarīgi noskaņoti bija dažādo audumu un sikāku tekstiliju stendi, latviešu sieviešu darba mīlestības, mākslinieciskās izjūtas un gaumes apliecinājums. Dažādo audumu rakstos un tehniskajā aparē vērojām gadsimtos kopto un izveidoto māksliniecisko tradīciju krāšņus lieciniekus. Harmoniski šeit apvienots ziemeļnieciskajai kultūrai raksturīgais lietišķības princips ar augstu māksliniecisku izjūtu. Villainēs, sagšās, paklājos, sienas segās, gultas un galda drānās, sedziņās, cimdos, jostās, prievītēs, vainadziņos vērojām baltu tautām un lat-

viešiem īpaši raksturīgos abstraktos ģeometriskos rakstus, ģeometrisko stūrainību, formu noslēgtību, izsmalcinātu ritma izjūtu, bagātīgu krāsu gammu, kur pārsvarā siltie toņi, kas skatītāju it kā glāsta un nomierina. Saista arī apbrīnojama formu un rakstu bagātība un izdoma, krāsu toņu harmoniska izmaiņa un pretstati, interesanta tumšo un gaišo laukumu rotaļa. Skatē pārstāvēti visi mūsu novadi, katrs ar savu īpatnību aparē un izdomā, bet visi kopā tie veido homogēnu un harmonisku baltu mākslinieciskās kultūras ainu, kas spilgti atdalās no pārējām kultūrām. Skatē bija sastopami pat simtgadīgi pūra lādēs glabāti retumi, un arī tagadnes mākslinieku vērtīgi sniegumi mākslas amatniecībā (piem., Anša Cīruļa madarodjums, Jūlija Madernieka sienas sega). Bagātīgs bija arī rotu stends, kuņā sevišķi pārstāvētas sudraba un dzintara lietas, gan seno meistarū, gan tagadnes mākslinieku darbi (piem., Stefana Berca). Vissenākajos laikos rotas baltu tautām bija zināmā mērā sociālā stāvokļa apzīmējums, kaņavīru drošsirdības, mednieka veiksmes, sievietes gaumes teicējas, arī amuleti, kam jāatvairā ļaunie spēki un talismani, kam jāpiesaista labie spēki. Senlatvietis mil harmonisku skaistumu, krāsu prieku, skanīgumu.

Skatē izstādītājas rotas lietās zināmā mērā varējam izsekot to paraugu — seno rotas lietu formu un izstrādājuma attīstību. Agrākas formas ir kakla gredzeni un aproces ar uzliectiem, tauņveida galiem, spieķu adatas ar gliemeņveida galiem, apgriezta kōna adatas, spirāles aproces, acu saktis, vēlākas jau ir adatas ar rozetveidīgu ripu, vaņņas ar vaņturīšiem, šķēršu, stopu un profilētās saktis, kakla gredzeni (III un IV g. s.). Adatu formas vēl papildinās ar ciekuru, ripas vai ritenņa veida galviņu. Aprocēm un kakla gredzeniem galus sāks sašaurināt, noplacināt un ornamentēt (V—VIII g. s.), rodas cilpu un kruķu adatas, trīsstūrā adatas ar bumbenēm, stopu saktīm rodas lōks un izgrednota kārtā, parādās pūces saktis. Ornamentā galvenā kārtā sastopami ģeometriski raksti: saulītes-ugunskrusti, skuņņas, galiņši, ausekliņi u. t. t. Vēlā dzelzs laikmeta otrā posmā parādās skaistie vītie kakla un pirkstu gredzeni (Daugmales u. c.). Izstādītājas rotās vērojām arī vēsturisku stilu elementus, piem., gotiskos lielajās sudraba burbuļotājās saktīs jeb brecās, sīkajās sirdsveida un ripas saktiņās, XVII gadsimta māksla atspoguļojas Alsungas ķēžu jostās ar lielām sprādzes plāksnēm, t. s. slenģenēm. Pievērsoties šī laikmeta drēļļu, slēžu, plāmsu audumiem, jāliecina, ka nekur citur Eiropā nav tik bagāti raksti, kompozīcijas un auduma struktūrā, Bagātīgi ir arī pašu austie gobelēni, īpatas latviešu knipeletās mežģīnes, sīkie zemgaliņu celu apaudi, grūtīe izšuvumi u. c.

Mazu ieskatu mūsu augstvērtīgajā kerāmikā

mākslā sniedza nedaudzie paglābtie eksponāti ar R. Sutas, N. Strunkes, S. Vidberga, Vasariņa u. c. oriģinālzmējumiem. Arī Latgales un Tukuma podniecības centru paraugi apliecina teicamu krāsu un formu izjūtu. Bez tam skatē vērojām ādas, koka (A. Cīruļa meti u. c.), metalla, kaula, sakņišu un citu materiālu daļamatnieciskus izstrādājumus.

Vairākos stendos varējam gūt ieskatu par mūsu grāmatu kultūras līmeni. Pārstāvēti gandrīz visi mūsu klasiķi ar saviem labākajiem darbiem, pat ar kopotiem rakstiem, arī rinda citu nozīmīgāku dzejnieku un rakstnieku. Latvju Daiņū sējumi atgādina, ka mums ir bagātīgākā tautas lirika pasaulē ar vairāk kā I miljonu tautas dziesmu (kopā ar variantiem). Ir arī citi lieli reprezentatīvi izdevumi, kas saista ne tikai ar saturu, bet arī ar mākslinieku darināto ārējo ietērpu, ilustrācijām un grafisko iekārtojumu. Krietni pārstāvēta arī mūsu mākslas literatūra, gan glezniecībā un tēlniecībā, gan baletā un mūzikā. Stendi liecina, ka latviešiem ir arī sava zinātniskā literatūra. Vērojām sējumus par vēstures, etnografijas, ģeografijas, filozofijas, medicīnas u. c. jautājumiem. Pārstāvēti bija pat ārzemju klasiku tulkojumi: Šekspīrs, Servantess, Bairons, Tagore, Pušķins, Ģēte, franči, skandināvi... Mazliet ieskatījamies arī bērnu grāmatu teiksmainajā pasaulītē.

Bija arī latviešu monētu, pastmarku, ordeņu, dažādu atzinības un piemiņas zīmju stends.

Atsevišķi novietota latviešu tēlotāju mākslu nozare. Šeit vērojām mūsu tagadnes mākslinieku darbus. Viņu sniegumi ar savu tipiski latvisko uztveri mūsu mākslas dzīvi ievirza visas Eiropas mākslas kopumā kā atsevišķu tur neatdalāmi ietilpstošu vienību. Nelielās eksponātu izvēles dēļ skatei bija grūti kaut cik uzskatāmi parādīt mūsu tēlotāju mākslu augstās vērtības. Vispirms uzmanību saistīja vecmeistara prof. Vilhelma Purviša daži mazāka apmēra darbi, sevišķi Bērzi, Novakare, Pelēka diena, un akvarēlis Saulaina diena, kas sniedz mums pietiekamu priekšstatu par ievērojamā akadēmiķa īpatu augstvērtīgo krāsu un formu valodu. Blakus Purvitim skatāmi viņa apdāvinātā skolnieka Mārtiņa Krūmiņa darbi eļļā, krietnā tehnikā, labā veikumā. Ietekmīgākie — Ziemas diena un Lichtenbrunna ziemā. Minētie autori savus darbus snieguši impresioniskā uztverē, sevišķi izceļot krāsu ziedu un toņu attiecības. Skatē vērojām arī eļļas darbus reālistiskā traktējumā, pasvītrotot galvenā kārtā līnijas un formas. Atzīmējami Otto Pladera, V. Aleksejeva, Viktora Laiviņa darbi. Temperas tehnikā strādājuši Kārlis Miežītis un K. Neimanis. Bagātīgāks ir samērā grūtās akvarēļa tehnikas klāsts. Šī tehnika prasa dažākus formātus un ātrāku darba

tempu. Te vērojām daudz laikmetīgu motīvu. Atzīmējami doc. Jāņa Siliņa un Pēteris Ārenda darbi, vienkārši, nepretenciozi, labā tehniskā veikumā, silti un iejutīgi. Siliņa darbos vairāk meklējumi krāsu toņu attiecībās, tie dzīvi, viegli, atbrīvoti no lieka liniņu un formu smaguma. H. Grīns un A. Krūklīņš izcēlušī vairāk arhitektoniskus elementus, savus darbus brīžiem iestindzinot ģeometriskās liniņās un iekšēji nesaliedētos krāsu laukumos. Spēcīgi ir Noras Drapčes darbi krāsaino krītu tehnikā, risinot interesantas krāsu un gaismas problēmas. Savdabīgā uztverē tvērtā latviešu bēgļu tematika. Droša tehnika Elzas Drujas asējumos, Frīdriha Viksnas grafīta darbos, veikli un asprātīgi ir Juļa Dukura šarži, meti un ilustrācijas. Vērojām arī Eduarda Zāma (sev. grafītā), Martas Evanes un Ulža Krūmiņa darbus.

Nobeidzot pārskatu, vēlreiz jāpasvīturo skates gaumīgais un silti latviskais iekārtojums. Sevišķi ietekmīga bija tautas mākslas un daiļamatniecības novietne. Īpaši latviskajā un lieliski izceltajā krāsu un formu pasaulē daudzie apmeklētāji jutās kā svētnīcā. To vēl pasvīturoja centrālā daļā redzamais lielais Latvijas ģērbonis ar trejdeviņām svecēm trejos lukturos, — plaša, arhitektoniski izprojektēta telpa ar koncentriski izbūvētiem stendiem — gar sienām audumiem un rokdarbiem, vidū grāmatām un rotas lietām.

E. Andersons

JĀŅA MIŠIŅA MŪŽS UN DARBS

Kā ziņots Zviedrijas latviešu laikrakstos, Rīgā miris pazīstamais, jāteic, slavenais bibliofils Jānis Mišņš, 83 gadus vees (Dzimis 1862. g. 25. aprīlī, Tīrzas pagastā). Aizgājusi tiešām ļoti savdabīga personība. Atceros, Mišņš reiz runāja: latviešiem, īpaši jaunajā paaudzē, maz esot tādu, kas savai dzīvei sprauduši kādu vienu mērķi un visu sevi atdod šī mērķa sasniegšanai. Mišņam pašam jau nu tāds mērķis bija: savākt un apzināt visu, kas latviešu valodā iespīests. Savu krājēja darbu sāka jau jaunībā, un viņa bibliotekai šogad palīka 60 gadi. Mišņa ačģais skats un rūpīgā roka glābusi no iznīcības daudzus, ļoti daudzus latvju iespīed-darbus, īpaši laikrakstus un kalendarus. Un nevien tos, netaikis savācis arī visādas skrejlapas, dziesmu lapiņas, biedrību gada pārskatus, teātrju un kino programmas un aģīšas, arī ģīmetnes, autografus u. t. t. No visiem šiem krāšanas darbiem radās Mišņa literārais mūža darbs — Vispārīgs Latviešu Rakstniecības Radītājs (novests līdz 1925. gadam), kam 1. daļa iznāca 1923. g., otra — 1937. g. (uz Mišņa 75. dzimšanas dienu), bet trešā palika manuskriptā.

Mišņš ar kaislīgu rūpību un neatlaidību vāca latviešu grāmatas, bet mīlet tās mīlēja maz, kas ir ļoti neparasti un Mišņam raksturīgi, t. i. ka cilvēks mūžu ziedo tādu lietu meklēšanai un vākšanai, pret kuŗām viņš ne kādu sevišķu cienību un mīlestību neļūt. Sākot ar 90. gadiem mūsu rakstniecībā Mišņš cienīja tikai retus rakstniekus un vispār jaunāko laiku literātūras darbus maz lasīja, lai gan lasītājs bija liels un arī pasaules rakstniecību, īpaši klasisko, labi pazina. No jauno laiku latv. rakstniekiem atzina un augsti vērtēja tikai Andrievu Niedru un Ivandī Kaiju, īpaši pirmo. Neieredzēja Poruku, Annu Brigaderi un, par visām lietām, Raini, kuŗa Zelta zirgu dēvēja par Koka zirgu. No pēdējo gadu grāmatām lasīja gan Aidas Niedras romānus, par kuŗiem izsacījās diezgan atzinīgi. Man rakstīja, ka esot patīkusies arī Ilonas Leimanes Vilkaču mantiniece. No franču rakstniekiem dziļi cienīja un apbrīnoja. Emilu Zolā, un tur mēs abi sapratāmies...

Raini nemīlēja, bet 1920. gadā, kad Rainis bija no trimdas atgriezies Latvijā, Mišņš uzņēmas sastādīt sīku bibliografisku rādītāju par Raiņa darbiem. Te nu viņš aicināja palīgos mani. Šo darbu Mišņš veica lēnām, pa vidam pukodamies un šķēndēdamies (gan par Raini, gan par manu, sava palīga, slinkumu), bet priekšzīmīgā rūpīgumā. Iespīests šīs rādītājs Kultūras Balss rakstu krājumā 1921. g. — Rakstījis Mišņš arī šo to citu; jāpiemin rūpīgie, pamatīgie biografiski bibliografiskie pētījumi par pirmo mūsu drāmatīķi sievieti Mariju Pēkšenu (kādā Zīnību Komisijas rakstu krājumā) un sevišķi par Jēkabu Zvaigznīti (Ramaves izdevums, 1940). Šiem rakstiem gan bijis kāds rediģētājs un gludinātājs, kas to izteiksmi tuvinājis tagadējai literārajai, jo Mišņš mīlēja runāt un arī rakstīt stipri veclaicīgā valodā, piem., burtliedus sauca par zeceriem, tulkojumus par pārcēlumiem u. t. t. Vēl jācildina Mišņš par akadēmiskiem Mālberga un Pumpura rakstu rediģējumiem. Savu lielo krātuvi Mišņš pārdeva Rīgas pilsētai. Priekš tam tā bija savākta Skolas ielā 25, Dr. Jankovska sētas namā un piepildīja divus dzīvokļus. Mišņa krātuvi izmantot nāca rakstnieki, literātūras zinātnieki, vēsturnieki, studenti, kas gatavoja kandidāta darbus un daudzī citi. Mišņš bieži vien savus apmeklētājus pamatīgi izbāra, bet ieskatīties krātuvē, lasīt un izrakstīt diezin vai kādam būš liedzis. Bieži vien pats palīdzēja meklēt, deva lietīškus padomus un norādījumus. Kad bibliotēka pārgāja pilsētas īpašumā, tā tika novietota Torņa ielā un bija pieejama katram. Par viņas vadītāju nāca Kārlis Egle, tāds pats rūpīgs cilvēks visās grāmatu un bibliotēku lietās. — Bibliotēka bija pārdota pilsētai, bet krājēja darbu Mišņš nebūt neatmeta. Samērā īsā laikā viņš atkal bija sev sa-

vācis un sagādājis lielu paša krātuvi, kur arī dažādu retu latvisku izdevumu bija pa pilnam.

Ļoti gribētos šē pievienot dažas atmiņas par aizgājušo. Ja būtu iespējams laist klajā visu, ko par Misiņu atceros, iznāktu vai vesela gramata. — Jau zēna gados biju lasījis (pat vairākkārt), ka grāmatu tirgotājam un Zinību komisijas bibliotēkaram Misiņam esot liela personīga avižu un grāmatu krātuve. Kaut varētu kādreiz tai piekļūt! Daudz kas vēl nezīnāms tad kļūtu skaidrs un zināms.

1917. gada vasarā Rīgā, strēlnieciņš būdams, sameklēju adresi un devos uz Skolas ielu. Piezvanīju. Atvēra pavēcs kungs, sirmu bārdu, tīri patikams izskatā un, kareivi ieraudzījis, jautāja: „Čto žēlaieķe?“ Atbildēju latviski un izsacīju lūgumu ieskatīties tā avižu krātuvē. Nu tai viņš pats netiekot klāt, tā esot — cik atceros — Latviešu biedrības pagrabos. Kam tad man to avižu vajagot? Sameloju, ka rakstu siku un plašu visu ievērojamāko latv. rakstnieku darbu rādītāju, bet daudz ko vēl nezīnu un meklēju papildinājumus, jo domāju: ja teikšu, ka tāds rādītājs netiek rakstīts, bet ir tikai man galvā, Misiņš neticēs. Sākām runāties un manīju, ka esmu Misiņam itin labi iepatīcis. — 1917. gada ziemā biju atkal Rīgā, biju atkal kareivis, atkal apmeklēju Misiņu. Viņš mani uzreiz pazina un priecīgs iesaucās. „Dod rociņu!“ Šoreiz nu visa lielā krātuve bija dzīvoklī turpat apkārt. Pēc kādiem 3 mēnešiem Misiņš mani paglāba savā dzīvoklī baigā dienā; tas bija 1919. gada 22. maijs. Lidz jūnija vidum mitinājos Misiņa mītnē un Misiņa praktiskā, bet laipnā un izpalīdzīgā kundze, Apsišu Jēkaba radniece, (mirusi 1928) ēdināja mani pie ģimenes galda, kaut rīdziniekiem tai laikā ar pārtiku bija diezgan plāni. Misiņa kundze stāstīja: vīrs bieži runājis: „Ir viens zaldātiņš Ērmanis, tas būs man pats labākais palīgs gan Rādītāja, gan citos darbos.“ Šis viņa cerības gan nepiepildīju: maz Misiņam palīdzēju, un vecais bibliofils man nekad īsti nevarēja piedot manu dzejošanu un citus „blēņu darbus“. Misiņš runāja manās kāzās un izteicās, ka esot manī vilies: „Viņš (t. i. Ērmanis) pirka un nesa mājās grāmatas blāķiem vien, bet nevienas vecas abēces tur nebija; tur bija modernākais no modernā.“ Un tomēr kaut kas kopīgs un vienotājs mums bija; ne velti Misiņš mani pieņēma par apakširnieku savā otrā neapdzīvotā dzīvoklī, kur bija grāmatas un avīzes vien. Tur nodzīvoju vairāk kā 3 gadus; tā piepildījās mans zēna gadu sapsnis — grāmatas un avīzes man visapkārt — un, jāteic, līda vai mutē. Nekad mūsu satikšanās neizbeidzās pilnīgi. Diezgan bieži Rīgā, pa ielu iedams, izdzirdu Misiņa balsi: „Ei, panāc šurp!“ Paskatos, Misiņš sež važona ratos (viņš pa Rīgu kustējās

tikai braukšus un viņam bija salīgts pašam savs važonis) un nepacietīgs māj ar pirkstu: „Nāc tak šurp, kad tevi sauc!“ Kad piegāju, jautāja reizēm šo, reizēm to, piemēram: „Paklau, kur bija nodriķēta, teiksim, par tādu un tādu lietu tāda un tāda korespondence no laukiem.“ Es nezīnāju; tad Misiņš saīdzis norūca: „E, tu ar nekā nezīni.“ Bet kad man gadījās prasīto ziņu sniegt, un Misiņš bija pārbaudījis šo pareizību, atkal tiekoties nosacīja: „Uz tevi var pašauties gan.“ Beidzamos gados vecais draugs cieta dzirdes vājināšanās dēļ; teica: „Ak, ja dzirdēšana man butu tik laba kā redzēšana, kas es vēl būtu par vīru“ — 1943. gada vasarā un vēl 1944. gada pavasarī sarakstījāties. Misiņa vēstulītes bija isas; aizbildinājās, ka garākas nespējot rakstīt, reibstot galva. Īpaši viņš tad interesējās par Ģētes balādes Erbkönig dažādiem latviskiem „pārcēlumiem“. Un nu beigšu šīs trimdnieka atvadīšanās rindiņas par savu cienījamo, raksturā smago, bet spilgto, ārkārtīgi interesanto veco draugu.

P. Ērmanis

PLAŠAJĀ PASAULĒ

Nobela prēmija ir augstākā no visā pasaulē pastāvošajām godalgām, ko, saskaņā ar tās dibinātāja testamentu, katra gada beigās piešķir Zviedru akadēmija par sevišķiem nopelniem cilvēces labā zinātņu un rakstniecības laukā kā arī miera uzturēšanā (šo pēdējo piešķir īpaša Norvēģijas parlamenta komiteja). Tās laureātu pulkā ir vesela rinda pasaules slavenību. Kad tuvojas šīs prēmijas piešķiršanas laiks, pasaules presē atskan minējumi, kas parasti vijas un krustojas ap redzamākajiem spīdeklīmiem rakstniecībā, jo zinātnieku darbs vien tuļās laboratorijās un pētniecības institūtos plašākai publikai paliek svešs un nesasniedzams, kamēr literārs darbs, dažkārt grāmatu miljonos ietverts, ātri jo ātri pārstaigā zemes lodi. Tā nu arī pagājušā gadā vai visām lielajām un arī dažām mazajām tautām bija savi favoriti, amerikāņiem pat veseli trīs — Ernests Hemingvejs (Hemingway), Džons Steinbeks (John Steinbeck) un Džons Dos Passos (John Dos Passos), angļiem — J. B. Prīstlijs (Priestley) un varbūt Dž. Kronins (Cronin), frančiem Andrē Žids (André Gide), vāciešiem — emigrants Heinrichs Manns (Heinrich Mann), šīs pašas prēmijas laureāta Tomasa Manna brālis, itāļiem — Ignacijs Silone (Ignacio Silone), norvēģiem — Olafs Dūns (Olav Duun), un, kas zina, arī dažs cits vārds šinī sakarībā varētu būt minēts. Arī mums savā laikā bija liela un visai pamatota cerība — Rainis (kad viņa traģēdija Jāzeps un viņa brāļi bija iznākusi vācu un angļu tulkojumos). Šī

cerība toreiz nepiepildījās, liekas gan ne rakstnieka vainas, bet citu klūmīgu pašu mājas apstākļu dēļ.

Bet — gadās, ka Zviedru akadēmija sagādā pasaulei arī svētku pārsteigumu. Tāds pārsteigums priekš dažiem gadiem bija itāļu dzejniece Gracija Dellēda un tagad ir — Čīles dzejniece **Gabriēla Mistrāle**, kuŗa saņēma 1945. gada Nobeļa prēmiju literatūrā.

Var iedomāties, kāds nežēlas satraukums valdīja vai visu pasauli laikrakstu redakcijās, atskaitot Latīņu Ameriku, kad pienāca šī vēsts. Kas ir Gabriēla Mistrāle? Kas varētu par viņu kaut ko uzrakstīt? Tādu laikam nebija daudz. Arī lielo konverzācijas leksikonu drudzaina šķirstīšana maz varēja līdzēt — šis vārds diez vai tajos būs bijis atrodams. Tā tad — telefonēt, telegrafēt, steigties uz lidlauku, lai tikai ar maksimālo ātrumu dabūtu kādas ziņas, vēl labāk, ja pie reizes varētu noslēgt līgumu par nepazīstamās, bet slavenās dzejnieces darbu publicēšanas tiesībām...

Satraukums pamazām norima, arī ziņas beidzot parādījās. Bet skopas, ai, cik skopas! Ko tad mēs šodien zinām par Gabriēlu Mistrāli? Apmēram sekojošo.

Dzejnieces īstais vārds ir Lucila Godoy de Algayga (oriģinālvalodas neprasaņas un konsultācijas iespēju trūkuma dēļ neiedrošinās transkribēt to mūsu fonētiskajā rakstībā). Dzimusi 1869. gadā Čīlē. Savu pseudonīmu pieņēmusi aiz cienes un pateicības pret lielo Provansas valodas un dzejas burvi Frederiku Mistrālu, kuŗu uzskata par ideālu paraugu sev. (Jāatzīst — laikam gan pirmreizīgs godināšanas veids. Savukārt sekojot šim paraugam, kādu dienu varētu parādīties, piem., Pēteris Rainis, Džons Šekspīrs, Fridrihs Gēte u. t. t.). Pārsteiguma kodols tomēr slēpjas tānī apstākļi, ka jaunā laureāte, vismaz ārpus savas dzimtenes, izrādās vairāk pazīstama diplomātu nekā literātu aprindās. Viņa bijusi Čīles konsuls Madridē un Lisabonā. Pēc atgriešanās dzimtenē, pārcelta tādā pat amatā Brazīlijā, Petropolisas pilsētā. Pirms diplomāta karjeras uzsākšanas darbojusies par skolotāju un žurnalisti. Viņas dzejas darbi oriģinālvalodā esot sevišķi daiļskanīgi, bet vislielāko valodas meistarību uzrādot sonetu krājumi *Hablando al Padre* un *Desolación*, kuŗu saturā dominējot nāves motīvs. Tas tvirts īpatnī filozofiskā skatījumā. Vispār dzejniecei raksturīga esot tieksme pēc galējās apskaidrotājas atziņas, pēc pēdējās patiesības — kristiānisma garā.

Tie pāris dzejoļi, kuŗus izdevies lasīt vācu tulkojumā, patiesi rada ap sevi īpatu dzejisku atmosfēru ar padrūmu, bet reizē arī cildenu pamattoni. Dzejolis *Nocturno*, piem., iesākas ar vārdiem (burtiski tulkojot): „Mūsu tēvs, kas tu mīti

debesīs, kādēļ tu esi mani atstājis?“ Un lai gan tajā notēlojas tīri personīgs, pagrūti izprotams pārdzīvojums, tā spēks un oriģinālitate nav noliedzami. Bet par liriku jau grūti spriest no pāris paraugiem, īpaši, ja tie nav lasīti oriģinālā. Žēl, ka taisni lirika tik grūti tulkojama, un tādēļ spēju valodas neprātīgi no šīs interesantās un bez šaubām arī augstvērtīgās dzejas mantos visai maz.

*

1945. gada 28. decembrī Holīvodā miris viens no amerikāņu tagadnes rakstniecības visizcilākajiem pārstāvjiem - **Teodors Dreizers** (**Theodore Dreiser**, dz. 1871. gadā, Terra Hotā, Indiānas štātā). Latviešu lasītājiem šī lielā personība nav gluži sveša. Bija laiks — trīsdesmitajos gados — kad viņu minēja kā vienu no drošākajiem Nobeļa prēmijas kandidātiem. Toreiz šo prēmiju gan saņēma cits amerikānis — Sinklers Luiss (**Sinclair Lewis**). Bet pasaules atklātība par šī lēmuma pareizību palika dalītās domās. Katrā ziņā nebija nepamatots uzskats, ka vismaz tikpat lielas tiesības uz to būtu bijušas Teodoram Dreizeram. Latviešu publikai Dreizera mākslas pasauli pavēra Zenta Mauriņa savās runās un, liekas, arī rakstos. Diskusijas, kas ap šo personību norisinājās pasaulē presē un interese, kas bija modināta mūsmājās, panāca to, ka drīz vien arī latviešu valodā, Grāmatu Drauga apgādā, parādījās šī autora populārākais darbs *Amerikāņu tragēdija*, ap 800 lpp. biezs romāns.

Pasaule, kuŗā Dreizers ar šo grāmatu mūs ievēd, ir drūma un bezcerīga. Romāna varonis (vārdu vairs neatceros), nesamaitāts, centīgs un apdāvināts jauneklis savu dzīvi beidz elektriskajā krēslā. Visa viņa vaina ir tā, ka liktenīgajā ciņā, starp pienākumu pret mīļoto meiteni un godkāribu, kas saistīta ar raksturīgo dollāra pielūgsmi, viņš nav spējīgs ieņemt vienīgi pareizo stāju, kas prasītu atteikšanos no viegli satveramā ārējā dzīves spožuma un sava patstāvīgā ceļa turpināšanu. Viņu apzīlbinā „augstākās“ sabiedrības greznā dikdienība, kur centrā izvirzās kādas citas meitenes lelliskais skaistums. Viņš arī nepamana šīs sabiedrības bezdvēselību.

Psicholoģiskais asums un dziļums, varētu teikt arī nežēlība, ar kādu Dreizers atsedz savu varoņu iekšējo pasauli, stipri atgādina Dostojevsku. Atmosfēra vietām tā sabiezināta, kā piem., min. romāna tiesas skatā, ka lasītājam top mocoša un atgādina psiholoģisku vivisekciju. Ar apbrīnojama meistarību rakstnieks prot visa notikuma degpunktu pārnest no reālās nozieguma norises morālajā — iekšējā pārdzīvojuma plāksnē: nav vairs svarīgi, vai noticis nelaimes gadījums, jeb

apsūdzētais noziegumu patiesi izdarījis (iespajds tāds, ka arī viņš pats to labi nezina, bet drizāk tic pirmajai versijai), svarīgi ir — vai viņš to **gribējis** izdarīt. Uz šo vienīgo jautājumu tad arī koncentrējas garīdznieks, kuŗam notiesātā liktenī sakāms beigu vārds. Bet arī šīni beigu vārdā neatmirdz gaismas stars, kas būtu nesis atpestīšanu diviem cilvēkiem — notiesātajam un viņa mātei, kuŗas ticība un mīlestība ir neizmērojama. Ar smaguma pielijušu sirdi lasītājs šķīras no šī sacerējuma, nezinādams, kas vairāk nožēlojams: bojā gājusī patiesā, skaidrā un tīrā mīlestība notiesātā ligavas personā, nelaimīgais jauneklis, viņa māte, vai ārēji greznā sabiedrība, kuŗas uzskati, gala konsekvencē, jaunekli noveduši postā.

Līdzīgi smaga satura ir arī pārējie Dreizera romāni — Džennija Gerharde, Titāns u. c. Nav noliedzams, ka Dreizera darbos saskatāma visai asa pastāvošās tehnikas laikmeta sabiedrības kritika, bet viņš ir pārāk liels mākslinieks, lai to varētu iekļaut kādā šaura politiska novirziena lokā. Jo pāri visam viņš redz cilvēku, ne sistēmu.

*

Nesen laikrakstos parādījās ziņa, ka par Informācijas ministru Francijas jaunajā valdībā ieiet rakstnieks **Andrē Malrò** (André Malraux). Šī ir viena no spilgtākajām personībām franču jaunākajā literatūrā. Pirmo reizi viņa vārds izskanēja tālu pāri dzimtenes robežām priekš gadiem desmit, kad tam piešķīra Gonkūru prēmiju par romānu ar grūti tulkojamo virsrakstu *La Condition humaine* (vāciski, ja nemaldos, šis darbs saucas *So lebt der Mensch*), kas ir tikai aptuvēns, uz saturu balstīts sinonims). Brāļu Gonkūru prēmija ievērojama ar to, ka tā dibināta īpaši jaunu talantu atbalstīšanai. Ar tās piešķiršanu tad arī laureāts iegūst jau solidu reputāciju, un kopš šī brīža viņu nevar vairs dēvēt par jaunu, bet gan par atzītu, pazīstamu rakstnieku. Ja nu viņa augšana tur-

pinās, tad tā var vaiņagoties ar uzņemšanu „nemirstīgo“ t. t. Franču akadēmijas locekļu skaitā. Tiktāl **Andrē Malrò** pagaidām vēl nav ticis.

Cik zināms, pēc godalgotā romāna viņš laidis klajā vēl pāris darbus, bet tie mums vairs nebija pieejami, jo iekrita laikā, kad bijām noslēgti no ār pasaules.

La Condition humaine ir patiesi ļoti īpats darbs ar dziļu psiholoģisku, morālu un sabiedrisku izgaismojumu. Autors mūs aizved Tālajos austrumos — Ķīnā. Darbības laiks — pēc pirmā pasaules kara, kad šai zemē plosās nīkns pilsoņu karš. Rakstnieks pats šos apstākļus labi pazīst, jo sabijis tur ilgāku laiku. Tā ir vesela internacionāla personāžu galereja, kas še paveras mūsu skatam. Dažādu tautību baņķieri un avantūristi, kuŗi mitinās greznos savrupņamos noslēgtajos ārzemnieku kvartālos, ķīniešu politikāņi, veikalnieki un kūlji, kaŗavīri un revolucionāri un, beidzot, kāds tipisks austrumnieku filozofs un gudrais. Raibajam notikumam plūdumam cauri vijas kāds ļoti apgarotās mīlestības motīvs. Eiropieti dažbrīd gauŗam pārsteidz austrumnieciskie domu gājieni un izturēšanās, ko autors veikli nodemonstrē gan individuālos, gan grupu skatos, reizēm arī austrumnieciskā nežēlība. Tomēr ar šiem ārējiem notikumiem vien, lai cik tie drāmatiski un veikli notēloti, nav izsmelta romāna nozīmība. Savu specifisko smaržu un dziļuma atmosfēru tas iegūst taisni sirmā ķīniešu filozofa meditācijās, kas kā pamattonis vijas cauri visām romāna norisēm. Šis cilvēks dzīvo it kā ārpus laika un telpas, savās tūkstošgadīgajās tradīcijās, Konfucija, Laotse un citu ķīniešu gudro gara atblāzmā. Šis pamatmotīvs tad arī piešķir visam romānam dziļākas humanitātes kluso mirdzumu. Jāpiezīmē, ka šis darbs savā laikā mani saistīja tā, ka biju mēģinājis dažus fragmentus no tā pārtulkot.

Malrò krūtīs, acīm redzot, cīnās „divas dvēseles“: mākslinieks un politiķis. Kuŗa uzvarēs un kā risināsies apdāvinātā rakstnieka tālākās gaitas?
J. Kadīlis

Permitted by Military Government.

Editor — atb. redaktors V. Mežezers, redaktors J. Kadīlis. — Apgāds „Ceļš“ Virsburgā Centralajā DP nometnē.

Druck: Konrad Triltsch, Druck- und Verlagsanstalt Würzburg.
(Unter Verwaltung der Militär-Regierung.)

Anna Brigadere